



## Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

## Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

## Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

391

A

49







**TAALKRUNDIGE  
HANDLEIDING**

TOT DE

**STATEN-OVERZETTING DES BIJBELS,**

BEVATTENDE

**EENE VERKLARING DER VEROUDERDE OF MIN  
VERSTAANBARE WOORDEN EN SPREEKWIJZEN,  
IN DIE OVERZETTING VOORKOMENDE,**

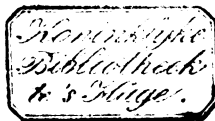
DOOR

**A. de Jager.**



**TE ROTTERDAM, BIJ  
T. J. WIJNHOFEN HENDRIKSEN.**

**1837.**



Indien eenig Taalkenner de moeite geliefde te nemen, om alle de thande voor het algemeen onverstaanbare woorden, in den Staten Bybel en de Kantteekeningen voorkomende, zoo met voorbeelden, als door omschryvingen of verklaringen, optehelderen en verstaanbaar te maken, gelooven wy, dat hy een nuttig werk zou doen, en misschien veel goeds, dat nu verschoven is, zoude bewaren.

F. VAN LELYVELD.

DEN

WELEDELEN HEERE

**B. LEDERBOER,**

RIDDER DER ORDE VAN DEN NEDERLANDSCHEN  
LEEUW,

met verschuldigde hoogachting  
opgedragen.





## V O O R R E D E.



**D**e Vertaling des Bijbels, gemeenlijk de Staten-Overzetting genoemd, behoort tot de weinige proza-werken onzer vroegere Letterkunde, die, wegens keurigheid en zuiverheid van taal, verdienen geroemd te worden, en, als zoodanig, eene bestendige waarde behouden. » Zij heeft (zegt de Graaf Van Hogendorp) onze taal gevestigd.” De tegenwoordige lezer moet er intusschen veel woorden en spreekwijzen in ontmoeten, die hem meer of min onverstaanbaar zijn. Eene menigte uitdrukkingen onzer taal, en ook in sommige opzichten hare woordvoeging, zijn, sedert een tijdverloop van twee eeuwen, verouderd; veel woorden hebben langzamerhand eene geheel andere beteekenis gekregen, dan zij oorspronkelijk hadden. Van dit een en ander kan men zich, door het lezen van elken schrijver, die vóór het genoemde tijdperk gebloeid heeft, overtuigen: doch

ten aanzien onzer Overzetting komt daar nog bij, dat de Vertalers zich bij hunnen arbeid, gelijk ook hun last medebragt, zoo veel mogelijk aan reeds bestaande Overzettingen, en inzonderheid aan de Hoogduitsche Gereformeerde van Piscator, gehouden hebben, waardoor het ligtelijk konde gebeuren, en ook niet zelden gebeurd is, dat in onze Vertaling verouderde en Hoogduitsche zegswijzen of woorden zijn overgenomen, die voor den min taalkundigen en met het Hoogduitsch onbekenden lezer opheldering behoeven, of hem althans vreemd voorkomen. Te regt uitte dan ook, reeds vóór meer dan vijftig jaren, de kundige Van Lelyveld den wensch, dat de thans voor het algemeen onverstaanbare woorden, in den Staten-Bijbel voorkomende, mogten worden opgehelderd. Die wensch bleef niet geheel onvervuld. De Hoogleeraar Ypeij, in wien, sedert nu onlangs, onze taalkunde zich een' harer geleerdste, schranderste en ijverigste beoefenaars heeft zien ontvallen, gaf ten jare 1807 een werkje uit onder den titel van » Taalkundige Aanmerkingen over verouderde en minverstaanbare woorden in de Staaten Overzetting des Bijbels, » waarop later, namelijk in 1811, door denzelfden Hoogleeraar, met medewerking van den, als oudheid- en taalkenner, gunstig bekenden Heer Mr. W. C. Ackersdijk een » Vervolg » in het licht verscheen. Dit werk,

voornamelijk door de daarin voorkomende uitweidingen en bijvoegselen, voor de beoefening der Nederduitsche taal van uitstekende en blijvende waarde, voldoet echter, mijns bedunkens, aan het voorgestelde oogmerk slechts ten deele. Het bevat op verre na niet alle woorden, die men thans als verouderd moet beschouwen, en de uitleggingen zijn dikwerf — nu en dan vindt men slechts eene vertaling in het Latijn — voor den niet taalkundigen lezer, minder geschikt. Deze opmerking leidde mij tot het denkbeeld, dat eene meer volledige verzameling van spreekwijzen, kortelijk en op eene eenvoudige en voor elk verstaanbare wijze opgehelderd, voor velen, en inzonderheid voor de meesten mijner mede-schoolonderwijzers, eene dringende behoefte bleef. Ik voelde mij opgewekt, om die taak ter hand te nemen, en op die wijze ontstond de »Taalkundige Handleiding,» welke het publiek in de volgende bladen wordt aangeboden, in de hoop, dat haar hetzelfde welwillend onthaal moge wachten, als waarin ik mij, ten aanzien van andere taalkundige werkjes, heb mogen verblijden.

Uit het gezegde blijkt genoegzaam het standpunt, waaruit men dit werkje heeft te beschouwen. Ware het mijne hoofdbedoeling geweest, eene bijdrage tot de Nederduitsche taalkunde te leveren, of bouwstoffen aan te brengen tot een, ons

nog ontbrekend, Algemeen Woordenboek onzer taal, of tot zoodanig een Glossarium, als waarvan het Instituut in het » Uitlegkundig Woordenboek op Hooft" bezig is eene proeve te geven, dan zoude het getal der artikelen in deze Handleiding ongelijk grooter, en de nu voorkomende, uit de bij mij voorhanden aantekeningen, veelzins uitgebreider geworden zijn. Thans heb ik mij vooral op *beknotheid* toegelegd, doch daarbij, door het aanwijzen van de mij bekende bronnen, voor den onderzoeklievende doorgaans de gelegenheid opengesteld, zijnen weetlust verder te voldoen. Ik vlei mij, dat enkele, hier en daar voorkomende wenken, omtrent spelling of uitspraak of andere deelen onzer spraakkunst, voor velen niet geheel nutteloos zullen zijn.

Ik gewaagde zoo even van de *uitspraak*, en het zij mij vergund, over dat punt nog iets te zeggen. Het is een treurig verschijnsel, dat bij zoo velen, ook bij de zoodanigen, die zich anders door kunde en beschaafdheid aanbevelen, eene in meerdere of mindere mate verkeerde uitspraak onzer taal wordt waargenomen. Verscheidene taalgeleerden van naam hebben die maar al te veel heerschende verkeerdheid aangewezen, en daartegen gewaarschuwd. Het hoofdgebrek is, mijns inziens, daarin gelegen, dat men zich toelegt, om de woorden letterlijk zóó uit te spreken,

als men ze geschreven vindt, zonder te bedenken, dat de uitspraak eener levende taal zich niet naar de heerschende schrijfwijze, maar wel deze naar gene, behoort te rigten; en dat de spelling, uit hoofde van het onmogelijke, om de oneindige verscheidenheid der in de uitspraak gehoord wordende klanken, door een beperkt aantal teekens zichtbaar voor te stellen, altijd zeer onvolkomen zal blijven. Van daar bij velen, die in het openbaar spreken, ook bij niet weinige onderwijzers en de zulken, die bij onze openbare Godsdienst-oefeningen de gewijde Schriften aan de gemeenten voorlezen, het verkeerd uitbrengen van de *ng* in *koning*, *dingen*, de *ch* in *mensch*, *wenschen*, den uitgang *lijk* in *sterfelijk*, *grootelijks*, enz., door Bilderdijk, Wiselius en anderen te regt gegispt, en ook door den Hoogleeraar Siegenbeek aangewezen en tegengaan in een, ook afzonderlijk verkrijgbaar, stukje, dat in aller handen behoort te zijn. Doch van daar ook een ander voornaam gebrek, met name, het te veel doen uitklinken van zoodanige lettergrepen of woorden, welke in eene goede uitspraak bijna toonloos behooren te zijn, zoo als bij voorbeeld de lid- en voornaamwoorden. Wanneer deze niet, om eene bijzondere reden, den nadruk vereischen (en met de lidwoorden is dit nimmer het geval), dan behooren zij in de uitspraak slechts flauwelijk te wor-

den gehoord, hetwelk ook daaruit kan opgemaakt worden, dat men oudtijds, toen de schrijftaal nog niet, als thans, zoo zeer van de spreektaal was onderscheiden, deze woorden niet eens afzonderlijk schreef, maar als bijvoegsels of aanhangsels van de overige deed voorkomen, als *tfelt, int lant, datse, brengtse, alsiet las* enz.: eene schrijfwijze, die met de tegenwoordige gewone spreektaal nog volkomen overeenstemt. Hoe zeer nu de boven bedoelde verkeerde uitspraak het hare toebrengt, om onze taal van de haar eigene welluidendheid en zachtheid te berooven, zal wel niet behoeven te worden opgemerkt.

Voor de zulken, die het eenigzins vreemd mogten vinden, dat in deze Handleiding dikwerf op de deugdelijkheid van het oude boven het latere wordt gewezen, zij opgemerkt, dat ik daarmede geenszins ten doel had, den lezer over te halen, om den tegenwoordigen spreek- of schrijftrant te laten varen en den vroeger heerschenden in te voeren; maar wel hem te doen beseffen, hoe zeer diegenen in een' verkeerden waan verkeeren, die meenen, dat het oude, en met name het in onze Staten Overzetting gevolgde taalgebruik geheel verwerpelijk of zelfs belagchelijk is, en hoe jammerlijk men zijne onkunde verraadt, door, bij het voorlezen uit die Overzetting, al de gewone veranderingen als zoo veel noodzakelijke taalverbeteringen te willen doen voorkomen.

In de aanhalingen is door mij gevolgd de eerste folio-druk, bij Ravesteyn, 1637, zijnde de latere, wat de spelling betreft, alle meer of min onnaauwkeurig. Het spijt mij, dat ik geen gebruik heb kunnen maken van het bij Le Long vermelde » Register van de verbeteringe van Drukfouten onde Misstellinghen, die in den Eersten Druck van den Nieuw-Overgesetten Bibel gevonden worden, » in 1655 uitgegeven, welk werkje mij nog niet is voorgekomen; gelijk ook mijne pogingen vruchteloos zijn geweest ter bekoming van » Von Stade's Erläuterung und Erklärung der vornehmsten Deutschen Wörter, deren sich Dr. Luther im Uebersetzung der Bibel in die Deutsche Sprache gebrauchet. » Ik ben den Heere Mr. J. T. Bodel Nyenhuis mijnen dank verschuldigd voor het ter leen verstrekken van het Bijbel-Exemplaar van wijlen den Hoogleeraar M. Tydeman, in hetwelk deze beroemde Geleerde veel verouderde spreekwijzen heeft onderstreept, met sommige van welke mijne Lijst is vermeerderd geworden.

Aanvankelijk was het mijn plan, in deze Handleiding, behalve de verouderde woorden uit het O. en N. Verbond en de Apocryphe boeken, ook die op te nemen, welke in de Kantteekeningen gevonden worden; daar echter dit werkje nu reeds breeder is uitgelopen, dan ik gewenscht had, heb ik van dit voornemen afgezien. Welligt zal





T A A L K U N D I G E  
H A N D L E I D I N G.



ACHTERLAGE, 2 Chron. XIII. 13: Maar Jerobeam dede eene achterlage omwenden / om van achter hen te komen: so waren sy booz het aengesichte Juda / ende de achterlage van achter hen. Ook Ps. X. 8 en elders. Thans zeggen wij *hinderlaag*. *Achter* en *hinder* beteekenen hetzelfde, en worden dikwijls verwisseld. Zoo schreef Hooft *hinderhoede*, N. Hist. 262, waarvoor wij *achterhoede* bezigen. Vondel heeft *hinderdam* en *hinder-toght*; I. 472:

*Wij passen langer op geen' hinderdam noch beeren  
Van wetten, en belofte, en ureeslijk dreigement.*

II. 380:

*Laet Kreeth, en Pleeth, en al het regement van Geth  
Den hindertoght bekleén, dat niemant ons belett'.*

voor welk laatste men *achtertoght* leest Jes. LII. 42 en elders.

Van *hinderwaart*, voor *achterwaart*, bij de Ouden voorkomende, zie men voorbeelden bij Ypeij, 8 en Clignett, Bijdr. 450.

ACHTERWAERDER, *meer achterwaart*, thans *achterwaarts*, Gen. XXXIII. 2: Ende hy stelde de dienstmaechden ende hare kinderen booz aen: ende Lea ende hare kinderen achterwaerder. Zie *inwaerder*.

ACHTIEN. Het zou sommigen eene onnaauwkeurigheid in de spelling kunnen schijnen, dit woord overal met ééne t gespeld te zien, daar het toch blijkbaar uit *acht* en

A

ten is zamengesteld, en alzoo de t behoort verdubbeld te worden. Doch men bedenke, dat het bij onze oude schrijvers doorgaans de gewoonte was, om, wanneer door de vereeniging van twee woorden, de medeklinker verdubbeld werd, één' derzelve weg te laten, en zij alzoo schreven *valsheid* voor *valschheid*, *elende* voor *ellende*, en zelfs *heyloos*, *zieloos*, *breydeloos* voor *heil-*, *ziel-*, *breideloos*.

ACHTING. Dan. III. 12: dese mannen en hebben / o Coninck / op u geen achtginge gestelt. Hos. IV. 10: want sy hebben nagelaten den Heere in achtginge te nemen. Sirach XXXV. 13: Want de Heere is een rechter / ende by Hem en is geen achtginge des aengesichts. Weiland zegt: • Oulings werd *achtung* ook voor *acht*, in den zin van een regterlijk vonnis, gebezigd." Doch hier heeft *achtung* den gewonen zin, dien wij aan *acht* hechten in uitdrukkingen als in *acht nemen*, *acht op iets geven*. • De Ouden gebruikten, zegt Ypeij (Verv. 2) beide de woorden *achtung* en *acht* zonder onderscheid. Beide warea zij bij hen van gelijke beteekenisse." Zoo bezigde Huyg. *acht*, waar wij *achtung* zouden zeggen; I 104:

*All uw' aertjens, all uw' haertjens,*

*Zijn ons nu in eer en acht;*

Men zie over deze woorden wijders mijne Proeve over de Werkw. bl. 188 en 189.

ACHTSTER. 2 Petr. II. 5: (Want indien Godt) de oude werelt niet en heeft gespaert / maer Noë den Bediener der gerechtigheit sijn achtster bewaert heeft / enz. Vreemd is thans het gebruik van *sijn achtster*, voor *met zijn achten*. Even zoo *tiender*, 2 Machab. V. 27: Ende Judas de Machabeer sijn tiender geworden zijnde / enz. dat is *met zijn tienen*. Men vindt ook dus

*hun tweester voor hun tweeën.* Voorbeelden hiervan zijn door mij bijgebracht in het Taalkundig Magazijn, I. 55 en 571 (4).

**AENBEGINNE**, *begin*, Jes. XL. 21: *iffet u van den aenbeginne niet bekent gemaect?* Ook Cap. XLI. 26. Zie over dit woord Ypeij, 6 en 7. Het komt ook bij Hooft voor, zie het Woord. des Instit.

**AENDRAGEN**, in den zin van *beschuldigen, aanklagen, aantijgen*, thans *aanbrengen*, 2 Sam. XIX. 27: *Paer toe heeft hy uwen knecht by mijnen heere den Coninck valschliik aengebrazen.* Zoo leest men in het Leven van Jezus, Cap. 79: *Dar omme segghic u. en dragt des heilegs gheests werc den quaden gheest nit ane.* *Dragen* voor *bren-gen* werd vroeger dikwerf gebruikt: b. v. van Rijsselle, Sp. der Minnen, 52 verso:

*Ziet dat ghy my desen brief vast draeght.*

*Waer zal icken draghen, Meester? —*

*Aen Jan de Hollandere enz.*

Vondel, VIII. 68:

*'k Bezweer u heen te gaen myn zoon de tijdingh draeghen enz.*  
Zie ook *overdragen*, hieronder.

**AENLOOPEN**. Opmerking verdient het gebruik van dit werkwoord in de beteekenis van *dringend verzoeken, smee-ken*, Job XXI. 15: *Wat is de Almachtige / dat wy hem souden dienen? ende wat hute sullen wy heb-*

(1) Huydecoper keurt de schrijfwijze *stjn achtster*, in de aangehaalde pl. af, en zegt daarvan: »Onze Vertalers zijn nergens ongelukkiger geweest, in 't stuk van taalkunde, dan hier. Want *stjn achtster* is, mijns oordeels, noch oud noch nieuw Duitsch; en dus, onverstaanbaar.» Aant. op M. Stoke, I. 504. De door mij aangevoerde voorbeelden, in de aangehaalde pl. van het Taalk. Mag., bewijzen intusschen, dat deze spreekvorm bij ons niet zoo vreemd is, als deze taalkenner beweert.

ben / dat wy hem aenloopen souden? en elders. Ge-  
lijk *soebatten*; schijnt het woord van het worstelperk ont-  
leend. Andere overzettingen hebben *bidden*, *aanroepen*,  
en dergelijke woorden.

AENSTICHTER, *aanlegger*, *oorzaak*, 2 Mach. IV. 4:  
als of hy selve Helioborum geslagen hadde / ende  
een aenstichter ware geweest van alle dit quaet.  
Kil. noch Weil. kennen dit woord.

AF, *van*, Boeck der Wijsh. XIII. 13: hy — maecht  
daer een beeldt af. — Van Heelu, vs. 122:

— hi moeste keeren

*Jonc in die ghemeine vaert,*

*Daer die doot af en spaert*

*Noch die arme, noch die rike.*

Hayg. I. 94:

*Daer d' eeuw af over loopt: —*

Zie wijders het Woord. des Instit. op Hooft, waar talrijke  
voorb. uit dezen Schrijver bijgebracht worden. De spreek-  
wijze: *ik weet daar niet af*, is nog niet geheel in onbruik.

AFSTELLEN, *afzetten*, 1 Mach. VIII. 13: dat sy de  
gene / die se wilden / afstelden. — Versch. Ged. II. 90:

*En hy nu is ter plaets daer ghy met soet geweld*

*Van uwe Maeghde-staet sult worden afgesteld.*

Levens van Plut. 63 verso: *ende de daghen daer nae  
volghende veynsende dat hy sieck was*, stelde hy hem sel-  
ven af van zijn bevel. Ald. 64: *dat Camillus hem van  
zijn bevel soude afstellen*. Men zeide even zoo *bijstellen* en  
*nastellen* voor *bijzetten* en *nazetten*; zie op die woorden.

ALLEGAER. Jos. XI. 6: *mozgen ontrent deser  
tijt sal icke allegaer verslagen geben hoer het aen-*

gesichte *Afrazif*. En nog op eenige andere plaatsen treft men dit, thans tot de gewone spreektaal verbannen, woord aan, b. v. 1 Sam. XXII. 7, 1 Con. XXII. 28, Jes. XIV. 10 en elders. Het is *al te gader*. Men schreef ook *allegader*, zie Weil. Taalk. Woord.

ALS. Niet altijd wordt het thans aangenomen onderscheid in het gebruiken van *dan* en *als* achter den vergrootenden trap, in onze Overz., in acht genomen, b. v. Jes. LV. 9: *honger als de aerde*. Gen. XLVII. 18: *niet anders als*. Matth. XXVI. 53: *meer als twaelf legioenen / en elders*. Lelyveld meende (Aant. op Huyd. Proeve, I. 290), dat dit bij *verzinning* geschied was. Bilderdijk echter beweert, dat het gebruik, hetwelk de Overzetters van *als* gemaakt hebben, doorgaans zeer gegrond is, zie N. Versch. I. 183 en volg. Elders (Versch. IV. 51) zegt dezelfde taalkenner, dat » beide woorden als Nederduitsch goed zijn, dat *dan* Angelsch en *als* meer eigenlijk Saxisch is, gelijk dan ook de Engelschen in het gebruik der comparativen slechts *dan*, de Hoogduitschers daartegen slechts *als* zeggen." Het is opmerkelijk, dat men in de gewone spreektaal nog dikwerf *als*, voor *dan*, hoort bezigen, en het is zelfs niet zeldzaam, het eerste, voor het laatste, aan anders keurige schrijvers ontslipt te zien.

ALS HEDEN. Gelijk wij nog *alsdan*, *alsnu*, *alstoen*, *alsnog* zeggen, leest men *als heden*, 2 Chron. XVIII. 4: *Oracht doch als heden nae het woort des Heeren*. Neh. V. 11: *Geeft hen doch als heden weder / hare ackerz enz.* Op dezelfde wijze komt *als* voor, Jes. XXVI. 20: *verbercht u als eenen kleynen ogenblich / enz.* Volgens Hoefft, Pr. van Bred. Taaleigen, zegt men in de omstreken van Breda nog even zoo *als gisteren*, *als mor-*

gen, enz. Dit *als*, geheel onderscheiden van het voorgaande, is alleen eene bloote versterking, en misschien hetzelfde met *al* in *alhier* en *aldaar*.

AMECHTIG. Jes. XLIV. 12: *hy en bzinft geen wa-  
ter tot dat hy amechtich wozt.* Naar de opmerking van Huydecoper (Pr. I. 51 en volgg.), moet dit woord, dat ook Jona IV. 8 en elders voorkomt, onderscheiden worden van *ademachtig*, *aamachtig*, *aamechtig*, zijnde dit laatste naar den adem hijgend, buiten adem, doch het eerste *onmagtig*, *krachteloos*. Verg. Ypeij Verv. 2.

ANDERDEN, *anderen*, in den zin van *tweeden*, treft men aan 2 Sam. XVI. 19: *Ende ten anderen; wien soude ick dienen?* De invoeging der *d* in dit woord zou men voor eene schrijf- of drukfeil kunnen houden, indien men dezelfde schrijfwijze niet bij anderen aantrof. Men kan daarvan voorbeelden vinden in Weil. Taalkund. Woord., en het Woord. des Inst. op Hooft, waarbij men nog het spreekwoord van Spieghel, 182, voegen kan: *Ten zong noyt Paap zyn anderde mis.*

ANTWOORD. Dit zelfstandig naamwoord wordt in het vrouwelijk geslacht gebruikt Jos. XXII. 53: *De antwoorde nu was goet* enz. 2 Chron. XXXIV. 28: *Ende sy bachten den Coninck dese antwoorde weder.* Spr. XV. 1: *Eene sachte antwoorde keert de grimmicheit af.* Even zoo 1 Con. II. 30, Spr. XV. 23, XVI. 1, Rom. XI. 4. De Overzetters volgden hierin het gebruik van hunnen en den vroegeren tijd, als blijkt uit Huydecopers Pr. I. 122 en volgg. Bild. zegt, dat het woord vrouwelijk gebruikt wordt, omdat *woord* oudtijds, en, naar zijne verklaring, te regt, vrouwelijk was. Verkl. Geslachtl. op *andwoord* en *woord*.

**APOTEKERSSE.** 1 Sam. VIII. 15: Ende utwe doch-  
 teren sal hy nemen tot Apotekerssen / ende tot heu-  
 kenmaerchden / ende tot backsterg. Dit naamwoord  
 staat voor *apotekeres*, het vrouwelijke van *apoteker*. Even  
 zoo bloetbergieterffen / voor *bloetvergieteressen*, Ezech.  
 XVI. 38 en XXIII. 45; gynchelerffe / voor *gyncheleres*  
 of *gynchelares*, Jes. LVII. 3; herbersche / voor *herderin*,  
 Gen. XXIX. 9; inwoanderffe of inwoonerffe / voor *in-  
 woonderes* of *inwooneres*, Jes. XII. 6, Jer. X. 17, XXI.  
 13, XLVI. 19, XLVIII. 18 en 19, meesterffe / voor  
*meesteres*, Nah. III. 4; overspeelberffen / voor *over-  
 speeldoressen*, Ezech. XVI. 38 en XXIII. 45; sangerf-  
 fen en sangerfchen / voor *zangeressen*, 2 Chron. XXXV.  
 23 en Neh. VII. 67; uytkeiserffe / voor *uytkiester*, B. der  
 Wijsh. VIII. 4. — Van dezelfde vorming zijn: *dienersse*,  
 Antw. Spelen van Sinne, 81; *scherpregterse*, Vondel,  
 IV. 95; *beschermersse*, Levens van Plut. 80; *bijlegger-  
 sche* ald. 91; *voorstandersche*, ald. 123; *eigenersse*, Hooft,  
 Brieven, 111; *hulperse*, Constth. Juweel 147; *voorspra-  
 kersse*, A. Bijns, Refer. II. 3, enz.

Deze uitgang *se* of *sche* is bij de Ouden algemeen en  
 oorspronkelijk; door letteromzetting heeft men later daarvan  
*es* en *esse* gemaakt, zie Bild. Verh. over de Gesl. § 73 en 81.  
 Volgens Hoeufft, Bred. Taaleigen, 381, zegt men nog in Breda  
*meestersse*, en wel, met den klemtoon op de tweede lettergreep,  
 waarschijnlijk door verwarring met de uitspraak van *meesteres*.

**AY.** Micha VII. 4: Wy wy! want icu ben / als  
 wanneer de famer-burchten zyn ingesamelt / enz. Dit  
 tuschenwerpsel geven wij hier eene plaats, omdat het  
 thans door de meesten gelijk gesteld of verward wordt met  
 ei. De Heer Weiland schijnt het in zijne Spraakunst ook



niet, als tot de tusschenwerpsels onzer taal behoorende, te beschouwen, dewijl daarin alleen *ei*, en *ei lieve*, als bij het smeeken gebezigd, voorkomen. Dit smeevende of biddende tusschenwerpsel intusschen is *ai*, terwijl *ei* verheugend of verwonderend is. Zie Bild. Spraakl. 259 en Bruining, Ned. Synon. Voorrede xx. *ai* werd ook voorgestaan door de nieuwe-Psalmerijmers, blijkens van Iperen, Kerkelijke Hist. van het Psalmgez. I. 381 en 401.

**BADEN**, *wasschen, reinigen*, Levit. XIV. 9: *hy — sal sijne kleeberen wasschen / ende sijn vleesch met water baden / enz. Cap. XVI. 4 en elders. Wij zeggen nog wel zich baden, doch iets baden is verouderd. Ypeij, 9.*

**BAGGE**. Spr. XI. 22: *Eene schoone vrouwe / die van reben afwijckt / is een gouden bagge in een verckens snupte. De beteekenis dezes woords is blijkbaar die van ring, welke, volgens Lelyveld (op Huyd. Pr. II. 97) de oudste is. Later had het die van kleinood, edelgesteente, waarvan flonkerbag voor flonkersteen; en in welken zin de Kanttekenaars het woord ook gebezigd hebben in de Aant. op Esth. II. 3, waar » baggen en juweelen » bijeengevoegd worden. In Zeeland zegt men sluitbagge, voor sluitmand, volgens den Heer Hoefst, in het Taalk. Mag. I. 248.*

**BAN**. Verouderd is dit woord in den zin van *voorwerp, dat gebannen of uitgedreven wordt, vloek*, waarin het voorkomt Deut. VII. 26: *Ghy en sult van den vrouwel in u huyt niet brengen / dat ghy eenen van soude worden / gelijk dat selve is: ghy sult het ganschelick versoepen / ende teenemael eenen vrouwel daer van hebben; want het is eenen van. Jos. VII. 13: alsoo sent de Heere de Godt Israëls / Daer is een van in 't midden van u / Israëls / ghy*

en sult niet kunnen bestaan booz het aengesichte  
 uwer handen / tot dat ghy den ban wech doet upt  
 het midden van u. Men vindt ook het werkwoord *ban-*  
*nen* voor *vloeken* gebezigd, zie van Hasselt op Kiliaan.

**BANCRET.** Thans beteekent dit woord *suikergoed* :  
 voorheen echter gebruikte men het voor *maaltijd*, en in  
 dien zin komt het voor Amos VI. 7 : *het bancket der*  
*gener die weeldich zijn / sal wech wijcken.* In de  
 kantteekeningen wordt het hier verklaard door » rouw-  
 maeltijden, die sy met groote pracht, overdaet ende won-  
 derlick bestier plegen te houden.” Sirach XLIX. 2 leest  
 men *wijn bancket.* — Levens van Plut. 3: *Theseus en*  
*was in geen gebreck van op dit bancket te gaen,* enz.  
 Meer voorbeelden van het gebruik dezès woords in den-  
 zelfden zin vindt men bij Ypeij, 10 en volg.

**BEDDEN (SICH).** In den overdragtigen zin van *zich le-*  
*geren, zich plaatsén,* leest men dit woord Ps. CXXXIX. 8 :  
*So ick ophoere ten hemel / ghy zijt daer: of bed-*  
*dede ick my in de helle / siet ghy zijt daer.* V. d.  
 Palm heeft : » spreidde ik mijn leger daar.” Het kan ook  
*nederdalen, afstijgen* beteekenen, in tegenoverstelling van  
 het *opvaren.* Zoo heeft het ook de Hoogduitsche Catholi-  
 sche Uebersetzung : » fahre ich hinunter in die Hölle, so  
 bist du auch gegenwärtig.”

**BEDRUCKEN,** *benaauwen, bedroeven,* Jes. LXIV. 12 :  
*soubt ghy stille swygen / ende onse soa seer be-*  
*drucken?* Het deelw. *bedrukt* is van dit werkw. thans al-  
 leen in gebruik. Zie het Taalk. Woord.

**BEESTE.** Dit, thans onzijdig, naamwoord wordt in het  
 vrouwelijk geslacht gebruikt, Spr. XII. 10 : *De recht-*  
*beerdige kent het leven sijner beeste.* Hand. XXVIII. 4 :

**Ende als de barbaren de beeste sagen aen sijne handt hangen / enz.** Bij de Ouden was het altijd vrouwelijk , waarvan slechts één voorbeeld uit Clignetta Bijdr. 5 :

Elke beeste heeft hare manieren ,  
Deene so es fel, dander goedertieren.

en lager :

Die ene beeste driuet gherne  
Dander , daer si mach, te scherne.

Dat wij het onzijdig gebruiken , is door verloop. Zie Huyd. Pr. II. 221 en Bild. Verkl. Geslachtl. Het vrouwelijk geslacht heeft zich nog staande gehouden in de zegswijze: *de beest spelen*.

BEGIFTEN, *begiftigen*, leest men Gen. XXX. 20: **Godt heeft my / my heeft hy begiftet met zene goede gifte / enz.** Zoo heeft Hooft *begifting* voor *begiftiging*, Ned. Hist. 761: *sijnde ook kunne meening, met de begifting der ontfangersschappen van krijgspenningen — den Landtraadt te laten begaan.*

BEGONSTEN en BEGOST, vindt men in den onvolmaakt verleden tijd van het werkwoord *beginnen*, Marc. II. 23: **ende sijne discipelen begonsten al gaende aeren te plucken.** Num. XXV. 4: **ende het volck begost te hoereren / enz.** Richt. XIII. 23: **Ende de Geest der Heeren begost hem by wijlen te drijven / enz.** Richt. XX. 40: **Die begost de verheffinge op te gaen / enz.** Zoo ook *begost* voor het verleden deelwoord, Richt. XX. 39: **ende Benjamin hadde begost te starn** enz. Deze schrijfwijze, bij de Ouden zeer gemeenzaam, is door vermenging van de vorming van den verleden tijd met *st*, zoo als die in onze taal dikwerf wordt aange troffen, en waarvan onze vrouwelijke zelfst. naamwoorden

met dien uitgang (Bild. Verh. o. d. Gesl. § 73 en 77), met die der ongelijkvloeiende werkwoorden. Zoo kreeg men van *ik begin*, *ik begonst*, en met uitlating der *n*, *ik begost*. Op gelijke wijze zegt men nog *ik kost*, voor *ik konst*, anders *ik konde*.

BEGRIJP, *begrip*, van *begrijpen*, in den zin van *omvatten*, *inhouden*, Gen. XXXIV. 21: *het lant is wijt ban begrijp*. 1 Con. IV. 29: *ren wijt begrijp beg herten*. Zoo ook 1 Chron. IV. 40, Jes. XXII. 18 en 2 Mach. II. 52. Dit *begrijp* moet wel onderscheiden worden van een ander, hetwelk bij de vroegere schrijvers voorkomt voor *berisping*, b. v. Leven van Jezus, 3: *Nu biddic v allen die dit lesen en hoeren selt, dat ghi dese wart ghanslec verstaet en sonder begryp ontfaet*. Hooft, Ned. Hist. 763: *zonder eenighen ondank te begaan, oft t' eenighen begrype gestelt te worden*. — Even zoo gebruiken zij het werkwoord *begrijpen* voor *berispen*; dus A. Bijns, Refereynen, I. 56:

*Eer gy Priesters begrijpt, gaet in uws selfs gront,  
En ist dat ghy daer vint 's gelijcks van dien,  
Laetse onbegrepen, enz.*

en Huygens, I. 88:

*— soo verdoeckten hand, die dagelicks Dijn' macht,  
Dijn onbegrepen werck begrijpende veracht.*

Ald. IV. 169:

*'t Is tijd, Jan, dat gh' uw' sinnen slijpt  
Op wat ghy hoort en siet;  
Ghy light my stadigh en begrijpt,  
En ghy begrijpt my niet.*

Van waar ook het nog gebruikelijke, bij Weil. niet voorkomende, bijvoeglijk naamw. *begrijpelijk*, voor *berispelijk*,

in den zin van *die gaarne berispt*, waarop Huygens dit *sneldicht* heeft, III. 352:

*Wat hebt ghy my toch voor begrijpelijk te schelden,  
Die u ter tucht vermaen, en vriendelick en seldom.  
Ja, overdenckt eens rijpelijk,  
Hoe dat ghy u vergrijpt,  
Die 't quaed doet is begrijpelijk,  
En niet die 't quaed begrijpt.*

**BEHOORTE.** 1 Con. VI. 38: *Ende in het elfde jaer — was dit huyg volmaecht nae alle sijne behoozte.* waarvoor men thans zoude zeggen: *naar zijn behooren.* Dit verouderde woord, dat bij Kiliaan en andere woordenboekschrijvers voorkomt, gebruikt Bilderdijk nog, *Odilde*, 89:

*Ik plenge u wijn noch melk met achtbre feestbehoorte,  
Maer tranen, die mijn hart van loutren wellust schreit.*

Blijkens Hoeuffs Bredaansch Taaleigen, is het woord in Breda nog in zwang voor *behoorlijkheid*. Volgens Ypeij, *Verv.* 40, is ons *beurt* eene zamentrekking van dit woord; naar Bild. echter, *Gesl. in voce*, is *beurt* voor *gebeurte*, hetgeen ook de meening van Tuinman was, zie zijne *Fakkel*. Hoe dit zij, dat *behoorte* oudtijds voor *beurte* gebruikt werd, blijkt. behalve uit Kiliaan, ook uit de plaatsen, door den Heer Hoeufft, in h. a. w. bijgebracht.

**BEKENNEN.** Dit werkwoord komt in meer dan ééne, thans verouderde of min gebruikelijke, beteekenis voor. 1. Voor *zien*, Gen. XXXVII. 32 en 35: *Ende sy sonden den beelverzuigen rock — ende seynen: Deseu heb-  
ben wy gebonden; bekent doch / of dese utweg soons  
rock zu / ofte niet. Ende hy bekende hem / enz.* Num. XIV. 34: *ende die sullen bekennen dat lant /*

't welke ghy smadelick berwoopen hebt. 2. Voor *bemerken, ontwaar worden*, Richt. XIII. 21: doe bekende Manoach / dat het een Engel des Heeren was. Joann. IV. 53: De vader bekende dan / dat het op de selve ugre was enz. Zoo ook Exod. III. 7, Pred. VI. 5, Hand. XII. 14. 3. Voor *erkennen, ter harte nemen, toestemmen*, Deut. VIII. 5: Bekent dan in u herte / dat de Heere / uwe Godt / u kastijdt / enz. Zoo ook Matth. XXIV. 59, 1 Sam. XXIV. 12. 4. Voor *kennen, weten*, Num. XVI. 28: Hier aen sult ghy bekennen / dat de Heere my gesonden heeft / enz. Luc. V. 22: Maer Jesus hare overdenckingen bekennende / antwoorde enz. Zoo ook Jes. XLI. 20, Luc. XIX. 44 en meer plaatsen. En 5. voor *gemeenschap hebben*, Gen. IV. 1 en elders. — Over eenige dezer beteekenissen van *bekennen*, zie men Ypeij, bl. 13, Hoefft, Bredaasch Taaleigen, op het woord, en het Taalkundig Magazijn, I. 249 en 364.

**BEKOMEN (SICH)**. Vreemd is het gebruik van dit werkw. voor *schielik vertrekken, verdwijnen*, Richteren VI. 21: ende de Engel des Heeren bequam uit sijne oogen.

**BEKOMMEREN (SICH)**. Dit werkwoord heeft den zin van *zich bezig houden, zich bemoeijen*, Pred. I. 13: dese moepelike besicheyt heeft Godt den kinderen der menschen gegeven / om haer daer in te bekommeren. Zoo ook Cap. III. 10.

**BEMERCKEN**. Voor *aanschouwen*, wordt dit woord gebruikt Job XXXV. 5: Bemercht den hemel ende stet. Thans heeft het alleen de betekenis van *ontdekken, ge- waar worden*.

**BEMODDEREN**. Job XVI. 16: Mijn aengesichte is

gantsch bemodbert van weenen / enz. Dit woord, hier op eene overdragtige wijze gebezigd, verklaren de Kantteekenaars door „besoedelt, besmeert, bekrosen.”

**BEMOEYEN (SICH)**, voor *zich bezig houden, arbeiden, zich moeite geven*, zoo als het Hoogd. zegt, *sich bemühen*, leest men Dan. VI. 15: ja tot den onderganck der sonne toe / bemoepte hy sich om hem te redden, Elders, namelijk Jer. XX. 9, beteekent het *zich vermoeijen, zich afmatten*: ende ick bemoepte my om te herbzaagen / maer en konde niet. Onze oudste (gedrukte) Bijbeloverzetting, die van 1477, heeft op de eerste plaats *arbeiten*, en op de tweede *aemachtig worden*, en drukt alzoo het verschil in de beteekenis naauwkeurig uit. Thans beteekent *zich bemoeijen* zoo veel als *zich met iets inlaten*.

**BENAEUWD**, *naauw, eng*, in den eigenlijken zin, en niet in den overdragtigen van *beklemd, bevreemd*, dien het woord thans alleen heeft, treft men aan Ezech. XLII. 6: daerom warense (t. w. de kameran) benaeuwer dan de onderste.

**BEPALEN**, *met palen afzetten*, en dus in de eerste of eigenlijke beteekenis des woords, komt voor Exod. XIX. 12: Ende bepaelt het volck rontomme / enz. Ald. vs. 23: Bepaelt den berch ende heylight hem.

**BEPROEVEN**, *ondervinden*, Boeck der Wijsh. XII. 26: Maer sy / die door de spottelike bestraffinge haer niet en hebben laten bermanen / sullen soodanigh nozdeel Godts beproeven / als sy weerdich zijn.

**BEREYCKEN**. Opmerking verdient het gebruik van dit werkwoord, Lev. XIV. 21: Maer indien hy arm is / ende sijne hant dat niet bereyckit / enz.; op den kant uitgelegd door: „indien hy door armoede so veel niet enkan

doen." In denzelfden zin komt deze uitdrukking voor vs. 22 en 32. Thans zouden wij zeggen: *indien het boven zijn bereik of vermogen is.*

**BERNEN.** Deut. XXXII. 22: *Want een byer in aengesteken in mijnen toorn / ende sal beruen tot in de onderste helle.* Zoo ook Spreuk. VI. 28. Dit woord, ook *barnen* geschreven, is hetzelfde als *branden*, en heeft door eene meermalen voorkomende letteromzetting *brennen*, *brannen* en *brunden* voortgebracht. Levens van Plut. 28 verso: *een barnende lampe.* Ald. 46 verso: *een barnende toertse.* Wij spreken nog van het *barnen der gevaren*, van *de barning der zee*, en van *barnsteen*. *Bernen* zelf is van *berren*, hetwelk in gelijke beteekenis wordt aangetroffen in de Antwerpsche Spelen van Siene, 222:

*Ghy stoeckten twier. —*

*En ghy dedet berren.*

aldaar, 468:

*Laet boeck en papier den bras al verberren.*

Men zie wijders over dit woord mijne Proeve over de Werkwoorden, bl. 175, en de daar aangetogen schrijvers.

**BERT**, meerv. **BERDEREN**. Dit woord is hetzelfde met *bord*, en beteekent *plank*, *beschot*, zoo als wij nog spreken van *uithangbord*, *schoolbord* en dergelijke. Dikwerf komt dit woord voor in Exod. XXVI, h. v. vers 15 en 16: *Ghy sult oock tot den Tabernakel staende berderen maken / van Sittimhout.* De lengte van een bert sal tien ellen zijn. Zoo ook Num. IV. 31 en elders. Versch. Ged. II. 73:

*Noch dect u glazen niet met berders en met horden.*

Levens van Plut. 39: *rollen van hout die binnen borden omtraeyden enz.* Ezech. XXVII. 6, verklaren de



Kantteekenaars het door » banck , banckwerck ; » de Bijbel van 1477 heeft hiervoor » die plancken daer die roeijers op sitten.»

**BERUCHTIGEN**, *berucht maken*, Boeck der Wijsh. II. 42: **hy beruchtigt ons van wegen de sonden onser wanbelinge.** Zie van dit woord mijne Pr. o. d. Werkw. 216.

**BESLUITEN**, *insluiten*, wordt gebezigd Luc. V. 6: **Ende als sy dat gedaen hadden / besloten sy eenne groote menichte visschen enz.** Zoo zegt Hooft, in genoegzaam gelijke beteekenis, Ned. Hist. 179: *hij zaght zich te zwak, om de stadt te besluiten, oft met geweldt aan te tasten.*

**BESNIJDEN**, waarvoor men thans *besnoeijen* zegt, Lev. XXV. 3: **seß jaren (sult ghy) utwen tuijngaert besnijden / enz.** Even zoo in den overdragtigen zin van *verminderen, bekorten*, bij Hooft, Henr. de Groote, 62: *Om — dien tijdt te besnijden op veertien dagen.* Huygens, I. 5:

*En wilt du noch 't getal*

*Besnijden van de mans dat hun vermennen sal?*

Ald. II. 457:

*'t Is niet te lijden,*

*Dat die my het leven gaf,*

*Het leven sou besnijden.*

Versch. Ged. II. 67:

*Voor dit en diergelijck daer sult ghy u voor mijden,*

*En met een deßtigheydt u lachen wat besnijden.*

**BESTANDICH**, *bestendig*, gelijk wij nog *volständig* zeggen, 1 Sam. II. 35: **dien sal ick een bestandich hujng houwen / enz.** Het woord komt bij de vroegere achrijvers dikwerf voor, b. v. Spieghele, Zedeschriften,

144: *De bestandighe ende veylign gaaft des ware geleert-  
heyds.* Vondel, I. 104: *Maer gelijk 'er buiten den eeu-  
wigen Godt niet bestandighs is, enz.*

BETRACHTEN en BETRACHTING, in den zin van *be-  
schouwen, overdenken en overdenking*, leest men Ps. CXIX.  
27: *op dat ick utwe wonderen betrachte.* Vs. 97: *Hoe  
lief hebbe ick utwe Wet! sy is mijne betrachtinge  
den gantschen dach.* en enkele plaatsen meer. Thans  
heeft het woord de beteekenis van *doen, beoefenen*. Men  
vindt het echter in den opgegeven' zin, behalve bij Hui-  
zinga Bakker, Poëzij, III. 123:

*Toen zag ik op my zelv', betragtte lid op lid;*  
ook nog meermalen gebezigd door den Heer Wiselius,  
Mengel- en Tooneelpoëzij, I. 102:

*Gelijk met dampen overtoegen,  
De maan verschuilt by winternacht,  
Zoo dekt het licht zich voor mijn oogen,  
Terwijl ik u, ó mensch, betracht.*

D. II. 133:

*Het zij het vorschend brein hem bloot als dier betracht, enz.*  
Nieuwe Dichtbondel, 219:

— *zulken, wier geleerdheid*

*Verbazend is in 't oog van 't hedendaagsch geslacht,  
Doch die, van naderby door't kloek verstand betracht, enz.*  
Zie ook het Woordenb. des Inst. op Hooft, op het woord.

BETUYNEN en BETUYNING, *insluiten, beperken en  
afsluiting, beperking*, Hos. II. 8: *ick sal utwen wech  
met dooznen betuynen* Zeph. II. 6: *Ende de lant-  
strecke der zee sal wesen tot hutten / uitgegabene  
putten der herderen / ende betuyningen der rudden.*  
Zoo ook Job I. 10. Zie *tuy.*

B

**BEWERPEN.** Ezech. IV. 4: neemt u eenen tichelsteen / ende legt dien hoop u aengesichte: ende bewerpt daerop de stadt Jerusalem. Exod. XXXII. 4: Ende hy namse (de goudene oorcierselen) upt hare hant / ende hy bewierp het met een griffie enz. Het woord beteekent hier *afmalen*, *afteekenen*, *schetsen*. Flor. ende Blancefl. vs. 879:

*een graf —  
beide van marbre ende van kerstale,  
dat doet maken ende bewerpen wale  
beide met silvere ende met goude;*

Ald. vs. 909:

*een beelde van finen marbre ghehouwen,  
beworpen van silvere en van goude  
ende van varwen mencekfouden.*

Hoffmann, Hor. Belg. III. 128, verklaart *ontwerpen* in deze beide pl. door *bekleeden*; de zin vordert echter eerder *afzetten*, met *beeldwerk* voorzien, welke beteekenis derhalve met de boven vermelde genoegzaam overeenkomt. Anders beteekende *bewerpen* zoo veel als *ons ontwerpen*, waarvan bij Hooft *bewerpsel* voor *ontwerp*, Henr. d. Gr. 52: *d'ontdekte bewerpsels, die men nu in 't werk stelde*. Voor het *Ruygh-bewerp* van de kamer *In liefde bloeiende*, zouden wij thans zeggen *ruwe schets*.

**BEWILLING**, *bewilliging*, *toestemming*, 3 Esdre VI. 22: dat de opbouwinge des huus des Heeren te Jerusalem met bewillinge des Coninckes Cyri is geschiet.

**BEWIMPELEN**, in de oorspronkelijke beteekenis van *omwinden*, *bedekken*, Lev. XIII. 45: ende hy sal de bovenste lippe bewimpelen. Zoo ook Micha III. 7. Weil. Taalk. Woord. heeft, vreemd genoeg, alleen de tegen-

woordig gangbare overdragtinge van *verbloemen*. In de hier aangewezen beteekenis treft men het woord bij onze vroegere schrijvers dikwerf aan, waarvan enkele voorbeelden door mij zijn bijgebracht in mijne Proeve o. de Werkw. 99. Men kan daar nog deze bijvoegen, Maerl. Spieg. Hist. III. 327:

*Men brachtse vort, men gincse soeken (d. i. onderzoeken)*

*Doe hise bewimpelt sach met doeken,*

*Warp hem ter erden neder die broeder, enz.*

Rabus, Vermakelijkheden der Taalkunde, 259: *dat de aangezichten der vrouwen gevaarshalven moeten bewimpelt worden, op dat haar schoonheid de Engelen niet verlokke tot quade lusten.* Men vindt ook dit werkwoord zonder voorvoegsel be, A. Bijns, Refer. I. 71:

*Weukens, maeghden —*

*Die 't hoeft lieten hanghen in d' eerde manierigh,*

*Men siet hoe aerdigh dat sy haer nu wimpelen.*

**BEWIST**, 1 Cor. IV. 4: *Want ick en ben my selben geens dincts bewist:* d. i. zoo als wij thans zeggen, *bewust*: doch *bewist* is regelmatig, naardien het afkomt van het werkw. *bewissen*, vroeger in gebruik, als blijkt uit de door Ypeij, Verv. 14, uit M. Stoke bijgebragte voorbeelden. Men zie ook Epkema's Woordenb. op G. Japicx, 48. Wij hebben even zoo *vergewist* van *vergewisen*, en ook *wist* van *weten*. *Bewist*, waarvan Ypeij geene voorbeelden bijbrengt, komt ook elders voor, b. v. Twespr. van de Nederd. Letterkunst, 70: *zo veel my daar af bewist is.* Spieghele, Zedeschriften, 195:

*Ghy koont een wezen gheven*

*En nemen in een huw:*

*'t Zy zullix, als in deze*

*Wereld ons is bewist,  
Of gantsch een ander wezen, enz.*

Wat is hier in een huw? Het Hoogd. zegt even zoo in *einem Huj*, dat Adelung verklaart door *eene korte tijdruinte*, een oogenblik, als zijnde het woord één met het tusschenwerpsel *huj*, bij ons *huy* (zie dit woord hieronder). De spreekwijze komt ook voor bij Van Heelu, vs. 7973:

*Die grave van Luthsenborch vernam  
Dat her Geraert neder quam,  
Ende riep doen met enen huwe  
Al in walsche toe, enz.*

M. Stoke, B. II. vs. 312, heeft *huuc*:

*En eer hi hem wel besiet,  
Die van Arensberghe en van Kuuc,  
Gaven op hem enen huuc,  
Daer hi was al onversien.*

BEZADIGEN, van *zaad*, komt in een' ongewonen zin voor, Num. V. 28, waarvoor het Hoogd. heeft *besamen*. In denzelfden zin is *bezadiging* / Levit. XVIII. 20.

BEZOECKEN. Jer. XXIII. 2: *Ghulieden hebt mijne schapen verstoont / ende hebtse verdoeben / ende en hebtse niet besocht : siet ick sal over u bezoeken de hooffted utwer handelingen / sprekkt de Heere.* Het werkwoord *bezoeken* komt in dit vers in twee verschillende beteekenissen voor. Eerst beteekent het, naar de verklaring der Kantteekenaars, *opzigt over iets hebben, den welstand bezorgen*. Het tweede beteekent *plagen toezenden, straffen*. In drie verschillende Hoogduitsche Overzettingen lees ik te dezer plaatse *ich will euch heimsuchen*,” zoo als wij nog wel eens zeggen: *God zal het u t' huis zoeken*. *Bezoeken* overigens had voorheen nog an-

dere beteekenissen, b. v. die van *onderzoeken*, *deproeven*, *ondernemen*, Twespr. van de Ned. Letterk. 7: *ick zal bezoeken wat ick onthouden heb*. Levens van Plut. 72 verso: *een ondertastinghe, om te besoecken of de Atheniensen henluynen soudén willen wijcken*. Paffenrode, Ged. 61:

*Daerom besoeckt het niet; want wy zouwe je wakker 't gat uit stubben.*

**BEZONDER.** Gen. XXI. 28: Doch Abraham stelbe seben opflammeren der rubbe bezonder. Zoo ook vs. 29, Exod. XXXVI. 16, en elders. Thans schrijft men *bijzonder*, schoon men nog veelal *bezonder* hoort uitspreken. Volgens de taalkenners Bild. (Aant. op Hooft, 149) en Bruining (Ned. Synon. II. 126) is *bezonder* beter dan *bijzonder*. *Be*, zegt de eerste elders (Spraaikleer 242), is met *bij* wel één in oorsprong, doch niet in beteekenis. Het werkwoord *bezonderen* beteekent *afzonderen*, en van daar *bezonder*.

**BIDDEN**, *verzoeken*, Matth. V. 42: *Geeft den genen / die met van u bidt enz.* Hand. XXVIII. 14. *Waarom — wederden gebeden seben dagen by haer te blyuen.* Van dit gebruik vindt men voorbeelden bijgebracht bij Ypeij 23, 24. Dus mede Levens van Plut. 50: *men vertelt dat hij op eenen sekeren dach bij hem ten eten gebeden hebbende een goet deel van burgeren van de stadt enz.* Ald. 67: *Hy ginc niet meer op bancketten daer men hem op badt, enz.*

**BILLICHLIJCK**, *billijk*, Boeck der Wijsh. XVI. 1, en 2 Mach. IX. 27. Kil. *billigh, billigheyd.* Dus *billigher*, *billijker*, bij Harduyn, Uitgel. Dichtst. 63. Brandt, Leven van De Ruyter, I. 151, schreef *billiklijk*.

**BLAS**, *wind*, 4 Esdre XII. 10: *Dat hy nyt sijnen*

mont liet gaen als eenen byerigen blaß enz. *Naam-*  
*lick den byerigen blaß / ende blammenden adem / ende*  
*het groot onweder. Zoo ook vs. 27. Kil. heeft blaes,*  
*blaesinge." Het woord komt ook bij andere schrijvers voor,*  
*Harduyn, Uitgel. Dichtst. 124:*

*Soo ist dat weer van her (d.i. op nieuw) dien soet-besielden blas*  
*Vervult g'heel desen al met versch en nieuw ghewas.*

*Oudaan, Uytbr. over Job, 23:*

— 't is God die uyt den hoogen  
*Zijn adem zend, die hem als kaf vermaalt,*  
*Die met een blas vernietigt al zijn pogen,*  
*En maakt tot stof dat hert zoo hard verstaalt.*

*Even zoo geblas, voor geblaas, 4 Esdre IV. 5: het*  
*geblas van den wint.*

*BLES, kaal, Lev. XIII. 41: Ende so van de zijde sijns*  
*aengesichts het haar sijnes hoofts sal uytgeballen zijn:*  
*hy is bles / hy is reyn. Zoo ook blesse / voor kaal-*  
*heid, vs. 43. Eigenlijk, zegt Bild., Verkl. Gesl. o. h. w.*  
*beteekent bles wit." Huygens gebruikt het woord voor*  
*de haarvlecht zelve, I. 88:*

— *Behelpt u met de bles*  
*Van uw' Nicht, van uw' Snaer, van uw' Meid, van uw' kennis,*  
*Die 't doncker droeve pad van d' algemeene schennis*  
*Te vroegeh betreden heeft, en met die blonde kuyv*  
*De wereld is ontruickt —*

*BLOESSEMEN. Num. XVII. 8: Arons staf / booz den*  
*huyse Levi / blaeyde: want hy brachthe blaepsel boozt /*  
*ende bloesseinde bloessem / ende doerch amandelen.*  
*De Heer Weil. zegt van dit werkwoord (en ik met hem):*  
*de Bijbelvertalers hezigen dit bloesemen op eene wijs,*  
*waarvan ik geen ander voorbeeld weet." De zegswijze*

heeft overeenkomst met die, welke ik te dezer plaatse in eene Hoogd. Overzetting aantref: „und er sproztet eine Sprotzung.”

**BLOETVERGIETERSSE**, zie *apotekersse*.

**BOETEN**. Dit werkwoord heeft den thans weinig meer gebruikelijken zin van *herstellen, vergoeden*, Gen. XXXI. 39: 'C verscheurde en heb' ich tot u niet gezacht / ich hebbet geboet / enz.

**BOOSDADER**, *boosdoener*, Sirach XI. 34: Wacht u boos een boosdader. Even zoo *weldader* / voor *weldoe-ner*, Esth. XVI. 2. Dus ook Versch. Ged. I. 246, en ald. bl. 79 *misdader*, voor *misdadiger*. Daarentegen leest men (zoo grillig is het gebruik!) *boenderg* / thans *daders*, Rom. II. 13, alsmede Versch. Ged. I. 474:

*Dat welverdiende lof nooit met den doender sterft.*

**BORNPUT**, Deut. VI. 11: *uytgehoutwene bornputten* / en zoo op meer plaatsen. Van *born* is, door eene gewone letteromzetting, ons tegenwoordige *bron*. De eigenlijke beteekenis des woords is niet *wel* of *fontein*, maar het *water* zelf. Dus Maerl. Leven van Francisens M. S. cap. VII. vs. 540:

*Ganc hen te gonen stene dan  
Alder soutu borne vinden.*

Van Velthem, Spieg. Hist. 29:

*Dat der wijn, born ende broet  
Verwandelt werde in bloede, in vloesch.*

Dez. 288:

*Ende (hi) hiet sinen wive, sonder vorst, (d. i. wistel.)  
Dat si hem drinken soude halen? —  
Binnen dat dit wijf dus ran  
Om borne, quam een wint, enz.*



Ook *fontein* werd voorheen voor *water* gebruikt, Maerl., als boven, vs. 550:

*Daer dranc de man water tier stede  
Bider macht van fr̄ans. bede,  
Ende sciep fonteine scone en̄ rene  
Uut enen harden vlintstene.*

Reinaert de Vos, door Willems, vs. 5404:

*Op dat men een luttel fonteynen goot —  
Ende dat dranc, al ongemac  
Wort hi quyt, enz.*

Leven van Jezus, 50: *enen nap vol cauder fontainen*. Zie wijders Weil. Taalk. Woord. en Bild. Verkl. Geslachtl.

BOSCH komt voor in het *mannelijk*, in plaats van het *onzijdig* geslacht, Richt. VI. 25: *houtot af den bosch / die daer by is*. Exod. III. 2: *de h̄zaembosch h̄zandbe in 't byer / ende de h̄zaembosch en twiert niet ver- teert*. Richt. IX. 15: *Ende de dooznenbosch seyde tot de hoomen; enz. en elders*. Daarentegen *onzijdig* 2 Con. XIII. 6: *het bosch bleef ook staen te Samaria*. Het verwondert mij, dat dit verschillend gebruik niet opgemerkt is door den naauwkeurigen Kluit in zijne aanvullingen op Hoogstraten. Naar het mij voorkomt, is de reden van hetzelfde gelegen in de verschillende beteekenis, die het woord in de aangehaalde plaatsen heeft. In de laatste beteekent het *woud* (waarin de afgoden gediend werden), en is alzoo volgens het gewone gebruik *onzijdig*. In de eerstvermelde plaatsen echter is het *struik* of *hegge*. In Richt. VI. wordt zoo, hetgeen vs. 25 *den bosch* genoemd wordt, vs. 30 *de h̄age* geheeten; en zoo spreken wij nog van *braamstruik* en *doornstruik*. In dezen zin nu is *bosch* of *busch*, Eng. *bush*, volgens Bild. (Verkl. Gesl.) *mannelijk*.

**BREEDDE**, zie *lengde*.

**BREKEN.** Ps. CIV. 11: *de wout-estelg brekenber haren dorst mede.* Deze spreekwijze, voor *den dorst leschen*, schijnt uit eene der Hoogduitsche Overzettingen overgenomen, in sommige van welke men te dezer pl. leest: „ihren Durst brechen.“ In geen onzer Woordenboeken heb ik dezelve vermeld gevonden. Wij zeggen ook wel *den dorst verslaan*, en het verdient opmerking, dat Hooft spreekt van *den vijand breken*, voor *hem verslaan*. Zie het Uitlegk. Woord. des Instit. op dezen Schrijver.

*Breken* wordt ook gezegd van *schepen*, 1 Con. XXII. 49: *want de schepen werden gebroken te Ezion Geber.* Wij hebben hiervan het zelfst. naamw. *schipbreuk*, bij de Ouden *schipbreking*.

**BURSE**, *beurs*, Joann. XII. 6: *om dat hy een dief was / ende hadde de burse / enz.* Dus ook Sirach XVIII. 53. De meer gewone schrijfwijze was *borse*, die ook alleen bij Kil. voorkomt. Het Lat. heeft *bursa*.

**BUSSEL.** Matth. XIII. 30: *Wergadert eerst dat oncrunt / ende bint het in busselen / om 't selve te verhanden.* Het woord beteekent *bos*, *bundel*, en werd vroeger meermalen gebruikt, b. v. Hondius, *Moufeschans*, 509:

— *een bussel in het ronde*

*Is gebonden aen haer cnijen.*

Harduyn, *Uitgel.* Dichtst. 87:

*Ick ben ghelyck het hooy in busselen ghebonden.*

Geestel. *Nachtegael*, III. 219:

*In plaats van 't blonde hayr, sult ghy een bossel vinden  
Van wormen vet en glad, die vel en vleesch verslinden.*

Men treft het nog bij Bild. aan, *Najaarsbl.* II. 45:

— *begeeft hy zich in 't woud,*

*En kiest twee bussels uit van nieuw geschoten hout, enz.*

Hiervan het verkleinwoord *busselken*, Hooft, Ned. Hist. 738: 't *busselken verknochte pijlen*, en Levens van Plut. 75: *wilghen rijsbosselkens*.

BY beteekende bij onze vroegere schrijvers, gelijk nog in 't Engelsch, *door*; van daar Gen. XXX. 53: *dat zy by my gestolen*. Exod. XXXIII. 16: *Want maer by soude nu bekent worden / enz. en is 't niet baer by* enz. en elders. Zoo lezen wij, om uit vele voorbeelden slechts een paar op te geven, Clignett, Bijdr. 3:

*Ic wille u, in die ere ons Heren*

*Bi beesten en bi vogelen leren.*

Van Bleyswyck, Beschr. der stad Delft, II. 541: *ses huysjens, om by ses paer behoeftige oude luyden — gratis bewoont te werden*. Zie wijders over deze beteekenis van het woord *bij*, welke in het Taalk. Woord. is voorbijgegaan, Clignett, Bijdr. 7, Huydec. op Stoke, I. 54, Uitlegk. Woord. des Instit. op Hooft, I. 198.

BYKOMEN. *Iemand bijkomen*, voor *bij iemand komen*, zegt Weiland alleen gebruikt te worden in den gemeenen spreektrant. Wij vinden er een voorbeeld van in den verheven stijl van Joannes, Openb. II. 5: *ick sal u haestelick bijkomen*. Men hoort nog wel eens *ik kom u bij*, als antwoord van iemand, die geroepen wordt.

BYLEGH, *toelage, onderstand*, 3 Esdre VI. 29: *Oock dat uyt de inkomsten van Celozpzen ende Phenicien niet blijft een byleggh gegeven worde aen den lantvooght Serubabel / hoor dese menschen / enz.*

BYSPREUCK, *spreekwoord*, Sirach XLVII. 47: *Uwe ziele (t w. van Salomo) heeft de gantsche aerde be-*

berkt / ende met scherpsinnige by-spreuken verbult. Ook Cap. XXXIX. 2. — Hooft, Ned. Hist. 156: *De byspreuk verbiedt slaapende wolven te wekken*. Kiliaan heeft in die beteekenis » by-spraecke, » waarvan Spieghele • By-spraax-almanak; » en Winhoff, Landr. van Auerissel, 488, *bijwoord: na den bywoerde, Niemand mach geven und holden*. Men bezigde in dezelfde beteekenis almede het woord *bijspel*, Reynaert de Vos, door Willems, vs. 180:

*Here Isengrijn, men weet dat wale,*

*Ende hets een out hispel :*

*Vians mont seit selden wel.*

welk woord ook bij ons vroeger, en in het Hoogd. nog, gebruikt werd voor *voorbeeld*, zie het Taalk. Mag. I. 266.

**BYSTELLEN.** Gen. XXXIII. 15: *Laet my doch by u dit volck / dat met my is / u bystellen*. d. i. *toevoegen, bijvoegen, bijzetten*. Dus Hooft, Ned. Hist. 374: *de schuitluiden, en soldaaten hun bygesteld*. Versch. Ged. I. 169:

*Ik eisch geen hoogen loon, beding geen maandlijk geld,*

*Maar heb mijn lijf voor 't land uit liefde bijgesteld.*

**BYZIJDEN.** Hand. XXIII. 19: *De Overste nu nam hem by der handt / ende byzijden gegaen zijnde verzegghde hy enz.* Gelijke verwisseling als boven in *bijzonder* en *bezonder* treft men hier aan in *bijzijden* voor *bezijden*, dat, gelijk de meeste bijwoorden, voorzetsels en voegwoorden, eigenlijk een werkwoord is, van *zijde* gevormd. Bild. N. Versch. IV. 32.

**CORTSE,** Matth. VIII. 14: *hebbende de roytse*. Zoo ook Marc. I. 30 en elders. *Cortse, kortse* werd voorheen bestendig geschreven voor *koorts*, en is ook bij Kil. alleen te vinden.

**DAER TOE,** in de beteekenis van *daarbij, daarenboven,*

2 Chron. XXIX. 9: Want siet onse vaderz zyn door het sweert gevallen: daer toe onse sonen / ende onze dochteren / ende onse wijben zyn daerom in gebanc-kenisse geweest. 2 Sam. XII. 8: Ende ick heb u utwez heeren hupz gegeven / daer toe utwez heeren wijben enz. Jona IV. 11: die groote stadt Nineve — daer veel meer als hondert ende twintich duysent menschen in zyn —; daer toe veel bee? En zoo op meer plaatsen. Dus ook Versch. Ged. II. 116:

*Ja doet het als 't u walght, en langher noch daer toe.* Het woord *toe*, in oorsprong één met *tot*, heeft hier dezelfde beteekenis als in *toedoen*, voor *bijdoen*, zie dit woord beneden. Het Hoogd. zegt even zoo *dazu*.

DEN. Het gebruik van dit lidwoord vóór eigennamen in den derden en vierden naamval, hetgeen vroeger bij ons zoo als in het Hoogd. zeer gewoon was, treft men verscheidene malen in het O. T. aan, Gen. XIV. 4: **C**waelf jaer hadden sy den **H**edor-**T**aomer gebiedent. Exod. XVII. 13: den **A**malek; Num. XXII. 41 en XXIII. 28: den **B**ileam; Cap. XXVI. 59: den **A**mram; vs. 60: den **A**ron; Richt. I. 10: den **S**esai; 1 Sam. XXV. 38: den **M**ahal; en op meer andere plaatsen. Zoo leest men in het Constthoonend Juweel, 368:

*Vertroostende den Eliam, door honghersnoot swack.* Thans is deze gewoonte geheel in onbruik. Reeds Ten Kate merkte op (I. 343): » dat de eigennamen van nature gants bepaeldelik iet uitbeelden, en gevolglijk geen Articuluss van nooden hebben.»

DENNING. Ezech. XXVII. 3: **S**y hebben alle utwe denningen uut denneboomen van **S**enit geboutot. *Denning*, anders *denne*, is de plecht van een schip, volgens

**Bild. Verkl. Gesl.** — Winschootens Seeman heeft: „*Dennen*, het verdek op klein vaartuig, gelijk als zijn de Binnenlands vaarders: misschien alsoo genaamd van het hout, daar sy van gemaakt werden, te weeten *Dennenhout*.” Weil heeft noch *denning*, noch *denne*, schoon het laatste bij Plantyn en Kiliaan, en zelfs bij Halma, voorkomt. Het woord schijnt thans in de scheepstaal niet meer gebruikt te worden; men treft het althans in De Flines Scheeps- en Zeemans- Woordenboek, en Van Houtens Scheepvaart niet meer aan.

**DEUNEN.** Micha II. 12: als zene kudde in 't midden harer hope sullense van menschen deunen. Zoo ook *gedeen*, Ezech. I. 24: als het gebeun zenes heers legerz: en Cap. XXVI. 13: So sal ich het gebeun uwer lieberen doen ophouden enz. *Deunen* is *zingen*, en meer in het algemeen *geraas maken*; verder ook *schertsen*, *spelen*. Zie Ypeij, Vervolg, 19 en het Uitlegk. Woord. des Instit. op Hooft. De Bijbel van 1477 heeft op de eerst aangeh. pl. „gerucht maken,” en sommige Hoogd. Overzettingen „Getümmel machen.”

**DEWIJL.** „Dikwerf (zegt Weil.) wordt *dewijl*, verkeerddijk, voor *terwijl*, en *terwijl* voor *dewijl* genomen.” Van beide treft men in onze Overz. voorbeelden aan. Spr. III. 28: En segt niet tot uwen naesten; Gaet hen / ende komt weder / ende morgen sal ich ghehen; betwijl het by u is Matth. XVII. 5: Betwijle hy noch sprack / siet enz. 2 Chron. XV. 2: De Heere is met u- lieben / terwijle ghy met Hem zijt. In de twee eerste dezer plaatsen zou men thans *terwijl* en in de laatste *dewijl* behooren te schrijven. Zie het Uitlegk. Woord. des Instit. op Hooft, art. *dewijl*. — Ook Bild.

neemt het gewone verschil in de beteekenis van *dewijl* en *terwijl* aan, Spraakl. 325; ofschoon de verklaring, die hij elders, Versch. III. 54, van die woorden geeft, eenigen grond geeft, om dat verschil niet te wettigen. Beide beteekenen toch in *de wijl*, d. i. in *den tijd*.

DIE. Het overtollig gebruik der voornaamwoorden *die* en *dat*, hetwelk Weil. in zijne Spraakk. 241, afkeurt in de voorbeelden: *zijne trouw die zal niet wankelen*, *uw huis dat zal verkocht worden*, komt voor Gen. XVIII. 22: *maer Abraham die bleef noch staende / hoor het aengesichte des Heeren*. Hoewel dit gebruik thans uit de schrijftaal verdwenen is, merkt men het echter in de spreektaal nog zeer dikwijls op. Bij Hooft leest men op dezelfde wijze, Ged. I. 95:

— *elk een*

*Die dulde dan met hun, of geef zich elders heen.*

Bild. verdedigt deze spreekwijs, met te zeggen: »Deze wijze van spreken, waarin 't onderwerp absoluté gezegd, en dan door het aanwijzend relatief met het werkwoord verbonden wordt, is onze taal eigen, doch omdat zij met de Latijnsche Grammatica niet instemde, heeft men ze — uitgebannen.» Aant. III. 58.

Te dezer gelegenheid zij nog opgemerkt, dat de voornaamwoorden *die* en *dat* dikwerf, gelijk bij onze oude schrijvers, gebruikt worden voor de lidwoorden *de* en *het*. B. v. Matth. XIII. 19: *Mij gemant dat moont des Conincrijcks hoozt* enz.

DIE ICK, DIE WY en DIE GHY, voor het enkele *die*; germanisme, vroeger nu en dan voorkomende. Joann. IV. 9: *Hoe begeert ghy / die een Gode zijt / van my bzincken / die ick een Samaritaensche brouwte ben* :

Matth. XX. 12: *Deſe laetſte en hebben maer een unze gearbejndt / ende ghy hebtſe ons gelijck gemaect / die wy den laſt deſ daegs ende de hitte gebzagen hebben.* 1 Sam. XXVI. 16: *ghy lieben zyt kinderen deſ dootſ / die ghy ober utwen heere — geene wacht gehouden en hebt.* Zoo ook Ps. VIII. 2, XXXV. 10, LV. 15, CXXXV. 2, Jes. XXXIII. 1, Jer. V. 22, Dan. IX. 15, Amos IV. 11, Joann. V. 44, Eph. I. 12 en eenige andere plaatsen. Op gelijke wijze leest men in de Antw. Spelen van Sinne, 81:

*Comt alle menschen, scheidt consten, die ghy hier wilt.*  
Huygens, I. 198:

*Doet ons willen wat ghy heet,  
Die ghy onsen onwill weet.*

Ald. 240:

*— waere God, —  
Die ghy wegh en waerheit zyt,*

Ald. 317:

*— wie ghy my kent of niet,  
Mistrouwt het weinige dat m' aen my hoort of siet:*  
Hofferus, Poemata, 53:

*O Vader, die ghy syt hier boven in den Hemel, enz.*

**DIEFLICK.** Gen. XL. 15: *Want ick ben dieflick ontstolen uit der Hebrzen lant.* Dit woord beteekent *heimelijk, steelsgewijze*, Versch. Ged. II. 87:

*Ghy meende dat u nu die Aura voort sou komen  
Die dy dijn Minne-pand so dieflijck had ontnomen.*  
en is bij Kil. van *diefachtig* wel degelijk onderscheiden. De Bijbel van 1477 heeft hier reeds hetzelfde woord.

**DIER.** Matth. XXVI. 9: *Want dese salve hadde konnen hier verkocht / ende de penningen den ar-*



men gegeven woorden. 1 Cor. VII. 23: *Ghy zijt die-  
re getocht / enz.* Wij onderscheiden thans *dier* van  
*duur*, en zouden in de aangehaalde plaatsen *duur* zeggen,  
d. i. hoog van prijs. *Dier* gebruiken wij voor *waard*, *lief*,  
als b. v. Tollens, Nieuwe Ged. I. 42:

*Gewis, mij zijn de menschen dier,*

*Zij wonen waar zij mogen.*

Deze beteekenissen zijn echter in den grond niet verschil-  
lend. Zoo zeggen wij ook *dierbaar* voor iets, dat ons  
veel waard is, dat wij op hoogen prijs stellen, hetgeen  
voorheen ook wel *duurbaar* was. De woorden zijn even  
min onderscheiden, als *vier* en *vuur*, *stieren* en *sturen*, en  
dergelijke.

**DILLE.** Matth. XXIII. 23: *de munte / ende de dille/  
ende het komijn.* Zeker kruid of plant, ook bij Voandel  
voorkomende. Zie Hoogstratens Geslachtlijst.

**DOCH.** Wij onderscheiden thans dit woord van *toch*.  
• *Doch*, zegt Bruining, Synon. II. 437, duidt eene bijvoe-  
ging aan met meerdere of mindere tegenoverstelling; en  
*toch* is veelal eene invulling tot aandrang, of andere zin-  
versterking." Ook in oorsprong zijn beide woorden, vol-  
gens Bild. Versch. III. 66 en 67, zeer verschillend (1).  
Voorheen echter nam men dat onderscheid niet in acht, en  
gebruikte in alle gevallen *doch*. Dus, om slechts één  
voorbeeld bij te brengen, 1 Con. VIII. 26: *Du dan / o  
Godt Straef / laet doch u woort waer worden.*

Ten aanzien van *doch* valt wijders op te merken, dat dit  
voegwoord door de vragende of afhankelijke woordschikking

(1) Tegenstrijdig met het daar zoo aannemelijk voorgedragene,  
zegt de Schrijver elders, dat *toch* slechts een verharding van *doch* in  
de uitspraak is. Korte Aanmerk. op Huyd. Proeve, 56.

gevolgd wordt, 1 Con. XI. 13: **Doch** en sal ick het geheele Coninkrijcke niet afscheuren / enz. 2 Con. XXII. 7: **Doch** en wert met hen geene rekeninge gehouden enz. en elders. Nog tegenwoordig wordt dit door sommige schrijvers gevolgd. Zoo lezen wij bij den Hoogl. Van Kampen, in zijne bekroonde Verhandeling over de Nieuwere Heldendichten, 163: *doch zou ook eene uitvoerigheid als de zijne kwalijk strooken met ons bestek*, enz. 169: *doch meen ik, dat* enz. 266: *doch heeft hij*, enz. 351: *doch benadeelt zulks de dichterlijke waarheid volstrekt niet*, enz. Dat in het Hoogd. achter *doch* dezelfde woordschikking plaats heeft, is bekend.

DOE en DOEN werd voorheen algemeen gebruikt voor ons *toen*, in de uitspraak dikwerf *toe*. Zoo b. v. Gen. I. 5: **Doe** mag 't avont geweest / enz. Joann. VI. 66: **Dan** doen af gingen vele sijner Discipelen te rugge / enz. Liever dan met Bild. Aant. op Huyg. V. 152, vergeleken met Versch. III. 57, eene verschillende afleiding aan te nemen, zou ik hier slechts aan eene verscherpte uitspraak der *d* denken, hoedanige in *onze* taal niet vreemd is.

DOEN (VAN) HEBBEN, *noodig hebben*, vroeger zeer gebruikelijk, (zie het Woord. des Instit. op Hooft) en thans in de spreektaal nog voorkomende, Rom. XVI. 2: *in wat saecke sy u soude mogen van doen hebben*. Levens van Plut. 112 verso: *van ghelt alleen soo veel als hij van doen hadde*. Oudtijds zeide men in dezen zin ook *te doen hebben*, waarvan voorbeelden zijn bijgebracht door Clignett, Bijdr. 306 en 307, en Hoffmann, Hor. Belg. III. 131.

DOENDE, *bezig*, Neh. IV. 16: *dat de hest mijner*

jongens doende waren aen 't waerck / enz. Zie van dit woord Bruining, Syn. I. 401.

**DONCKEREN (IN)**, Ps. XI. 2: *hy schicken hare pijlen op de peze / om in donckeren te schieten nae de opprechte van herten.* Ezech. XII. 6: *in donckeren falt ghyse uytbrengen.* Thans zeggen wij *in het donker of in den donker.* Op gelijke wijze vindt men in korten, zie dit woord beneden.

**DOORGAENS.** Gen. XXVI. 13: *Ende die man wert groot; ja hy wert doorgaens groater / tot dat hy seer groot gewoorden was.* Num. XXIII. 11: *ich hebbe u genomen / om mijne vyanden te bloecken / maer siet / ghy hebtse doorgaens gesegent.* Esth. IX. 4: *want die man / Moordertsi / wert doorgaens groater.* Thans beteekent dit woord — en bij Weil. komt het alleen voor — in den zin van *meestal, gewoonlijk*; doch in de hier bijgebragte voorbeelden beteekent het *altijd, bestendig*; thans nog wel *doorgaande.* Dus Hooft, Ged. I. 261:

— *Want, waakende de goden*

*T' aanschouwen, is (gelyk ghy weet) doorgaands verboden.*  
Vondel, II. 372:

— *een' man, van boven tot beneden*

*Volschappen, zonder smet doorgaens aen al zijn leden.*

**DOPPEN, doopen,** komt eenige malen voor; Lev. XIV. 6: *ende (hy) sal die / ende den lebendigen vogel doppen in het bloet des vogels / enz.* Zoo ook Num. XIX, 48 en 2 Con. V. 14. Ook indoppen Jos. III. 15 en elders. Volgens het aangeteekende van den Heer Ypeij, Vervolg, 25; komt het woord reeds in vroegere Bijbelvertalingen voor, gelijk het ook bij Kiliaan te vinden is.

Bilderdijk bezigt het werkwoord *dippen*, in Ovidius Ge-  
daantverwisseling, 193:

'k Treé toe en dip den voet in de aangename plasschen,  
Nu 't been, de knie, — in 't eind, 'k besluit mij 't lijf  
te wasschen.

welk woord zeer gepast is, ter aanduiding van het even  
insteken van den voet in het water; *doppen*, of *doopen*,  
duidt meer eene geheele indompeling aan. Men zie over  
dit woord wijders Epkema, Woordenb. op Japicx, 23.

DROM. Jes. XXXVIII. 12: *Dij sal mij affnijden als  
han den drom / enz.* Dit woord beteekent hier, volgens  
de verklaring van Bild. Verkl. Gesl. • het garen dat tot den  
inslag van een web linnen diende." Van der Palm heeft  
dit woord behouden, doch hetzelfde door "weefdraad" op-  
gehelderd.

DUERACHTIG. Spr. VIII. 18: *Wijjsdom / ende eere  
is by my; buerachtich goet / ende gerechticheyt.* En

DUERICH. Jes. XXIII. 18: *op datse eten tot verfa-  
binge / ende dat sy buerich deksel hebben.* Beide  
deze woorden, *duurzaam*, *bestendig* beteekenende, zijn thans  
buiten gebruik. Alleen het laatste komt bij V. d. Schue-  
ren en Kiliaan voor. Het eerste leest men in de Levens  
van Plut. 107 verso: *die ons — leert te dencken dat daer  
niet vast noch duyrechtich is in dese werelt.* Ten aanzien  
van het eerste zal het, ter voorkoming eener verkeerde  
uitspraak, voor velen niet nutteloos zijn hier op te mer-  
ken, dat de klemtoon niet op de eerste, maar op de twee-  
de lettergreep moet vallen. Men spreke dus uit *dueráchtig*,  
en niet, zoo als doorgaans geschiedt, *dúerachtig*. De uit-  
gang *achtig* heeft hier dezelfde beteekenis als in *wadrach-  
tig*, *deelachtig* en *woonachtig*, en is ook hetzelfde met *haf-*

*tig*, in ons *manhaftig*, *krijghaftig* enz. en in het Hoogduitsch gebruikelijk. Onderscheiden daarvan is die uitgang in *witachtig*, *hoékachtig*, enz. Men kan die verschillende beteekenissen duidelijk aangewezen zien bij Lelyveld op Huyd. II. 151 en Bild. Spraakl. 152 en 153. Wat het woord *duerachtig* betreft, hetzelfde is door onze Vertalers misschien ontleend uit eene Hoogd. Overzetting, in welke taal men te dezer plaatse *währhaftig* en ook *tauerhaftig* vindt.

EEMER. Jes. XL. 15: *Siet de holkieren zijn gesacht als een buppel van eenen eemer / enz.* *Eemer* werd vroeger bestendig geschreven voor *emmer*; dus bij voorb. Vondel, III. 125:

*Men bluscht een' grooten brant met eenen eemer bloets.*  
Ald. 125:

*Mijn eemer, eerst aen 't overloopen, enz.*

Deze, thans verouderde, schrijfwijze, welke, naar de afleiding, de ware schijnt te zijn, komt ook alleen bij Kil. voor. Het woord wordt ook nog in Breda aldus uitgesproken, waarover men zie het Bredaasch Idiot. van den Heer Hoeufft.

EENER, *iemand*, Ps. CXIX. 162: *Ich ben hpolick ober utwe toefegginge / als eener die eenen grooten huyt hint.* Gen. XLII. 27: *Doe eener sijnen sack op bede / enz.* Kantt. op Ps. XCII. 7: *Eener die in Godes woort niet en is onderwesen, enz.* Levens van Plutarch. 91 verso: *daer was niet eener die hem dorst verwachten noch by hem komen om hem te verslaen.*

EERLICK. Dit bijvoegelijke woord (zegt Messchaert te regt, Fakkell, 1827, 187), heeft oorspronkelijk, en had van ouds, niet die beteekenis van deugd of op-

regtheid, waarin het nu genomen wordt, maar van eenen geachten of aanzienlijken staat." *Eerlijk* beteekende voor heen, wat men thans *heerlijk* noemt, welk laatste woord, door voorzetting der *h*, van het eerste, en niet, volgens het Taalk. Woord., van ons naamwoord *heer*, gekomen is. Voorb. hiervan treft men dikwerf aan, als Num. XXII. 15: Doch Balac boer noch boozt Dozsten te senden / meer ende eerlicker dan die waeren: Marc. XV. 43: Joseph / die van Arimathea was / een eerlick Raetsheer enz. Hand. XIII. 50: de Godsdienstige ende eerliche hzoutwen / ende de booznaemste van de stadt / enz. Zoo ook Hand. XVII. 12, 1 Cor. XII. 23 en Jac. II. 3, op al welke, en misschien nog andere plaatsen men thans *heerlijk*, *aanzienlijk*, of een woord van dergelijke beteekenis zou gebruiken.

Van dit *eerlick* had men mede het werkwoord *vereerlicken*, voor *verheerlijken*, Ps. XLV. 14: Des Conincs dochter is geheel vereerlickt intwendich. Zoo ook Ps. XCI. 15, Jes. XXVI. 15 en elders. Men zie over dit woord breeder, Ypeij, Vervolg, 53-56.

**EERNSTELICK**, *ernstelijk*, 1 Sam. XIII. 12, Ps. CXIX. 58 en op vele andere plaatsen; even zoo

**EERNSTICH**, *ernstig*, Zeph. III. 10. De woorden zijn van *ernst*, *ernst*, waarvan waarschijnlijk, door omzetting, ons *neerste*, *naerste*, *neerstig*, *naerstig*. Zie Kiliaan.

**EGDISSE** vindt men Levit. XI. 50, voor *hegdisse*, *haagdis*. Dat onze Ouden in het weglaten of bijvoegen der *h* zeer willekeurig te werk gingen, kan men door een aantal voorbeelden bevestigd vinden door Clignett, in zijne Aanteekeningen op Maerl. Sp. Hist. bl. 15 en 122. Over de beteekenis van de benaming van *hagedis* is gehandeld in het Taalk. Mag II. 57 en 60.

**ELFSTE.** Gelijk wij nog *achtste* van het telwoord *acht* hebben, zoo schreef men voorheen *elfste*, en niet *elfde* als tegenwoordig. Voorbeelden daarvan vindt men Jer. I. 3, Ezech. XXVI. 1 en elders. Even zoo *negenste* Matth. XX. 3, Hand. X. 3; *sefenste* 1 Con. XVIII. 44, Openb. VIII. 1; *twaelffte* 2 Con. VIII. 25, 2 Chron. XXXIV. 3, en *huffste* / Nehem. VI. 5, Zach. VII. 3. Al deze woorden zijn bij Kil. te vinden, en van Hasselt heeft in zijne Aant. ook een voorbeeld van *tienste* bijgebracht. Men vindt ook *tweeste*, A. Bijns, Refereynen, III. 134:

*Waar een ydelheyt wil plegen, ben ick de tweeste.*

Daarentegen leest men *achtende*, voor ons *achtste*, in eene oude *Ordinantie*, bij Bleyswyck, Beschrijv. van Delft, I. 280, Maerl. Leven van Franciscus, M. S. Inleiding, vs. 53 en eld.

**EN.** Dit ontkenningwoordje, thans uit de schrijftaal ten eenenmale gebannen, doch in onze Overzetting nog overal voorkomende, vordert hier eene korte vermelding. Het moet wel onderscheiden worden van ons tegenwoordig voegwoord *en*. Het is een oorspronkelijk grondwoord onzer taal, door zijne vorming geschikt tot het aanduiden eener ontkenning, en later te onregt door *niet* verdrongen. In het breede wordt er over gehandeld in Bild. Versch. III. 8 en volgg. en in het Woord. des Instit. op Hooft, I. 267 en volgg. In de gewone volksspraak, die de eigenheden eener taal het langst bewaart, hoort men het woordje nog dikwerf gebruiken. Wijders is het nog overig in de spreekwijze *het en zij*, *het en ware*, thans verbeterd tot *ten zij*, *ten ware*, welke verbastering ontstaan is uit misverstand van de schrijfwijze 't en zij, 't en ware, die men mede aantreft in onze Overzetting, b. v. 2 Sam. III. 13: 't en zy dat ghy Michal / Sauls dochter

ter/ te boozen inbzeugt. Luc IX. 13: 't en 38 dan dat wy henen gaen enz. en zoo elders. Het genoemde *ten*, in *ten zij*, moet dus wel onderscheiden worden van *ten* in *ten tijde*, *ten eerste* enz., waar het eene zamentrekking is van *te den*, d. i. *tot den*, *in den*.

ENDE. Dit voegwoord, dat, zoo men wel geteld heeft, in onze Overzetting niet minder dan 40227 malen zou voorkomen, heeft menigen lezer geërgerd. Intusschen zoo wel de volstandige schrijfwijze onzer oude schrijvers, als de verwantschape oudé en hedendaagsche talen, bewijzen, dat *ende* het echte, en ons *en* een verminkt woord is. Over deszelfs afleiding denken de Geleerden verschildend. Bruining, Syn. I. 1, houdt het voor één met ons naamwoord *ende*, anders *einde*; Bild., Spraakl. 252, leidt het af van een werkw. *anen*, van *aan*, dat *koppelen* betoekent; Horn Tooke, Epea Pteroenta, I. 134, van het Angels. *Anan*-ad; nog andere verklaringen kan men bij dezen laatsten Schrijver, p. 200, vermeld zien.

ENDE, of bij verkorting *en*, komt ook voor in de spreekwijze *twee en twee*, Gen. VII. 15: van alle vleesch — *quam* member twee en twee tot Noach in de Arke. Marc. VI. 7: *ende* (hy) begon haer uyt te senden twee en twee. Zoo ook Luc. X. 1. Ofschoon deze spreekwijze nog gebruikelijk en genoegzaam verstaanbaar is, moge zij hier echter eene plaats vinden, ten einde te doen opmerken, dat ook daarin het tegenwoordige gebruik verbasterd is, door *twee aan twee* te zeggen. De taalkundige Alewijn heeft in de Werken der Leidsche Maatschappij, I. 110, aangetoond, dat in deze en dergelijke spreekwijzen, als *drie aan drie*, *paar aan paar*, het voegwoord en behoorde gebezigt te worden.



**EVEN**, *effen, vlak, gelijk* (met den grond), Levit. XIV. 45: **Daerom sal men dat hupf / sijne steenen / ende sijn hout eben afbreken / enz. d. i. tot den grond toe slechten.**

**FEILEN**, Ex. XVII. 4: **baer feylt niet veel aen of sijn sullen my steenigen.** Dit werkwoord, thans meestal *missen, dwalen* beteekenende, heeft hier ter plaatse den zin van *mangelen, ontbreken, te kort schieten.* Levens van Plat. 112: *aengesien dat het weynigh feylde of het oorloch was ten eynden.* Zoo heeft Hooft het naamwoord *feil* voor *mangel, gebrek*, zie het Woord. des Instit.

**GAEN**. Opmerking verdient het bij Weil. niet vermelde gebruik van dit werkwoord in'de spreekwijzen, 2 Sam. III. 1: **Doch David ginck en wert stercker / maer die van den hupse Sauls gingen ende wierden swacker.** Thans zou men zeggen: *David werd al gaande weg sterker, al sterker en sterker.*

**GAERN**, *garen*, Ps. CXLI. 10: **Dat de godtloose / elck in sijn gaern ballen / enz.** Men zegt even zoo *hoorn en horen*, en dergelijke.

**GANTSCH EN GAER**. Jes. LVI. 3: **De Heere heeft my gantsch en gaer van sijnen volcke gescheyden:** d. i. geheel en al. Ofschoon de Hoogduitschers gewoon zijn te zeggen: *ganz und gar*, is het nogtans, zegt Ypey, Verv. 24, zuiver Neêrduitsch. Men vindt de spreekwijze bij ons meermalen gebruikt, b. v. van Bleyswyck, Beschrijv. der stadt Delft. II. 506: *de Bedelarye by een nieuwe Ordonnantie gansch en gaer wel scherpelyck verboden zijnde*, enz. Hondius, *Moufeschans*, 46:

*Nu wenscht hy gansch en gaer  
Sijn sinnen te belesen.*

Ibid. 86:

— — als men gaer en gans

*My sag den Hof beminnen.*

Ook vindt men *gaar*, in 't Hoogd. nog gebruikelijk, bij ons wel afzonderlijk gebezigd. Ypeij heeft, t. a. p., een voorbeeld daarvan bijgebracht, bij hetwelk men ook dit kan voegen uit Sluiters Gesangen, 114:

*Ik vind u niet, gy zijt vertrokken gaer.*

GEBLAS, zie *blas*.

GEBREKEN, *ontbreken*, komt onderscheiden malen voor, b. v. Num. XXXI. 49: ende uyt onse en gebreekt niet een man. Spr. X. 19: In de heilichheit der woorden en gebreekt de overtrebunge niet. Zoo ook Matth. XIX. 20 en Joann. II. 3. Men vindt het woord, ofschoon thans niet of weinig meer gebezigd, bij onze vroegere schrijvers dikwerf. Slechts een paar voorbeelden; Consthonend Juweel, 143:

— — hoe gaern tot dees uyt

*soude ick u helpen, maer de middelen gebreecken;*

Kamphuyzen, Stichtel. Rymen, 284:

*Op dat ghy 't zoekt, zoo 't u gebreeckt;*

Men zie wijders Ypeij, 26, en het Woordenb. des Instit. op Hooft, in voce.

GEDACHTE komt in het onz. geslacht voor Spr. XX. 18: *Elck gebachte woxt door raet bebesticht/ enz.* Dit, thans verouderde, gebruik was voorheen algemeen, zie Kluit op Hoogstratens Geslachtl. en verg. Bild. Verkl. Gesl., Woord. des Inst. op Hooft, en Weil. Taalk. Woordenb., allen op het woord.

GEKROOCT, *gekreekt*, d. i. *geknaakt*, *verpletterd*, Matth. XII. 20: *Het gekroochte riet en sal hy niet*

broeken / enz. *Kroken* werd meer voor *kreuken* gebruikt, b. v. Kamphuyzen, Stichtel. Rymen, 436:

*De leden en de rugge die moet haer zijn gebroken,  
En 't lijf haer t' samenkroken.*

Men zie wijders mijne Proeve o. d. Werkw. 40.

GEDEUN, zie *deunen*.

GEERN, *gaarn*, Gen. XXVII. 4: *spijßen* / alsoo *teise* *geern* *hebbe* / enz. Deze verwisseling van den *e*- en *a*-klank treft men in meer andere woorden aan, b. v. *hjeert* / *haard*, Ps. CII. 4; *kesen* / *kazen*, 2 Sam. XVII. 29; *lanteernen* / *lantaarnen*, Zeph. I. 12; *leege* / *lage*, Deut. XXVIII. 43; *leeger* / *lager*, Dan. II. 39; *lechte* / *laagte*, Pred. X. 6; *neerstelick* / *naarstelijk*, Matth. II. 7; *sweert* / *zwaard*, Gen. XXVII. 40; *swel* / *zwavel*, Job XVIII. 15; *beerse* / *vaarze*, Gen. XV. 9; *verbeerde* / *vervaarde*, Dan. IV. 5; *werde* / *waarde*, 1 Con. XXI. 2.

Over de schrijfwijze dezer woorden kan men zien de Verhandeling over de Spelling, van dan Hoogl. Siegenbeek, (2de druk) 89-97.

GELEYDT, *geleide*, 3 Esdr. VIII. 52: *voetknechten* *ende runters* — *ende ander geleidt tot bersekeringe tegen onse tegenpartijders*. Dit woord, bij Kil. onbekend, komt ook bij Hooft voor, zie het Woordenb. des Instit.

GELUW. Ps. LXVIII. 14: *ende welcker beberen zijn met uitgegahenen geluwen goude*. *Geluw* is hetzelfde als *geel*, doch verouderd, schoon men het nog bij Bilderdijk gebruikt vindt, Bloemtjens, 83:

*Zet er 't kwijnend geluw bij  
Van eens minnaars fletsche kaken.*

Perzius, 28:

*Gy zijt nog krank en zwak, en geluw ook. — —*  
 waarvan verder bij denzelfden dichter het werkw. *geluwen*,  
 N. Uitspruitsels, 49:

— *als 't gegeluw d' ontstoken' zonnepaarden*

*Den slagboom opsluit om hun dagreis aan te vaarden*, enz.  
 Over de vorming des woords kan men raadplegen Bild.  
 Verh. over de Gesl. 39 en Lulofs, Gronden der Woord-  
 afleikunde, 91 en volgg.

GEMOETEN, verouderd voor *ontmoeten*, Gen. XXXII. 17:  
 Wanneer u Esau mijn hzoeder gemoeten sal / enz.  
 Dus ook in de Kantt. op Spr. XVII. 12: *eenen beer te ge-  
 moeten in sijne woedende wreetheyt*. Voorbeelden van dit  
 woord vindt men bijgebracht door Ypeij, 27. Deze Schrij-  
 ver keurt, Verv. 44, de spreekwijze *te gemoete liggen* /  
 die Num. XXXV. 11, voorkomt, af; zij schijnt mij toe  
 ontleend te zijn uit de Hoogduitsche Gereformeerde  
 Overzetting, waar men leest: „So verschaffet, dass euch  
 Städte entgegen liegen.”

GENE, *andere*, Luc. XIV. 32. *Andersing sendt hy  
 gesanten uut / terwylle de gene noch herre is /*  
 enz. Ypeij, 27-29.

GENOCH, *genoeg*, leest men Matth. VI. 34: *elken  
 dach heeft genoch aen sijn selfs quaet*. Deze schrijf-  
 wijze is overeenkomstig met de uitspraak des woords in  
 sommige verwante talen en met die, welke nog tegen-  
 woordig in onze volkstaal wordt waargenomen.

GERDEN. Ezech. XVI. 23: *(ghy) hebt met uwe  
 beenen gegerbet* enz. Dit werkwoord beteekent *schrij-  
 den, met de beenen vaneen staan*. Kiliaan heeft hiervoor

*gherde-beenen*; en *gherde-gaeten*, *gherde-koyen*, is bij hem en Plantijn *nederhukken*.

**GERECHT**, *gerechtig*, *regtvaardig*, Sirach XII. 14: **H**y sal een upze by u blijven in eenen gerechten staet / enz. Even zoo *ongerecht* voor *ongerechtig*, *onregtvaardig*, Exod. II. 13: ende hy sende tot den ongerechten / **W**aerom slaet ghy uwen naesten? Versch. Ged. II. 204:

*Tot een gherechte straf van onrecht en geweld.*

Weil. zegt, dat *gerecht*, in den opgegeven zin, *verkeerde-lijk* gebezigd wordt; het woord heeft echter dien zin reeds in den Leecken-Spiegel, in de plaats, aangeh. in Bilderd. Versch. I. 147.

**GEREETSCHAP** komt ook in het vrouwelijk geslacht voor, b. v. Exod. XXXVII. 16: **E**nde hy maecte de gereetschap die op de Tafel zijn soude / enz. Zoo ook Cap. XL. 10, Num. III. 8, Ezech. XII. 4. Over het geslacht der woorden op *schap* heeft gehandeld de Hoogl. Kluit, in zijne Aanteekening, of liever Verhandeling, op Hoogstratens Geslachtlijst, 411 - 424.

**GEREY**, zie *reye*.

**GESCHICRELICKHEYT**, in onze Woordenboeken niet voorkomende, is waarschijnlijk uit eene Hoogduitsche Overzetting in de onze gekomen. Men leest het Pred. II. 21: een mensche wiens arbeyt in wijsheit / ende in wetenschap / ende in geschickelichheit is: en Cap. IV. 4: **D**oozder sacht ick al den arbeyt / ende alle geschickelichheit des wercks enz. Van der Palm bezigt voor dit woord *voorspoed*.

**GESINDE**. Gen. XXVI. 14: **E**n hy hadde besittinge van schapen / ende besittinge van runderen / ende

groot gesinde. Dit woord, thans *gezin*, komt alleen bij Kil. voor. Dus M. Stoke Spiegh. Hist. B. VIII. vs. 815:

*Tjole voer al sijnre straten,  
En hevet den ionghen Grave ghelaten  
In de poert bliven allene  
Met sinen ghesinde, dat was clene.*

Carel ende Elegast, vs. 1174:

*Hi seide: God hoede dit ghesinde.*

Zie ook Bild. Verh. o. d. Gesl. 540.

GESMIJDE. 2 Sam. I. 10: de *Croone* / die op sijn  
hoofst was / ende het arm-gesmijde / dat aen sijnen  
arm was. Dit woord beteekende *sieraad*, *versiersel* in  
eenen ruimen zin; dus Vondel, IV. 204:

*Geen purper ruilde ick ofte Koninghlijck gesmijt,  
Met mijn omgorden rock, mijn herderlijk habijt.*

Kamphuyzen, Stichtel. Sijmen, 111:

*De Koningin uw Bruydt —  
Die klaer van goude gaet, en in al haer gesmyt  
Van sijnen goude blinckt —*

Oudaan, Voorschaduwing, 82:

*In purper, en in goud, in paarden, en gesmijde.*

Het bovengemelde *arm-gesmijde* uit onze Overzetting is  
hetzelfde, wat elders *armrinck*, ook wel *armverciersel* ge-  
noemd wordt, zegt Ypeij, 9. In meer bepaalden zin werd  
het woord ook gebruikt voor *optooisel van paarden*; dus  
Clignett, Bijdragen, 224:

*Een paert droech .i. vergult ghesmide.*

Flor. ende Blancefl. vs. 1423:

*ende goede ors met dieren ghesmiden.*

vs. 1336:

*met desen ghesmide gaf die Coninc tpaert.*

Zie Kil. en Clign. in zijne Aanteekk. t. a. p.

**GESPRENCKELD** en **GESPRINCKELD**, *gevekt, gespik- keld*, Gen. XXX. 35: *de gesprenckelde ende geplechte boeken*; Jerem. XII. 9: *een gesprinkelde vogel*. Alleen de eerste spelling komt bij Weil. voor; de laatste, thans verouderd, vindt men ook in het werkw. *besprinckelen*, bij Hardayn, Uitgcl. Dichtst. 40:

*En dat hy Gelboë besprinckelde met bloodt.*

Kil. heeft »sprinckelen en spreckelen.”

**GESTEERNTTE**, *gesternte*, Jes. XIII. 10: *Want de sterren des hemels/ ende sijne gesteernten/ en sullen haer licht niet laten lichten*. Boven vermeldden wij even zoo *ernstelik* voor *ernstelik*.

**GEWANT**, *kleederen*, Ezech. XXVII. 20: *Deban handelde met u met kostelick gewant tot wageng*. Voor dit woord vindt men bij de Ouden ook *want*, waarvan het nog gebruikelijk *wantsnijder*, d. i. kleermaker. Ypeij, Verv. 50-52.

**GEWELDIGER**. Dit zelfst. naamw. komt voor Matth. XI. 12: *ende de geweldigers nemen het selve met geweld*. Gelijk wij *overweldiger* hebben van het werkwoord *overweldigen*, zoo is het naamwoord *geweldiger* af te leiden van het bij Kil. voorkomende *geweldigen*.

**GIEREN**. Hab. II. 9: *Dee dien die met quade giericheyt giert voor sijn hongr/ enz*. *Gieren*, *geeren*, *bij-eenschrapen*, is nog gebruikelijk in ons *begeeren*, en in *gierig*, d. i. *begeerig*. Zie over dit woord in het breede Ypeij, 29-33.

**GLANTZ**. Deze schrijfwijze, voor *glans*, naar de uitspraak van het Hoogd. *glanz*, treft men aan 2 Sam. XXII. 13 en Ps. XVIII. 13. Kil. heeft *glants* en *glantsen*, doch niet ons *glans*.

**GLINTSEREN** en **GLINTZEREN**, Job XX. 25, Ezech. I. 7 en Deut. XXXII. 41. Elders, bij voorb. Jes. III. 19 en XVIII. 4, leest men *glinseren* en *glinzeren*. Thans zegt men alleen *glinsteren*, d. i. *glinseren*, in de uitspraak met de *t* versterkt.

**GOETDAED**, bij Kil. hetzelfde als *welddaad*, Sirach XX. 16: *ich en hebbe geenen danck booz mijne goetdaden*: — *Wij hebben nog goeddadig en goeddadigheid*.

**GORDEL**. Dat dit mannelijke zelfst. naamw. Jes. V. 27, in het onzijdige geslacht gebezigd wordt, is reeds opgemerkt door Bild. Verkl. Geslachtl. in voce, waar echter, door eene drukfeil, vs. 29 staat.

**GROENEN**. Dan. IV. 4: *Ich Nebucadnezar gerust zijnde in mijn hupg/ ende in mijn paleys groenende / enz.* Zoo ook Sirach XIII. 30: *een herte in genoegste groenende* en vs. 31: *een groenende aengesicht*. Dit werkwoord moet hier dezelfde beteekenis hebben, welke wij, mede in eenen overdragtigen zin, aan *bloeyen* toekennen, d. i. in eenen staat van welvaart of geluk verkeeren. De Hoogd. Geref. Overzetting heeft insgelijks *• und grünete in meinem Pallast* — *• ein Herz, das mit Frölichkeit grüneth*. — *• Ein grünende Angesicht*. welke spreekwijze door de onzen schijnt overgenomen.

**GROENSEL**. Job XXXIX. 11: *ende hy soecht alleley groensel na*. Kil. heeft dit zelfst. naamw. voor hetgeen men thans *groente* noemt. Het woord komt van *groenen*, dat bij denzelfden Kil. voor *groeyen* staat opgeteekend.

**GROUWELEN**. Job IX. 31: *mynne kleeberen sullen ban my grouwelen*. Ps. CXVII. 18: *Hare ziele grouwelve ban alle spijsse*. Dit werkw. is het frequent. van



het nog gebruikelijke *grouwen* of *gruwen*. Het werd ook onpersoonlijk gebruikt, b. v. Antw. Spelen van Sinne, 390:

*Maer my grouwelt voor het eynde seer stranck.*

Zie ook mijne Proeve over de Werkw. 26.

GUYCHELAER. Exod. VII. 11: Pharao nu riep noch de Wijsse ende de gynchelaers: even zoo

GUYCHELERSSE (voor *guychelaresse*, zie *apothekersse*) Jes. LVII. 3: ghy kinderen der gynchelerse: en

GUYCHELRYE, Lev. XIX. 26: Ghy en sult op geen bogel-geschey acht geben / nachte gynchelre plegen. Deze woorden, ook Deut. XVIII. 10, Dan. II. 2, 2 Con. XXI. 6 en elders, voorkomende, schrijft men thans *gochelaar*, *gochelares* en *gochelarij*, van het werkw. *guychelen*, *gochelen*, d. i. tooveren, door behendige grepen iemand misleiden. Echter komt *guychelen* ook voor in de beteekenis van *spelen*, *dartelen*, *geksteken*, *spotten*; dus Antonides, 85:

*Het zeeschuim, daar de wint mee guychelt naer zijn zin.*  
Oudaan, Woestijnstrijd, 5:

*Zoo guigelde ik met Sokrates;*

Marnix, Biencorf, 176 a: *liever dan dat sy also met Godt ende met Godes Woordt souden guychelen ende spotten.* Zie wijders mijne Pr. o. d. Werkw. 26.

HAEST. Gen. XXVII. 20: *Hoe is dit / dat ghy 't soo haest gebonden hebt / mijn sone? Deut. IV. 26: dat ghy boozeker haest sult omkomen enz. Richt. II. 17: haest welken sy af van den wech enz. Ps. CVI. 13: Doch sy vergaten haest sijne wercken.* — In deze en meer andere plaatsen verschilt het bijwoord *haast* in beteekenis met het tegenwoordige gebruik. Wij

toch bezigen het voor *bijna* en voor *weldra*, *eerlang*, *binnen kort*; doch voorheen beteekende het ook *spoedig*, *haastig*, dus Lev. van Plut. 67 verso: *De jonge man — bracht hem het gelt seer haest in 't leger*, enz. Hooft, Ned. Hist. 602: *de Prins van Oranje*, haast vroedt *werwaarts de zinnen des nieuwen Landtvooghdts heene droeghen*. Brandt, Leven van de Ruyter, I. 453: *toen men, zyns oordeels, niet haast genoeg te rug quam*, enz. Ook in dezen zin moeten de boven vermelde voorbeelden worden opgevat.

**HAESTEN.** Onzijdig wordt dit werkw. gebruikt Gen. XVIII. 7: *die haestede om dat toe te maken*. Cap. XIX. 22: *Haest / behoudt u berwaertg*; Cap. XXIV. 18: *ende sy haestede / ende liet hare cruycke nebet op hare hant* enz. en elders.

**HANTHAVE**, *handvat*, Hoogl. V. 5: *op de hanthaben des slotg*. Ook bij Cats komt dit woord voor, I. 278: *is 't niet beter dat hij gedencke dat alle dinghen gelijk als haere hant-haven hebben met Epicteto, en dat men gemackelijck kan dragen, indien men se maer wel en weet te vatten?* Vergel. Ypeij, 33.

**HANTVOL.** In het meervoudig getal vindt men *hantvullen*, Gen. XLI. 47: *Ende het lant brachte boozt in de seben jaren des oberbloetg / by hantvullen*. Ruth II. 16: *Ma laet oock allentkens van de hantvullen booz haer wat ballen / enz.* Ezech. XIII. 19: *booz hantvullen van gerste* enz. Deze plaatsen dienen ter wederlegging van hetgeen de Heer Weiland, in zijne *Spraak-kunst*, 44, zegt, dat men, namelijk in het meervoud niet zegt *twee handvullen*, maar *twee handen vol*. Doch zie over dit woord de Aant. in het Taalk. Mag. I. 378:

**HEBBEN (SICH)**, *gesteld zijn*, leest men Hand. XV. 36:

D

**Taet ons nu wederkeeren ende besoecken onse broe-  
ders in elke stadt / in welke wy het woort des  
Heeren vercondicht hebben / hoe sy haer hebben-  
d. i. zeggen de Kantteekenaars, » hoe het met haer staet  
nengaende het geloove.” Deze spreekwijze is te Broda nog  
gebruikelijk, volgens den Heer Hoeufft, in voce. Thans  
zegt men veelal *het hebben*. » Bij de Ouden, zegt de aan-  
gek. Schrijver, treft men zich *hebben* veel aan voor zich  
*houden, sich gedragen enz.;*” voorbeselden daarvan vindt  
men ook in het Woord. des Instit. op Hooft.**

**HEDIGEN DACH**, *dag van heden*, leest men Sirach  
XLVII. 8. Wij zeggen *huidigen dag*, Fransch *au-jour-  
d'hui*, van *huid, huden*, dat met *heden* één woord is. Even  
verouderd als dit *hedig*, is *hedensch*, Hooft, N. Hist. 293:  
*naa hedensch krygsgebruik*. Voor *heden* leest men *he-  
dent*, Antw. Spelen van Sinne, 273.

**HEERSE**, Ezech. IV. 9: *tarwe / ende gerste / ende  
boonen / ende linzen / ende heerse / ende spelte*.  
De Kantteekenaars verklaren dit woord door *geerse* ofte  
*girse*.” Thans zegt men *gierst*. In Groningen is *heerse* nog  
gebruikelijk, volgens Laurman, Proeve, 23.

**HEERT**, zie *geern*.

**HEGGE**, Luc. XIV. 25: *Opst uyt in de wegen /  
ende heggen / enz.* Volgens het Taalk. Woord, is *hegge*,  
*haag*, » eene heining van laag boomgewas;” doch, vol-  
gens Ypeij, 173, beteekent het woord in de aangehaalde  
pl. een *bosch*.

**HENEN DOORKOMEN**, zie *henen inkomen*.

**HENEN GAEN**. In eenen ongewonen zin komt dit  
werkwoord voor 2 Sam. VII. 23: *Israël / een renich  
volck op aerden / 'twelck Gadt is henen gegaen*

sich tot een volck te verlossen / enz. In de spreektaal wordt deze zegswijze nog thans wel gehoord, b. v. *ik ging henen en deed dat*, beteekenende eevoudig *ik ging dat doen, ik zette mij om dat te doen*. Verscheidene Hoogd. Overzett. hebben hier »hingegaan» in denzelfden zin.

**HENEN INKOMEN**, Deut. IX. 5: *Niet om uwre gerechtigheit / noch om de oprechtheijt uwre herten* hoort ghy henen in / om haer lant te erben. En *henen doorkomen*, Exod. XV. 48: tot dat u volck / Heere / henen dooz home / tot dat dit volck henen dooz home / dat ghy verwozven heft. Beide deze anders niet zeer gewone spreekwijzen schijnen mij toe, aan eene Hoogduitsche Overzetting ontleend te zijn, lezende men ter eerstvermelde plaats, in de Gereform. »hineinkommen,» en op de andere plaats in die van Luther »hindurchkommen.»

**HERDERSCHE**, zie *apotekersse*.

**HONICHRATE**, Spr. XVI. 24: *Wesliche rebenen zijn rene honichrate*; en elders. Het zal voor sommigen niet nutteloos zijn op te merken, dat het laatste gedeelte van dit woord, *rate* of *raat*, beteekent het *weefsel* of *celletje*, dat met *honich* gevuld wordt. Zie de Aant. van Lelyveld op Huyd. Pr. II. 201 en Bild. Verkl. Geslachtl. op *raat*.

**HONICHSEEM**, Ps. XIX. 11: *soeter dan honich / ende honich-seem*. *Seem* of *zeem* beteekende oudtijds *honig*, en komt als zoodanig nog bij Kiliaan voor. Door *honichseem* verstaan de Overzetters het *zoete*, het *vloeiende* der honig. Huyd. Pr. II. 201 en Bild. Verkl. Gesl. op *zeem*.

**HOECH DACH**, Gen. XXIX. 7: *Siet / het is noch haorch dach / 't en is geen tijt dat het bee verfa*

melt woerde / enz. Deze spreekwijze beteekent *het is nog vroeg*, als of men zeide *de dag is nog hoog, nog ver van te dalen*. Wij zeggen, in eenen tegenovergestelden zin, *het is hoog tijd*, d. i. rijkelijk tijd, meer dan tijd; even zoo zegt men, volgens den Heer Hoeufft, Bred. Taaleigen, te Breda *het zal wel hoog middag zijn*, voor *rijkelijk middag*.

HOORN, Dan. VIII. 21: *het groote hoozn 't welck tusschen sijne oogen is* / enz. Daar hier niet de *stof*, maar de uitstekende *punt* bedoeld wordt, moet dit naamwoord mannelijk zijn; doch Weil. zegt, dat het in eenige oorden van ons vaderland onzijdig gebruikt wordt.

HOY. *Hooi* verklaart Weil. door *afgemaaid gras*. Dat het woord echter voorheen ook gebruikt werd voor *versch, groeiend gras*, is opgemerkt door Bild. Verkl. Gesl. in voce, en in het breede gestaafd door Ypeij, 42-45. Dus ook Job XL. 10: *hy eet hoy / gelijk een runt*. 2 Con. XIX. 26 en Jes. XXXVII. 27: *het hoy der daken / d. i. zeggen de Kantteekenaars op de laatste plaats dat op de daken wast.*"

HULSE, 2 Con. IV. 42: *groene aren in hare hulsen*. Het woord beteekent hetzelfde wat wij *peul* noemen. "Hulsen-vrucht" is bij Kiliaan *peulvrucht*. Zie Ypeij, Verv. 58, en verg. mijne Proeve o. d. Werkw. op *hulsteren*.

HUNCKEREN. Kil. heeft dit werkwoord voor *brieschen* of *hinneken*, van paarden gezegd. In dezen zin leest men Jerem. V. 8: *Als wel-geboederde hengsten / zijns broech op: sy hunckeren / een regelick nae sijns naersten hupszouwe*. De Kantteekenaars verklaren dit woord door: *neyen, brieschen* van *geylheyt*, als de *moetwillige hengsten*." Zoo ook, in dezelfde beteekenis, *hunckering*, Cap. XIII. 27: *Uwe overspelen ende uwe hunckeringen / enz. Sommige Hoogd. Overzett. hebben » wie-*

hern," andere schreyen." Indien wij aannemen, hetgeen mij niet onaannemelijk voorkomt, dat deze de eerste beteekenis des woords is, dan is hetzelfde, met het Lat. *hinnire* en het Fr. *hennir*, van het geluid gevormd, en deszelfs beteekenis overgegaan tot die van *haken*, *sterk naar iets verlangen*, in welke het bij ons gemeenlijk nog gebezigd wordt. Eene andere, mij thans minder voldoende afleiding komt voor in mijne Pr. o. d. Werkw. 120, 121.

HUY, Tusschenwerpsel, dat eene opwekking tot vaardigheid te kennen geeft, Zach. II. 6: *Huy huy* blicbet dorst enz., vs. 7: *Huy Zion* / antkomet enz. Zie wijders bewist.

HUYCHELYE, *huichelarij*, Jerem. XXIII. 15: want van Jerusalems Propheten is de huichelne uitgegaen in 't gantsche land. Dus ook Sluyter, Gesangen, 133:

*Bedriegd u selfs en and'ren vry,  
Door uw vermomde huichely, enz.*

HUYCHELSCH, *huichelachtig*, Jes. X. 6: een huichelsch volck.

HUYSRAET. Dit naamwoord, thans gewoonlijk onzijdig, wordt in het mannelijk geslacht gebruikt, Luc. XVII. 31: wie op het dach sal zyn / ende sijnen huystraet in huyt / enz. 1 Mach. V. 13: hare kinderen / ende haren huyt-raet / enz. hetgeen wel te wettigen is. Zie Weil. Taalk. Woord. en Bild. Verkl. Geslachtl., beide op het woord.

HUYVE, Ezech. XLIV. 18: Tinnen huyven sullen op haer hooft zyn / enz. Jud. X. 3: sy blechtede het hant van haer hooft / ende settede een huyve daer op. Cap. XVI. 10: Sy — hadde haer hant ge-

**bonden in een hupbe:** — voor *hoofddeksel*, in welken zin dit woord vroeger zeer gebruikelijk was, zie het Taalkundig Woord. Thans beteekent het, volgens den Heer Hoeufft, een linnen zeil, dat over de karren gespannen wordt, waarvan het Zeeuwsche en Geldersche *huvewagen* en *hufkar*, zie het Taalk. Mag. I. 281, 304, en de Proeve van Bredaasch Taaleigen op *huif*.

**INDOPPEN**, zie *doppen*.

**INWAERDER**, *meer inwaart of binnenwaarts*, als men nu zegt, 1 Con. VII. 8: **een ander hoozhof inwaerder dan dat hoozhof / enz.** Zoo leest men ook *achterwaerder*, zie op dit woord. Van *inwaart* of *inwert* treft men voorbeelden aan in Clignetts Bijdragen, 142:

*Ik sie hier voesporen inwert staen;*

*Ik en sie ghene vutwert gaen.*

*Vutwert, uitwaart*, is hier even zoo *buitenwaarts*.

**INWOONDRSSE** en **INWOONERSSE**, zie *apotekersse*.

**ISSER**, *zijn er*, 2 Chron. XXXII. 7: **want met ontfiffer meer / dan met hem.** Zeer gewoon was vroeger het gebruik van een enkelvoudig werkwoord met het voor-naamwoord *er*, ook wanneer dit op een meervoudig naamwoord sloeg. Zoo schreef men *er is er die meenen*, *daar komt er veel* enz. waarvoor men thans zegt *er zijn er die meenen*, *daar komen er veel* enz. Men zie hierover het Taalk. Mag. II. 73 en 74 en de daar aangetogen schrijvers.

**JONGER**, eigenlijk een bijvoeglijk naamwoord, met den ouden, nog Hoogduitschen uitgang *er*, als een zelfstandig naamwoord gebruikt; in vorming met *ouder*, waarvan het meerv. *ouders*, gelijk, en in beteekenis dus overeenkomende met ons *jongen*, Gen. XXV. 27: **Wij nu dese jongers groot werden / enz.** Cap. XLVIII. 16:

Die Engel / die my verlost heeft van alle quaet / segene dese jongers / enz. Het woord werd echter ook in het bijzonder voor *leerting* of *knecht* gebezigd, zie Kil. en Weil. — Voor Jezus leerlingen hebben sommige Overzettingen mede de benaming van *jongers*, waar de Onzen *discipelen* hebben, volgens Bilderdijk met regt, « dewijl (zegt hij) beide *jonger* en *leerting* een verkeerd denkbeeld ten aanzien van Jezus volgers geven konden.” Aant. op Hooft, 62.

JOUWEN, Job XXX. 5: men joutbe ober hen / als ober eenen dief. Dit werkwoord, van het bij Kil. voorkomende *jouw*, een tusschenwerpsel, hetwelk beschimping of bespotting aanduidt, wordt thans weinig meer, dan in *nijjouwen* gebruikt. Hooft heeft *jouw* en *jouwen* beide, N. Hist. 766: *Daarop schreeuwden de soldaaten een' lange jouw.* Ibid. 234: *Dies gaat het op een jouwen, en uitlachen van den Stadthouder.*

KEEREN, verouderd voor *vegen*, Matth. XII. 44: *ende komende tint hy het (hug) lebich / met besemen gekeert / ende berchert.* Luc. XV. 8: *Ofte wat hzoutwe — en ontstreckt niet een keert / ende keert het hug met besemen / ende soecht keerstetiek enz.* Dus ook Cap. XI. 28. Meermalen komt dit woord in den opgegeven zin voor, b. v. Meijer, Leven van Jezus, 24: *Hi heft sinen wayere in sine hant. en hi sal karsen sinen vloer. en hi sal ghedren sine tarus in sine schure.* Constthoon. Juweel, 286:

*De bedden sijn ghemaect, de potten sijn aent sieden,  
d' Eetplaatse is nu schoon gekeirt na u geboden,  
Wat ist dat u bolleste iek nu noch meer sal dven.*



Huygens, III. 86:

— 't begon me schier te deere,

*Dat ickje lastigh vil, en uyttet schip most keere.*

KEERN, kern, Num. VI. 4: *getz dat van den wijns-  
stock des wijns gemaect is / van de keernen aen  
tot de basten toe.* Op gelijke wijze teekenden wij *ernstig*  
en *gesteernte* aan voor *ernstig* en *gesternte*.

KENNEN, Deut. XXI. 17: *Maer den eerstgebore-  
nen / den sone der gehaette sal hy kennen / geven-  
de hem dabbete portie.* Hier beteekent *kennen* het-  
zelfde als *erkennen*, d. i. voor als zoodanig verklaren. Dus  
ook Hooft, N. Hist. 166: *eenen zendbrief des koninx —  
waar by hy gebiedt, hem voor Opperlandtvoogd te kennen.*  
Men treft het ook aan voor *erkennen*, in den zin van *be-  
kennen*, *belijden*, b. v. Spieghel, Hertsp. B. I. vs. 101:

*'k ben geen poët, ik ken 't. —*

Hooft, Ged. I. 30:

*Uw' reën zijn groot. Ik ken 't.*

Versch. Ged. II. 77:

*Sy zijn wel boos, ick ken!'t, en waerd de snoodste namen,*

*Die daer een eerbare Maeght mee soecken te beschamen:*

*Doch niet te min ghy siet, enz.*

Ald. 106:

*'t Kan zijn dat yemand hard sal vinden desen raet;*

*Ik ken 't, daer is wat aen: —*

Oudaan, Uytbr. over het boek Jobs, 193:

*'k Heb andermaal (ik ken het, en ik grow!)*

*'k Heb andermaal mijn recht gezocht te erlangen:*

De eerste dezer plaatsen wordt ook aanghaald door den  
Hoogl. Ypeij, 14, en aldaar verklaard door *ken*, voor  
*weet*, in welken zin het werkwoord *almede*, en ook in

onze Overzett. Luc. VI. 8, voorkomt; doch het schijnt mij toe, dat, zoowel als in de overige door mij bijgebragte voorbeelden, ook daar de beteekenis van *belijden*, *erkennen*, beter voegt.

Wijders heeft *kennen* bij onze Vertalers den zin van *in gunst erkennen*, *beminnen*, *verzorgen*, b. v. Gen. XVIII. 19: *Want ick hebbe hem gekent / op dat hy sijnen kinderen ende sijnen huyse na hem soude behelen / enz.* op welk woord de kanteekening dus luidt: „d. i. ick hebbe hem uytverkoren, besint ende besorgt, als mijn eygendom, alsoo wort het woort *kennen* genomen in verscheydene plaetsen: als Ps. I. 6, Jerem. I. 8, XXIV. 5, enz.”

RESEN, zie *geerne*.

REVIE, *kooi*, Sirach XI. 31: een gebangen beltjoen in een kribbe enz. Huisinga Bakker, Poezy, I. 150, spelt *kewie*.

RLAECHELIEDEN, meerv. van *klaaglied*, komt voor 2 Chron. XXXV. 25: *besgelycklyc alle Sangerz / ende sangeressen / spraken in hare klaech-lieden van Josia* enz. Het behoorde te zijn *liederen*. Weil. zegt daarvan: „Vondel gebruikt eenmaal het meerv. *lieden*: *zij verkorten tijt en reis met aangename lieden*. Dit is niet natevolgen.” Ook andere dichters echter gebruikten die vrijheid, b. v. Versch. Ged. II. 40:

*Sal ick u boven dit oock raden, nieuwe Lieden*

— — *haer somtijts aen te bieden?*

Zelfs in proza komt dit voor, Levens van Plut. 113 verso: *de soetigheyt van eenige lieden die men op de tooneelen sanck*.

ROETZE, *slaapplaats*, Amos III. 12: *op de spande*

han de hoetze. Zoo ook Cap. VI. 4. In den dichtertlijken stijl is dit woord nog niet geheel verouderd.

**RONT DOEN**, *bekend maken, verkondigen*, 2 Con. IV. 27: de Heere heeftet hoorz my verhozgen / ende my niet kont gebaen. Luc. II. 15: het woort — 't welck de Heere ons heeft kont gebaen. 3 Esdre II. 18: Het zy nu den Heere Coninck rontd / enz. Hiervan *kondschap, kundschap*. Voor *kont doen* schreef men ook *becant (bekend) doen*, zie Huyd. op Stoke, II. 527.

**KORTEN (IN)**, *in korten tijd, binnen kort* (als men zegt), 2 Chron. XII. 7: maer ich sal hen in korten ontkominge geben / enz. Job XXXII. 22: in korten soude mijn Maker my wechuenen. Zoo ook Ps. LXXXI. 15. Het Hoogduitsch zegt zoo, en de Gereformeerde Overz. in die taal heeft op de beide eerste plaatsen „in kurzem.”

**KOSTELICK**, Ps. XLIX. 9: Want de verlossinge harer ziele is te kostelick / ende sal in zeukicheyt ophouden. Thans heeft *kostelijk* gemeenlijk de beteekenis van *schoon, heerlijk, lief, waard*, en wij spreken zoo van *kostelijk weder, kostelijk kind, kostelijke tijd* enz.; doch voorheen had dit bijvoegelijk naamwoord meer de eigenlijke beteekenis van *duur, kostbaar, dat veel kost*. Dus h. v. Brandt, Leven van de Ruyter, III. 204: *Uit welke reekening en eisch kan afgenoomen worden met wat voor een kostelyken oorlog zich de Staat, met naamen Hollandt, die daar meest in te gelden hadt, vondt bezwaart*: en zoo op vele plaatsen meer. Ook het boven vermelde *kostelick* moet in dezen zin worden opgevat.

**ROTJEN**, verkleinwoord van *kot*, hok of hut, Jerem. XXXVII. 16: Als Jeremia in de plaetse des kuyls /

rube in de Rotjens gekomen was; — waar de Rantteekenaars het verklaren door: „cellekens, camerkens, die in sulke gevangenissen plegen te zijn.” De Geref. Hoogd. Overz. heeft „cellen.”

**KOUWE**, hetzelfde als *kooi*, Jerem. V. 27: *Gelijck een houtse hol is van gebogelte / alsoo zijn hare hupfen hol bezochts*: — dus bij Vondel, VII. 169:

*Der dieren koningh, een afgrijselijke leeu*

*Wort in een houtse kou getuchticht en geghijzelt:*

Des. VIII. 31:

— *en ik, die anders niet*

*Dan mijn verlossingh zoek, hetgeen natuur gebiet*

*Den voghel in zijn kouw;*

Dus ook Bild. Sprokkel. 142:

*Een sijnsjen dat verruklijk zingt,*

*En huppelt in zijn kouw: —*

**KRAUSEL**, zie *krauwel*.

**KRAUWEL**, *kromme haak*, 1 Sam. II. 14: al wat de krauwel optracck / dat nam de Priester voor hem; Job XL. 26: *Sult ghy sijne hant met haken bullen; of met een visscherz krauwel sijn hooft?* Ook Exod. XXVII. 3 en meer plaatsen. Reeds de Bijbel van 1477 heeft hetzelfde woord. Blijkens het Taalk. Woord. is het ook gebruikt voor de *nagels* der dieren; Cats bezigt het voor *klitten*, I. 531:

*Ik kan treden in het wout*

*Sonder dat my doren hout,*

*Sonder dat my krael vangt*

*Of omtrent de slippen hanght:*

Zie ook Ypeij, 46. Wat echter deze geleerde Schrijver van den oorsprong des woords zegt, dat „het (namelijk)

ontegensprekelijk afstamt van *krauwelen*, 't welk de ouden als een *frequentativum* gebezigd hebben" is, meen ik, min naauwkeurig. *Krauwelen* komt, mijns bedunkens, van *krauwel*, en dit van het werkw. *krauwen*. — Hiertoe behoort ook *krausel*, jeukte, Deut. XXVIII. 27: *De Heere sal u slaen met sweeren van Egypten — ende met krausel: waer van ghy niet sult konnen genesen worden.*

LANTEERN, zie *geerne*.

LASTER beteekende voorheen, gelijk nog in het Hoogduitsch, *ondeugd*, *misdrijf*, *zonde*, en in dezen zin leest men Neh. IX. 18: *als sy hen een gegoten half gemaect hadden — ende groote lasteren gedaen hadden.* vs. 26: *Also hebben sy groote lasteren gedaen.* Dus ook Hooft, Ned. Hist. 340: *dit geschrift ontfouwende ten breedste de lasteren des Harthoghen*; en denzelfden zin heeft *lasteren* tweemaal in het Avondmaals-formulier. Bilderdijk zegt, dat het woord in dezen zin geen Hollandsch is. Verkl. Gesl. in voce.

LASTEREN is thans *beledigend en valsch beschuldigen*; het komt echter ook voor in den zin van *afkeuren*, *laken*, *berispen*, 2 Cor. VI. 3: *Wy en geven geenen aenstoet in eenich binck/ op dat de bedieninghe niet gelastert en woꝛde.* Cap VIII. 20: *Dit verhoedende/ dat onse niemandt en moge lasteren in desen overbloedt/ die van onse woꝛt bedient.* Dus Hooft, Ned. Hist. 224: *'T was een growwel in 't harte der Landtzaaten; 't werdt benydt by de Spanjaards, en gelastert van d' uitheemschen.* Zie over de beteekenissen en de afleiding van dit woord wijders Ypeij, 47-50, en verg. mijne Pr. o. d. Werkw. 133, en de daar vermelde schrijvers.

**LATEN.** Dit werkwoord vindt men enkele malen geplaatst op eene wijze, die meer met het Hoogduitsche, dan met ons taaleigen schijnt overeen te komen, b. v. Exod. XIII. 17: Ende 't is geschiet / hoe Pharao het volck hadde trecken laten / enz. Lev. XIV. 7: daerna sal hy — den levendigen vogel in 't open velt bliegen laten. De Hoogd. Geref. Overz. heeft insgelijks op deze plaatsen „hatte zichen lassen” en „fliegen lassen.” Wij plaatsen daarentegen *laten* vóór het daarmede verbondene werkwoord: *had laten trekken, laten vliegen.*

**LEEDER**, hetzelfde als *ladder*, Gen. XXVIII. 12: een leeder was gestelt op der aerde / enz. Exod. XXVI. 17 en elders. — Het nog gebruikelijke *leer* is eene zamentrekking van *leeder*.

**LEEGE**, **LEEGER** en **LEECHTE**, zie *geern*.

**LEEM.** Ofschoon dit woord wel eens met *lijm* verwisseld wordt en met hetzelfde van éénen oorsprong is, verschilt het daarmede in beteekenis. Dit verschil wordt in het oog gehouden Gen. XI. 3: de tichel was hen hoopsteen / ende 't lijm was hen hoopleem. Op *lijm* staat aangeeteekend: „Eene taeye materie, vaster klevende als peck, overvloedich in die landen.” *Leem* daarentegen is *klei* en ook *kalk*. Verg. Exod. I. 14 met II. 3.

**LEGER** wordt mannelijk gebruikt, in de beteekenis van *slaapstede*, Lev. XV. 5: Een yder oock / die sijnen leger sal aenroeren; enz. en vs. 21: al die haren leger aenroert. Volgens Bild. Geslachtl. in voce, is dit geslacht het regte, en het onzijdige ontstaan uit verwarving met *leger*, heir. Onze Bijbelvertalers zelve echter gebruiken *leger*; *slaapstede*, ook wel onzijdig, als Gen. XLIX. 4; en daarentegen *leger*, heir, mann. 1 Mach. II. 32.

**LENE**, verouderd voor *lening*, *leuning*, Deut. XXII. 8: **sa sult ghy op u back een lene maken: zoo ook 1 Con. X. 19.** Zie Weil. Taalk. Woord. en Bild. Verkl. Gesl. o. h. w.

**LENGDE**, *lengte*, Matth. VI. 27: **een elle tot sijne lengde toe haer.** Zoo ook Luc. XII. 25 en enkele plaatsen meer. Deze vorming der naamwoorden is echt; Kil. kent alleen *lengde* en niet *lengte*. Men leest bij de Ouden ook *lange*, M. Stoke B. II. vs. 450:

*Doe namen si spaden in de hande  
En dolven twee mans langhe diep.*

en B. IX. vs. 687:

*Si voeren come op enen daghe  
Die langhe van enen armborst slaghe.*

Zie hierover Bild. Verh. o. d. Gesl. § 33. Op gelijke wijze leest men *breedde*, *breedte*, Judith I. 2: **steenen/ die dyz ellen waren in de breedte/ ende ses ellen in de lengde: — ende sijne breedte hystich ellen.** Verder *ronde* voor *rondte*, Jes. Sirach, XXIV. 5: **Ich alleene hebbe de ronde des hemels ommegepaen/ enz. *Wijdde*, *wijdte*, 4 Esdre VII. 5: hoe fonde hy in de wijdde konnen komen?**

Zoo *engde*, *engte*, bij Huygens, I. 525:

*— langhs steile trappen heer,  
Door engd' en ongemack met suchten en gesteen.*

*Hoogde*, *hoogte*, M. Stoke, B. III. vs. 371:

*Maer daventure heeft menighen hoghe.*

*Kromme*, *kromte*, Dez., B. VIII. vs. 546:

*Om enen hoec, om ene cromme.*

Vooral was in gebruik het woord *oude*, voor *oudte* of *ouderdom*, Clignett, Bijdragen, 175:

*Die hē wel proefde ionc, hi soude*

*Met rechte ghecert sijn in sine oude.*

Vondel, II. 148: *Men vint hier dryerhande oude, de jeught der dochter, de middelbasre oude in vader enz.*  
Ibid. 254:

— *wat oude, kunne en staet*

*Zat niet in rouwe om u, en uw bedorf, en amaet!*

Oudaan, Voorschaduwing, 166:

*Geen oude, geen geslacht, geen Heilige gestichten,  
Geen staat, geen waardigheid, kan 't woede zwaard doen  
zwichten.*

LEUNEN (SICH). In het Taalkundig Woord. komt *leunen* alleen voor als een onzijdig werkwoord, doch het wordt wederkeerig gebruikt Hoogl. VIII. 5: *Die is sy/ die haer op klijnt uut de moestijne/ ende haer lief- licheit leunt op haren Liefsten?* Het Hoogd. zegt, en Luther's Vertaling heeft ook ter aang. pl., „sich leunen.”

LEVENDICH. Dikwerf komt dit woord voor in den zin van *levend*, b. v. Num. XXI. 9: *als een slange nemant bree/ so sach hy de kopere slange aen/ ende hy lieef lewendich.* Huydecooper heeft beweerd, Pr. III. 310 en volgg., dat *levend* en *levendig* in beteekenis verschillen en aldus in het gebruik behooren te worden onderscheiden, beteekenende het eerste *niet gestorven* en het andere *vleg, vol beweging*. De Heer Weiland maakt in zijn Taalk. Woord. dezelfde onderscheiding. De kundige Hinkopen heeft echter aangetoond, Aant. op Huyd. t. a. p., dat het gebruik van *levendig*, voor *levend*, in den aard onzer taal is; de bovengemelde regel is, volgens zijne uitdruk-



king, eene fraaije verkiezing, welke alle nette schrijvers gaarne volgen, en verder niet.

**LIJNEN**, *linnen*, Deut. XXII. 11: **G**hy sult geen kleet van gemengde stoffe aentrekken; wollen ende lijnen te gelyck. Zoo ook Richt. XV. 14, Joann. XIII. 4 en meer plaatsén. Het woord is van *lijn*, dat bij Kil. voorkomt voor *ulas*, Lat. *linum*, Fr. *lin*. Wij zeggen nog *lijnwaad*, voor *linnen gewaad*, welk *linnen* van *lijnen* verbasterd is.

**LITSKEN**, verkleinwoord van *lits*, dat is *luts*, *lus*, *lis*, Exod. XXXVI. 11: **s**trick-litsken van hemelgblaerum. vs. 12: **D**ijstich strick-litsken maeckte hy aen d'eene gozdyne enz. Kil. heeft *Litse*, *letse*, *lace*, *leysse*."

**LOOPE (TER)**, *ter loops*, 1 Sam XVII. 17: **e**nde bzengtse ter loope in het leger tot uwe bzoderen. Deze spreekwijze was vroeger zeer gemeen. Dus Vondel, I, xvii: *hier ter loop iets aan te roeren* enz. en VII. 30: *Zoo 't kan ter loop geschién*. Alewijn meende er eene verbastering in te ontdekken, naardien, volgens hem, het mannelijke *loop* geen *ter* toeliet, Werken der Leidsche Maatsch. VII. 352; doch Bild. meent, dat *loope* voor *looping* kan genomen en alzoo het vrouwelijk geslacht gewettigd worden. Verkl. Gesl. op *loop*.

**LOSE**, *leus*, 2 Mach. VIII. 23: **E**nde als hy — haer tot een lose gegeven hadde » dooz de hulpe Gots" enz. Dus ook Cap. XIII. 15. Het woord komt ook elders voor, Marnix, Biencorf, 40: *de rechte lose ende dat onvervalschte mercteecken der Kercke*. Levens van Plut. 11 verso: *tgheroep, ende de loose die Romulus sijn volck ghegheven hadde om de ontschaeking te beginnen*. Constth. Juweel, 321:

— *want gelt is de loos.*

Cats, I. 587:

*Phyllis, Phyllis is de loos,*  
*Phyllis gingh voor alle saken.*

LOSSEN, *los maken*, Job XXXIX. 8: *wie heeft de banden des wilsten ezelg gelost?* In dezen eigenlijken zin is het werkwoord verouderd. Cats bezigt het voor *los-laten*, zie het Taalk. Woord.

LUCHTEN, *lichten*, Exod. XXV. 37: *men sal sijne lampen aensteken / ende doen luchten aen sijne zijden.* Zoo ook Cap. XIII. 21. Zie van dit woord mijne Pr. over de Werkw. 491 en volgg. Hiervan is ook

LUCHTER, *kandelaar*, Exod. XXV. 6: *Opge tot den lichter / enz. alsmede Cap. XXVII. 20, Levit. XXIV. 2, Num. IV. 9 en elders.* Ons *luster*, Fr. *lustre*, is, door de meer voorkomende verwisseling van *ch* en *s*, hetzelfde woord.

LUYTBAER, *hoorbaar, ruchtbaar*, is mij in geen onzer Woordenboeken voorgekomen. Men leest het Neh. VIII. 16: *Ende dat sy het souden luytbaer maken / ende zene stemme laten hoorzaen hoor alle hare steden / enz.*

MAKEN (SICH), *zich vertoonen, zich houden*, 2 Sam. XIII. 5: *Ende Jonadab sende tot hem; Legt u op uwen leger / ende maecht u kranck: vs. 6: Ammon dan sende sich / ende maechte sich kranck.* Hiertoe behoort ook *den meester maken*, voor *den meester spelen*, 1 Machab. X. 70: *Sult ghy alleen u verheffen tegen ons; ende ben ick om uwen 't wille tdt een spot ende smaetheyt geworden: waerom maecht ghy de meester tegen ons in de bergen? en den doovaart maken, zich doof houden*, Sirach XIX. 25: *Ghy bucht het aen-*

E

gesicht / ende maectt den doobaert / enz. Kiliaan heeft „maecken den sot” en „maecken den meester,” zoo als men in het Fransch zegt „faire le sot” en „faire le maitre.” Dus ook Huygens, I. 317 :

*Ick maeck den wijsen mann, den Doctor en den Leeraer,  
Oud schoolkint, maer ock Heer, in 't voorste van mijn  
leer-jaer :*

Levens van Plut. 74 verso: *de* koenaert maeckende. 83 verso: *dat* hij den dollaert niet maeckte.

MALE, *maal*, dat is zak, reiszak, Matth. X. 10: *Doch male tot den werch / noch twee rocken* enz. Jud. X. 5: *sy — holde een male met meel / ende met sijgen /* enz. Ook Luc. X. 4 en elders. Zie van dit in sommige streken verouderde woord het Taalk. Woord. en Bild. Verkl. Gesl.

MALIEN-ROLLER, 2 Sam. I. 9: *Doe seyde hy tot my / — doodt my / want dese malien-roller heeft my opgehouden.* Het woord zegt *koller* of *kolder*, dat is een *lederen kleed* of *harnas*, met *malien*, dat is *ringen of oogen*. Zie Weil. Taalk. Woord. en Bild. Verkl. Gesl. op beide woorden. Hooft heeft *ringkolder*, zie het Woord. des Inst., waardoor blijkbaar hetzelfde bedoeld wordt.

MALKANDER. Dit woord, in onze Overzetting dikwerf voorkomende, behoeft gewis voor menigen Lezer opheldering. *Malk-ander* is hetzelfde als *elk-ander*; *malk*, in oorsprong eene zamentrekking van *mannelijk*, gelijk *balling* van *banneling*, werd bij onze Ouden ook voor *elk* gebruikt, en van daar *malkander*, bij hen ook *manlijk ander* en *mallik ander* geschreven. Gelijk *elkander* betekent „elk den ander,” zoo is *malkander* „man voor man den ander.” In het breede kan men over deze woorden zien het Taalk. Magazijn, I. 31, 57-42.

**MAS**, *klomp*, Dan. XIV. 26: Ende Daniel nam peck / het / ende haer / ende krochte die t' samen / ende maechte daer massen van / enz. Zie van dit woord Huyd. Proeve, l. 242.

**MEESTEREN**, *genezen, heelen*, Jerem. LI. 9: Wy hebben Babel gmeestert / maer sy en is niet genezen: — Voorbeelden van dit woord heeft Weiland, Taalk. Woord.

**MEESTERSSE**, zie *apotekersse*.

**MET**, *mede*, Jer. LII. 18: alle de kopere baten daer men den dienst met dede. Levens van Plut. 115 verso: *om dat hy nergens anders de tijdt met wist door te brengen*. Dit gebruik was vroeger zeer gewoon, zob als bij Kil. uit de woorden, met *med* aanvangende, blijken kan.

**MET DAT** komt als voegwoord voor in de beteekenis van *zoodra als, te gelijk als*, Gen. XXXI. 2: Ende Jacob seyde / met dat hyse sach; Jos. VIII. 19: Doe rees de achterlage haestelick op van hare plaetse / ende liepen toe met dat hy sijne hant ontgestreckt hadde / enz. Dus ook Huygens, ll. 141:

*Sterre wierd ick, met als sy*

*Haer verruyde tegen my.*

Dit gebruik van het woordje *met*, in het Taalk. Woord. niet vermeld, wordt nog wel eens gehoord. Zonder *dat*, beteekent het eenvoudig *te gelijk*, h. v. Hooft, Ged. l. 43:

*Uit hadze. mit ontsteekt het wellustige speelen*

*Der negen zangstren, daar zy lieflijk onder queolen.*

**MISSAKEN**, *ontkennen, loochenen*, Luc. VIII. 45: Ende als sy 't alle missaecten / seyde Petrus enz. Maraix, Biencorf, 9 verso: Missakende ende ontkennende

voorts alle stemmen der vreemdelingen. Zie wijders van Hasselt op Kil. en het Woord. des Inst. op Hooft.

**MOMMELING**, *mompeling*, *gemor*, Sirach XII. 18: Hy sal sijn hooft schudden — ende veel mommelingen maken / ende zijn aengesicht veranderen. Zie mijne Proeve over de Werkw. 51.

**MUNTE**, Matth. XXIII. 23: de munte / ende de dille / ende het komijn / enz. Zoo ook Luc. XI. 42. Het is de naam eener welriekende plant, waarvan ook de benamingen *pepermunt* en *kruizemunt*.

**NAE** komt dikwerf voor in den zin, waarin men thans *naar* zegt, b. v. Gen. I. 11: bzychtbaer geboomte / bzygende bzycht nae sijnen aert / enz. Vs. 26: Laet ons Menschen maken / nae onsen beelde / nae onse gelykenisse. Matth. IV. 5: Doe nam hem de Duyvel mede nae de heylige stadt / enz. Daarentegen leest men *naer*, voor *na*, 4 Esdre XI. 17: Niemand en sal het naer u so langen tyd houden. Het thans geyestigde onderscheid tusschen *na* en *naar* was voorheen onbekend, en is blootelijk verkiezing. Zie daarover het Taalk. Magazijn, I. 61-64.

**NAEDEREN (SICH)**. Het werkw. *naderen* is bij ons onzijdig. Als wederkeerig wordt het gebruikt Exod. XXIV. 2: Ende dat Mose sich naedere tot den Herere / enz. Jes. XLI 5: de eynden der aerde bresden: sy naederben sich / ende quamen toe. Het Hoogduitsch zegt op gelijke wijze „sich nähern” zoo wel als „etwas nähern.

**NAEMEN**, thans *noemen*, 1 Con. VII. 21: den rechtersen pilaer opgerecht hebbende / so naemde hy sijnen name Sachin / ende den sincheren pilaer opgerecht hebbende / so naemde hy sijnen name Boaz.

Cap. IX. 13: ende hy naembese het lant Cabul / tot op desen dach. Hofferus, Poemata, 24:

Toont dat men u met recht magt den verlosser namen.  
Ibid. 40:

*Wat ist? dat ghy u na Lojola niet laat namen,  
Als d' andre ordens doen, —*

Wij hebben van dit werkwoord nog in gebruik de deelwoorden *genaamd* en *bijgenaamd*, en het zelfst. naamwoord *benaming*.

NASTELLEN, Exod. XXI. 12 en 13: Wie gemant staet dat hy sterft / die sal sekerlick gedaemt worden. Doch die hem niet na-gesteld en heeft / maer Godt heeft hem sijne hant doen ontmoeten: so sal ick u een plaetse bestellen / daer hy henen blicke. De kanteekening verklaart dit woord door »met opset gesocht,» en in dien zin komt het ook voor bij Kil. en, volgens het Taalk. Woord., bij Doreslaer. Het Hoogd. zegt hiervoor *nachstellen*, en in verscheidene Hoogd. Overzettingen wordt dit woord ook t. d. pl. gevonden. Onze Delfsche Bijbel van 1477 heeft deze plaats aldus: *Mer so wie datter niet na gespiet en heeft.* Ypeij, Vervolg, 63, merkt terecht aan, dat *nastellen* volkomen hetzelfde is met *nazetten* en *narijden*, welke beide werkwoorden in denzelfden zin gebruikelijk zijn. Vroeger vermeldden wij even zoo *af-* en *bijstellen* voor *af-* en *bijzetten*.

NATRACHTEN, *najagen*, Spr. XI. 27: wie het quade natracht / dien sal 't over-komen. Bij Hooft komt dit werkwoord ook in andere beteekenissen voor, zie het Woord. des Inst. — Thaus zegt men *naar iets trachten*, en zoo heeft ook Van der Palm in de aangeh. pl. die naar 't kwade tracht."

**NEDERHEYT**, *nederigheid, lage staat*, Luc. I. 48: Om dat hy de nederheyt sijner dienstmacht heeft aengegeven: — Ypeij, 57, zegt van dit woord: » het woord *nederheid* herinner ik mij niet, ooit bij de ouden ontmoet te hebben. In de woordenboeken van Van Der Schueren en Kilian wordt het desgelijks vergeefs gezocht.” Het is mij voorgekomen bij Oudaan, Aand. Treurigheid, 2:

— — door heylge profecijen,

*Gepast op zijn gedaante, en nederheyd, en lijen, enz.*

**NEDERSTE**, *benedenste, laagste*, Ps. CXXXIX. 13: de nederste deelen der aerde. Zoo ook Eph. IV. 9. — Dit woord komt bij Kil. voor en wordt bij de vroegere schrijvers menigmaal aangetroffen. Zie Ypeij, 57, en het Taalk. Woord, op *neder*.

**NEERSTELICK**, zie *geern*.

**NEGENSTE**, zie *elfste*.

**NEMMERMEER**, *nimmermeer*, Ps. CIV. 5: sy en sal nimmermeer noch zeutwelick niet mansketen. Deze schrijfwijze, blootelijk een verschil van tongval, bezigde men vroeger dikwerf. In het Woord. des Instit. op Hooft vindt men *emmer, emmermeer, nemmer* en *nemmermeer*, als bij dezen Schrijver voorkomende, opgeteekend.

**NEST**. In het mannelijk geslacht wordt dit naamw. gebruikt Job XXXIX. 30: dat hy sijnen nest in de hoorchte maekt. Het woord komt meermalen in dit geslacht voor, volgens Hoogstraten en Weil.; zie ook Cliqu. Bijdr. 63. Bild. vermeldt in zijne Geslachtl. wel het vrouwelijke, maar niet het mannelijke geslacht.

**NIEMAND**. Van dit woord vindt men in den derden naamval het verbogene *niemanden*, Deut. XIX. 15: **En**

eenich getuyge en sal tegenſ niemanden opſtaen over eenige ongerechticheyt enz. Hand. XXVII. 34: want niemanden van u en ſal een hayr van den hoofde vallen. De Decker, Lof der Geldzucht, 430:

*Daar ze (de munt) eeuwiglijk van dag verſtöken licht en lucht,  
En niemanden, helaas! tot vreugden ſtrekt nog vrucht!*

Hetzelfde heeft plaats met *yemand*, zie dit woord.

NOOTDURFT, *nooddruft*, *behoefte*, 2 Chron. II. 16: Ende wy ſullen hout houwen uyt den Libanon/ nae allen uwen nootdurft/ enz. Ps. CIX. 40: Ende dat ſijne kinderen hier ende daer omſwercken/ ende bebelen/ ende den nootdurft uyt hare betwoefte plaatſen ſoecken. Deze ſchrijfwijze, bij de Ouden algemeen en in het Hoogd. nog gebruikelijk, is de ware, als zijnde het woord van *durven*, *derven*, d. i. behoeven, ontbreken, ontberen; *nooddurft* is „gebrek aan het noodige.” Bild. Verkl. Geſ. in voce. Ons *nooddruft* hebben wij door eene, in vele andere woorden mede voorkomende, verplaatsing der *r*. Van het vermelde *derven* hadden de Ouden ook *bederve*, voor *nooddruft*, waarover zie de Aanteek. op Maerl. Sp. Hist. III. 28 en volgg. Even zoo leest men

NOOTDURFTIG, *nooddruftig*, 1 Sam. II 8: *Hij verheft den geringen uyt den ſtof/ ende den nootdurftigen verhoorſt hij* enz. Job XXIV. 4, XXIX. 16, Ps. IX. 49, XXXV. 10, Ezech. XVI. 49, en meer andere plaatſen.

OF SCHOON. Dit voegwoord werd voorheen niet als één woord beſchouwd, maar als twee afzonderlijke woorden, met tusſchenplaatsing van andere. Zoo leest men Ps. XXVII. 3: *Of my ſchoon een leger beſegethe /*



mijn herte en soude niet breezen. Amos V. 22: **Want of ghy my schoon hand-offeren offert / enz.** Wij laten thans wel, zeer verkeerdelijk, of weg, en zeggen enkel *schoon*. Het eigenlijke voegwoord is *of*: een voegwoord *schoon*, dat het Taalk. Woord. vermeldt, bestaat niet. Zie Bild. Versch. III. 25 en volg.

OM. Naar het bestendig gebruik bij onze vroegere schrijvers vindt men dit voorzetsel, bij de onbepaalde wijze der werkwoorden, zonder *te* gebezigd, Matth. XXIII. 4: **Want sy binden lasten die swaer zyn ende qualick om dzagen / enz.** Hebr. V. 11: **wy hebben vele dingen / ende swaer om verklaren / te seggen.** Sirach XXVII. 15: **haer schelben is moesselick om hooren.** Ook Luc. XI. 46. — Spieghel, 128: **hij is waardigh om lezen,** enz. Hooft, Ged. I. 7:

*Dat vogeltjen, dat nu vlieght uit den dennen, in Den boeke-boom, en schijnt onmooghlijk om vermakken, enz.* Huygens, Korenbl. I. 20:

— *De middel om betalen*

*Van dien wy schuldig zyn: —*

Versch. Ged. I. 77:

*Doortrapt en dubbelt sijn haer vonden,*

*Niet om doorgronden.*

Levens van Plut. 25: *afgrijselick om sien.* 27: *het was quaet om doen.* 77: *een heuvel, die niet quaet om in nemen was,* enz. Brandt, Leven van De Ruyter, III. 15: *dat schrikkelyk was om zien,* enz. Volgens Bild., N. Versch. II. 10 en Aant. op Hooft, III. 11 en 12, is ons *te*, in *om te dragen, om te zien*, ten eenenmale overtollig.

OMHER, Exod. XXV. 24: **ghy sult oock eenen gouden kranz daer aen maken / ront omhet.** Dus Huyg.

Korenbl. II. 54:

*Het schuymende gevolg van wind- en water-goden*

*Soo menighmael om her te luyster zijn geweest, enz.*

Hooft, Ned. Hist. 380: *Maar de Prins van Oranje — voerde zyn gedachten om her, in 't wikken en ooverwentelen van 't eene middel naa 't andre, enz.* Meer gebruikelijk is anders *herom*, als in *heromloopen* en dergelijke. Het Hoogd. zegt insgelijks zoo wel *herum laufen* als *umher laufen*.

**OMKOMEN.** *Van iets omkomen beteekent iets verliezen.* Deut. IV. 26: *So roep ick heben den hemel ende de aerde tot getuygen tegen u lieben / dat ghy hoozseker haest sult omkomen van dat lant / daer ghy ober de Nozbane nae toetreckt / om dat te erben.* Josua XXIII. 13: *tot dat ghy omme komt van dit goede lant / enz.* Vs. 16: *so sal de toozn des Heeren ober u ontstecken / ende ghy sult haestelick omkomen van het goede lant 't welck hy u gegeven heeft.* In de eerste dezer plaatsen heeft Van der Palm *weder verliezen*, doch op de beide laatste *omkomen* behouden. Zoo verklaart ook het Woord. des Instit. dit *omgekoomen* van Hooft, N. Hist. 471: *als Champaigney deez' in 't gesicht kreegh, hield hy dat het omgekoomen was, — door verloren; en zoo is nog zeer gewoon om het leven komen, bij verkorting omkomen, voor het leven verliezen.* Tegen het onzijdige *komen* staat het bedrijvende *brenghen* over, zijnde *om iets brenghen* hetzelfde als *iets doen verliezen.* *Iemand om het leven brenghen*, bij verkorting *iemand ombrenghen*, wordt dikwerf gebruikt. Doch ook, op andere voorwerpen toegepast, heeft Cats, II. 118:

*Hy heeft in korten stont, en sonder tusschen-nacht*

*Twee vrysters aengeranst, en om haer eer gebraght.*

Vondel, III. 212:

*Hy brengt zich heden los om goet en bloet en leven.*

Bild. Mengelp. II. 7:

*Een Paladijn, —*

*Heeft (zegt ze) my geplonderd —*

*En, boven dien, nog om mijn loon gebracht.*

Mengel. I. 84:

*Het sterfot bracht haar om hour' Heer.*

Sprokkel. 16:

*En 't weerloos vrouwelijc vermag u te onderdrukken,*

*En heeft u met een wenk om roem en eer gebracht. (1)*

Voor ombrengen heeft Kil. ook *omhelpen*, en dus leest men bij Hooft, Ned. Hist. 228: *Zeeventien van zijnen volke, die zich moedwilligh droeghen, werden by nacht omgehopen van de eylanders.* Men zie ook over deze spreekwijze Fortmans Taalk. Aanmerk. 53-57.

OMTUYNEN, *met een' tuin of hegge omgeven*, Sirach XXVIII. 28: *omtuyn't gene ghy heeft met booznen.* Zoo ook 2 Machab. I. 34. Zie *twyn*.

ONBETUYGHT, *zonder getuigenis*, Hand. XIV. 17: *Hoe wel hy nochtanſ hem ſelven niet onbetuyght gelaten en heeft / goet boende van den hemel / enz.* Kil. noch Weil. kennen dit woord. Zie Ackersdijk, Verv. 68. Wij voegen daar alleen bij, dat verscheidene Hoogd. Overz. insgelijks *unbezeugt* hebben.

(1) Op welken grond onlangs een Beoordeelaar, in de »Nieuwe Bijdragen ter bevordering van het Onderw. en de Opg.» Juny 1836, 478, *om iets brengen*, in den vermelden zin, voor een *germanismus* en *niet goed Nederduitsch* verklaart, is mij onbekend. Immers, dat het Hoogduitsch aan dat woord denzelfden zin hecht, zal daartoe niet voldoende zijn. Weil. Taalk. Woord. en Bruining, Syn. I. 101, hebben hetzelfde mede als Nederduitsch opgenomen.

**ONDERBOXEN**, Lev. VI. 10: *Ende de Priester sal — de linnen onderboxen over sijn blesch aentrecken/ enz. Boxe, bokse is bij Kil. broek; dus Huyg. III. 22:*

*Dat benne boxe — dits en wambes mit sen knoopen.*

Het woord komt ook tweemaal bij Hooft voor, zie het Woord. des Instit. Hetzelve is nog gangbaar in Groningen, volgens Laurmans Idioticon.

**ONDERGRONDEN**, *doorgronden, doorzoeken*, 4 Eedre. V. 34: *soeckende te verstaen den wegh der Meerhoogsten/ ende te ondergronden een deel van sijn oordeel. Dus ook Cats, I. 287:*

*— wie kan de diepe vonden*

*Van Godes hoogh beleyt met reden ondergronden?*

**ONDERRENNEN**, *onderzoeken, nasporing doen*, Gen. XXXI. 32: *onderkent ghy hoer onse broederen/ wat by my is/ ende neemt het tot u. Wij gebruiken het woord voor onderscheiden.*

**ONDERLATEN**, bij Kil. voor *nalaten*, komt in dien zin voor Hab. I. 4: *Daerom moet de wet onderlaten/ enz. Dus ook in den Heidelb. Catechismus, Antw. 115: dat wy sonder onderlaten ons beneerstigen, enz. Hooft, Ned. Hist. 328: Men onderleit wel met de plaatsen te sterken. Het naamwoord onderlaet was voorheen gebruikelijk voor tusschenpoos, een wytvercoren volck, 't welk — sonder onderlaet van my sal onderhouden worden." Raant. op Jes. XLIV. 7. Zie ook Ypeij, Verv. 69.*

**ONGEHEVELD**, Matth. XXVI. 17: *ten eersten dach der ongehevelde brooden/ dat is ongerezen, ongedeesemde brooden; Exod. XII. 17 heet het ongesuerde brooden. Het woord is van hevelen, rijzen, freq. van heven, heffen.*

**ONGERECHT**, zie *gerecht*.

ONGESTUYMICH en ONGESTUYMICHEYT, *onstuimig* en *onstuimigheid*, als men thans schrijft; 2 Con. VI. 11. en Jes. XXV. 5. Volgens Bild. Versch. IV. 117 en Verkl. Gesl. op *stuim*, behoorde men *ontstuimig* te schrijven. Zoo heeft ook Huygens *ontstuym*, b. v. I. 209 en III. 279.

ONKOST, 3 Esdre VI. 25: *enbe dat men den onkost soude geven upt het huyg Cyri des Conincis.* Het gebruik van dit woord in het enkelvoud is thans verouderd. Marnix, Biencorf, 138 verso: *doch also dat sy het (lant) met haren eigen oncost soude gaen innemen: en lager: sy mogen voorts met haren eyghen oncost en perijckel de reste gaen halen.* Op gelijke wijze gebruikte men ook het enkelvoudige *kost*; M. Stoke, B. VIII. vs. 584:

*Doe bat hi, te deser dinc,  
Den edelen luden ghemeenlike  
Beide arm ende rike,  
Dat si hem helpen tesar stonden  
Op haren cost: want hine conde  
Nu den cost niet volghelden.*

Constth. Juweel, 280:

*De kost sal voor de stadt groot zijn en langhe dueren.*  
Versch. Ged. I. 168:

*Nooit heeft mijn vaderland tot zoo geringen kost  
Verover't zulken schat, zoo grooten buit gelost.*

ONNOOSEL, *onschuldig* (in den eigenlijken zin), Hebr. VII. 26: *Want sodanigh een Hooge-Priester betaemde ons heyligh / onnoosel / onbesmet / enz.* Levens van Plut. 86: *maer als hy daer van ontschuldicht, ende onnoosel bevonden soude zijn, enz.* 100: *Waerdoor Tullus vreesde, indien hy hem liet spreken, dat hy voor het volck zijn onnooselheyt soude bewijsen.* Dus nog bij Wa-

genaar; Vad. Hist. I. 180: *dat de Goden, den Romein- schen Soldaat in zyne onnozelheid handhaaven — wilden.* Zie Weil. Taalkundig Woord. Het woord is van *nooze*, schuld, Bild. Versch. III. 15, waarvan ook het *noosselijk* van Hooft, waarover zie het Woord. des Instit. Zie ook Hoeufft, Bred. Taaleigen, 422.

**ONTBIEDEN**, *bekend maken, boodschappen*, Gen. L. 16: *Daerom ontboden sy aen Joseph / seggende enz.* 1 Con. V. 9: *die plaetse / die ghy aen my ontbie- den sult / enz.* Versch. Ged. II. 39:

*Ontbied vry dat u sulckx van buyten is gesonden,  
Al was het op de Mart voor gelt te koop gevonden.*

Zie Ypeij, Verv. 69-73, Bild. Versch. IV. 146 en Woord. des Inst. op Hooft, op het woord.

**ONTDOEN**, *los maken*, Jes. LVIII. 6: *dat ghy ont- doet de handen des jockx enz.* Deze beteekenis, zoo wel als die van *openen*, was oudtijds zeer gewoon, zie het Taalk. Woord., Ypeij, 64, 65, en Clign. Bijdr. 337.

**ONTRENT**. Deze schrijfwijze, vroeger algemeen voor het tegenwoordige *omtrent*, treft men ook dikwerf in onze Overzetting aan, b. v. Matth. I. 11. — Het Taalk. Woord. zegt hiervan: „Deze oude spelling schijnt het naast bij den oorsprong te komen; daar het waarschijnlijk is, dat dit voorzetsel uit het ontkennende *on* en het deelwoord *ge- trent*, gescheiden, zamengesteld is.” Het Woord. des Instit. op Hooft geeft dezelfde verklaring, en noemt de ver- melde schrijfwijze „de oude en echte spelling.” Bilder- dijk echter is van eene tegengestelde meening. Volgens hem is *omtrent* van *om* en *tranten* (waarvan *trantelen*), d. i. *treden*, en beteekent het woord dus *in de omtreding*, *in den omtrek*. De verwisseling van de *n* en *m* heeft,

naar hem, meer plaats, en hangt af van den volgenden medeklinker. Zie o. a. Aant. op Huygens, V. 91, op Hooft, 14, 76 en SpraakL 246.

ONTSIEN (SICH), *vreezen*, Ps. XXII. 24: *Ghy die den Heere bezet / pisset hem — ende outset u hoop hem / al ghy zaet Israëls.* In dezen bedrijvenden zin komt het werkwoord bij Weil. niet voor. Men vindt het nog bij Bild., Napoleon, 6:

*Ontziet u, bliksems uit te slingeren*

*Die wat hen aanroert doen vergaan.*

ONTSTELLEN (SICH), *zich heimelijk, steelswijze wegmaken*, Gen. XXXI. 20: *Ende Jacob ontstal sich van het herte Laban's enz.* Ook vs. 26. Ook Hooft heeft deze spreekwijs gebezigd, blijkens het Woord. des Instit. Van der Palm heeft op beide plaatsen de uitdrukking behouden.

ONTWEE, Ps. XLVI. 10: *Die d' oozlogten doet ophouden — ende de spieffe ontwee slaet.* Dit vroeger dikwerf voorkomende woord beteekent *aan twee*, gelijk men *on stukken* vindt voor *aan stukken*. Ik breng er slechts een paar voorbeelden van bij; Clignett, Bijdr. 123:

*Si beet ontwee met haren becke*

*Al die bande van den strecke. (strik.)*

Kamphuyzen, Sticht. Rijmen, 26:

*Mijn Godt en ick zijn een:*

*Sterf ick maer steeds der zonde,*

*De bandt kan nooyt ontween.*

Ald. 33:

*Maer hy die ziet op alles wat 'er leeft —  
Heeft haren strick en vast-geknoopten bandt  
Ontween geruckt met zijn vermogen handt.*

Meer voorbeelden kan men aangehaald vinden bij Ypeij, 70, en Clignett, t. a. p. — In het Taalk. Woord. vindt men de schrijfwijze *onttwes*, die mij nergens is voorgekomen, met deze zonderlinge opheldering: „om de wel-luidendheid, heeft men er een t tusschen gevoegd, die echter vaak verzwegen wordt.”

ONTWENDEN, *ontvreemden, afhandig maken*, Hoogd. *entwenden*, Lev. V. 16: *So sal hy / dat hy sondigende heeft ontwendt van de heylige dingen/ weder geben/ enz.* Zoo ook vs. 15 en Micha II. 4. De Heer Ackersdijck verklaart, Verv. 75, dit woord nergens anders ontmoet te hebben. Ook de Heer Ypeij, t. a. p. zegt: „Ik heb het woord nergens bij onze oude schrijvers aangetroffen. Ook wordt het te vergeefs gezocht bij Van der Schueren, Plantijn, Kilian enz. — Ik denk dat het nooit sterk in gebruik is geweest.” — Dat het woord sterk in gebruik is geweest, durf ik niet verzekeren, maar wel, dat het toch door sommigen is gebezigd. Dus bij Hooft, Ned. Hist. 983: *'t en waare zy — daurenbooven, alles, wat zy den ingezeetenen afgedrongen oft ontwendt hadden, weeder gaaven, enz.* Kamphuyzen, Sticht. Rijmen, 31:

*'t Is om Ryckdom en om Schatten die noch roest noch mot  
en schendt:*

*En, bewaert in 't bovenst Boven, dief noch roover ooyt  
ontwendt:*

Ald. 463:

*Goen dief, geen roover, —*

*Nooyt kan ontwenden, enz.*

ONVREDEN (TE). Zoo vindt men in onze Overzetting naar het vroegere gebruik, b. v. Hand. IV. 2, XVI. 18 en Boeck d. Wijsh. XII. 27, en niet, als men nu zegt,



*ontevreden*. Dat *te onvreden* de ware schrijfwijze is, blijkt dadelijk, als men bedenkt, dat *onvrede* het tegengestelde van *vrede* is, welk eerste naamwoord, thans minder gebruikelijk, vroeger, zoo als uit het Taalk. Woord. zichtbaar is, even zeer als *vrede* gebezigd werd. Weil. zegt dan ook: „*Te onvreden* is taalmatig,” en Bilderdijk verklaart *ontevreden* voor wanspraak. Verkl. Gesl. op *onvrede*. Bruining, Syn. I. 316, poogt *ontevreden* te verdedigen door den wanklank, dien de uitspraak van *te onvreden* zou verwekken; doch men mag vragen, of dezelfde reden dan niet bestaan zou, om *onteregt*, *ontepas*, *ontestade* te zeggen, voor *te onregt*, *te onpas*, *te onstade*, welk laatste woord bij Kil. voorkomt in de uitdrukking *te onstade komen*, volgens den Heer Hoeyft te Breda nog in zwang; *onstade* is *ongelegenheid*, *nadeel*, van *stade*, waarvan *te stade komen*. De schrijfwijze van *te onvreden* is echter nog niet geheel in onbruik, en zij, die haar zouden willen voorstaan, zouden zich kunnen beroepen op het gezag van verscheidene achtbare schrijvers, als: Ypeij en Dermout, Geschied. der Ned. Herv. Kerk, I. 219, 342, 408; Wiselius, Mengel- en Tooneelp. IV. 140; Van der Palm, Bijbelvert. op Hand. IV. 2, enz.

OOG. Dit zelfst. naamw. komt dikwerf in het vrouwelijk geslacht voor, b. v. Ezra V. 5: *de ooge haerz Gobotz waq* enz. Micha IV. 11: *laet onse ooge schoutmen aen Zion*. Job XXIX. 11: *alq my een ooge sach / so getunchdese van my*. Matth. XIX. 24: *dat een hemel gae door de ooge van een naelde / enz*. Dit geslacht was oudtijds gemeen, zie Kluit op Hoogstraten, en Bild. Verkl. Geslachtl.

OOR. Ook dit naamwoord wordt vrouwelijk gebruikt,

b. v. 2 Sam. VII. 27: *door de ooze utweſ knechtſ.*  
 1 Cor. XII. 16: *Iſſe* (t. w. de oore) *daerom niet van*  
*het liſchaem?* Zie de op oog aangeh. ſchrijvers.

OORBAER en OORBAERLICK beteekenen *nuttig*,  
 Matth. XIX. 10: *ſo en iſ 't niet oozbaer te trouwen.*  
 1 Cor. XII. 7: *tot het gene dat oozbaer iſ.* Esther  
 III. 8: *Daerom en iſ den Coninck niet oozbaerlick*  
*haer te laten bliuen.* En zoo meer plaats. *Oorbaer*  
 werd voorheen ook als een zelfſtandig naamwoord gebruikt  
 voor *nut*, *voordeel*, en *orberen* als werkwoord voor *nuttig-*  
*gen.* Zie daarover in het breede Ypeij, 71-73, Weiland,  
 Taalk. Woord. en Bild. Verkl. Geſlachtl. beide op *oorbaar*.

OPDOEN, *opendoen*, Gen. IV. 11: *den aerdbodem /*  
*die ſijnen mont heeft opgebaen enz.* Deut. XV. 8:  
*Maer ghy ſult hem utne hant miſdelick opdoen.*  
 Ps. CVL 17: *De aerde bede haer op / en verſlont*  
*Dathan / enz.* Bruining, Syn. I. 15, meende een verſchil  
 te ontdekken tusschen *de deur opdoen* en *de deur open-*  
*doen*, hetgeen echter meer vernuftig dan gegrond ſchijnt.  
*Op*, *ope* en *open* is hetzelfde woord, zegt Bild., Aant. op  
 Hooft, 26.

OPROEYEN, hetzelfde als *opruijen*, d. i. *aanhitsen*, 2  
 Chron. XXXII. 15: *dat Aſhizkia uſteden niet en be-*  
*dziege / ende dat hy u op ſulcker wiſſe niet op en*  
*roep / enz.* 2 Machab. XIV. 27: *De Coninck ſeer*  
*tooznigh gewozden / ende door de laſteringen deſez*  
*grooten hoofſwichtſ opgeroep zjinde / enz.* Ril. heeft  
 •*oproeden*, *opruyden* en *opraeden.* Men treft ook *opreijen*  
*of opreiden* aan, Lev. van Plut. 9: *vluchtige ſlaven, die ſy*  
*ſelfs opreyden, ghevende hen luyden ſtouticheyt* enz. Ald.

54 verso: *want hy versiert dat, om de edelen tegen het volck op te reyden.* Verg. Ten Kate, II. 689.

OPSICHT wordt vrouwelijk gebruikt Num. IV. 16, waar men tweemaal de opsicht leest. Ook Hooft en Vondel bezigden dit geslacht, blijkens Hoogstratens Geslachtlijst. »'t Schijnt in zijn aard vr. (zegt Kluit aldaar) doch naderhand onz. geworden.»

OPSTELLEN (SICH), *opstaan*, Ps. II. 2: *De Coningen der aerden stellen sich op / ende de Dozsten heraeltslagen te samen / enz. De Hoogduitsche Joodsche Overz. heeft insgelijks • stellen sich auf.»*

OPTIEGEN of OPTYGEN. Van dit werkwoord heeft men den onvolmaakt verleden tijd, Dan. I. 5: *dat mense (t. w. de jongelingen) drie jaren also optoge / enz. en het verl. deelwoord, Job XXXI. 18: Want van mijne jonckheyt aen is hy by my opgetogen / als hy een vader.* Het woord beteekent hetzelfde als *optrekken*, en heeft hier den zin van *opvoeden*, Hoogd. *erziehen*, welke nog niet geheel verouderd is, zie mijne Proeve over de Werkw. 202. Ook *optrekken* komt in den zin van *opvoeden* voor, Sirach XXI. 26: *een man / die wel opgetrocken is / sal herten blijven staen.* Dus Van Bleyswyck, Beschr. van Delft, II. 519: — *opgerecht om eenige Latijnsche Scholieren, die van geen middelen en nochtans van goede apparentie en naerstigheyt waren, te alimenteren, en in de studie tot den kercken-dienst op te trecken, enz. Levens van Plut. 4 verso: Maer zijnde onder tusschen in zijn jonghe jaren opgetrocken in het huys van zijn groot-vader enz.* Al verder bezigde men in dezelfde beteekenis *ophouden*, zie de N. Werken der Leidse Maatsch. D. III. St. II. 224.

**OPTRECKEN**, zie *optiegen*.

**ORDENTELICK**. Zoo vindt men dit woord Job XXXVII. 19 en Ps. L. 21, en onordentelick 3 Machab. I. 16. Deze schrijfwijze is gesproken uit eene, nog niet verdwenen, verkeerde uitspraak van *ordentlijk*, met den klemtoon op de tweede, in plaats der eerste lettergreep. Zie over deze uitspraak en schrijfwijze Huyd. Proeve II, 350, en Taalk. Magazijn I. 113 en volgg.

**OVER**. Dit woord wordt gebruikt in de beteekenis van *voor*, als vroeger zeer gewoon was, Eph. V. 20: *Want ikende alle tijdt ober alle dingen Godt ende den Vader / enz.* Phil. I. 5 en elders. Ypeij, 75-77. Dus Maerl. Leven van Franc. M. S. Cap. XVII. vs. 257:

*Men hiltene niet allene over doot,  
Maer al te broken clene en groot.*

vs. 321:

*Dat ment over doot al helt.*

Cap. XXI. vs. 69:

*In campanien was overwaer  
.A. kint enz.*

Vermelding verdient dit voorzetsel in de spreekwijze *over nacht*, voor *bij nacht* of *gedurende den nacht*, zoo als men nog *over dag* voor *bij dag* zegt, 1 Chron. IX. 27: *Ende sy bleven ober nacht rontom het Huns Gades: — Verder over wech voor in gemeenschap, in het bijzijn, Job XXXIV. 8: Ende (hy) gaet ober wech in geselschap met de werckerz der ongerechtigheit: ende wandelt met godtloose lieden? Zoo zeggen wij nog met iemand over weg kunnen voor zich met iemand kunnen verdragen, in gemeenschap met hem kunnen leven.*

**OVERBRENGEN**, *doorbrengen*, Hand. XXI. 5: *Die*

F 2

het nu geschiedde dat wy dese dagen overgebracht hadden / enz. 2 Cor. XI. 23: zenen ganschen nacht ende dagh hebbe ick in de diepte overgebracht. Zoo ook Jacob. IV. 13. Het woord komt in dezen zin bij Ril. voor. — Lev. van Plut. 103: *Nasica daerom bracht de nacht aen desen oort over.* Zoo ook nog Wagenaar, Vad. Hist. I. 169: *de nacht die — bij de Romeinen met grimmen en dreigen werdt overgebracht.* Ald. 241: *Den winter te Parys overgebracht hebbende,* enz.

OVERDRAGEN, *overbrengen*, 1 Cor. XVI. 3: *deselve sal ick senden om utwe gabe na Jerusalem over te dragen.* Zie *aendragen*.

OVERLASTEN, *overladen*, in een' kwaden zin, 2 Machab. VIII. 2: *het volck dat van alle overlastet was / enz.* Vondel, II. 388: *Van jaeren overlast.* Cats, I. 606:

*Hoe siet men menighmael, hoe siet men lieve gasten,  
Door weldaet hinder doen, door vriendschap overlasten.*

De zeggung *iemand overlast aandoen* is nog in gebruik.

OVERMITS, als voorzetsel in de beteekenis van *door*, *ter oorzaak van*, Marc. II. 4: *overmits de schare.* Levens van Plut. 28: *overmits zijn soet en lieflick spreken.* Menigvuldige voorbeelden zijn van dit gebruik bijgebragt bij Ypeij, 78 en 79. — Thans bezigen wij *overmits*, *vermits* als een voegwoord voor *naardien*. Het woord wordt verklaard bij Bild. Versch. III. 59, waarmede Ypeij, t. a. p. overeenstemt.

OVERSPEELDERSSE, zie *apotekersse*.

OVERTREFFELICK, Spr. XII. 26: *De rechtbeerbige is overtreffelicker als sinen naesten.* Ezech. VII. 20: *Ende hy heeft de schoonheit sijnes rieraets / ter over-*

treffelichheit geset. Wij zeggen anders *voortreffelijk*, doch *overtreffelijk* is regelmatig van *overtreffen*. Men heeft ook, in dezelfde beteekenis *treffelick*, b. v. 2 Mach. III. 2: *trefflicke gaben*. — welk woord echter, hoewel onzes bedunkens op geen genoegzamen grond, door Bild. Aant. op Huyg. VI. 317, wordt afgekeurd.

**OVERTUYGEN.** Op eene ongewone wijze wordt dit werkwoord gebruikt Exod. XXI. 29: *Maer indien de offe te hooren staotich geweest is / ende is sulcx sijnen heere overtuycht geweest / enz.* Wij zeggen *iemand van iets*, doch niet *iets aan iemand overtuigen*. De uitdrukking komt mij voor ontleend te zijn uit de Hoogd. Geref. Overz., waar men te dezer pl. leest: „und ist solches bey seinem Herren bezeuget worden.”

**PADT.** Gelijk bij alle onze schrijvers komt dit naamwoord niet alleen *onzijdig*, maar ook *mannelijk* voor, b. v. Ps. CXIX. 105: *mijnen padt*. Baruch III. 31: *haren padt*. Zie Hoogstratens en Bild. Geslachtl. op het woord.

**PALEN**, *afpalen*, Deut. XIX. 14: *lantpale* — *die de hoortbateren gepaelt hebben* / enz. Bij Weil. komt het werkwoord niet bedrijvend voor.

**PANDT**, *gallerij* of *gang* van een gebouw, Sirach XXII. 20: *pleysterwerck aen den muer van zenen pandt*. Zie Kil. In het Taalk. Woord. wordt deze beteekenis gemist.

**PHIOL**, Openb. V. 8: *gouden phiolen zijnde vol reuck-werckig*. Dit ook op meer plaatsen in de Openb. voorkomende woord beteekent eene *flesch* of *kruik*. Vischer, Sinnep. 2: *een ledige viole of glazen vlesse*. Zie Ackersdyck, Verv. 74-76. Van der Palm heeft *schaal*. Het moet dus onderscheiden worden van *fool* of *viool*, een speeltuig, hetwelk, volgens Bild. Verkl. Gesl. op *fool*, zijnen

naam heeft van de overeenkomst van zijnen oorspronkelijken vorm, met dien eener flesch.

**PLANTE**, *voetzool*, Ezech. I. 7: **hare voetplanten waren geslacht de voetplanten renez halfz/ enz.** Dus de Delfsche Bijbel van 1477, Gen. XXV: *Te hant quam die ander wt, en hielt mitter hant sijns broeders plante: — ter welker pl. de Staten-Overz. versenen heeft, zie dit woord.*

**PLATEEL**, *schotel*, Exod. XXXVII. 16: **hare kroesfen/ ende hare platzelen.** Kil. heeft „plateel-loeker” voor *schotellekker*, tafelschuimer. Het woord beteekent ook *aardewerk* in het algemeen, en van daar de (voormalige) Delftsche *plateelbakkerijen*.

**PULS**, *pols*, van het Lat. *pulsus*, Job XXX. 17: **mijne puls-aderen en rusten niet.** Men vindt deze spelling ook bij Kiliaan, en in Clign. Bijdr. 300.

**PUNT.** Het onderscheid, dat wij bij het gebruik van *de punt* en *het punt* in acht nemen, werd vroeger niet altijd gevolgd. Zoo leest men het onzijdig geslacht Neh. III. 24: **van den huuse Azarja tot aen den hoek/ ende tot aen het punt.** Zoo ook vs. 31 en 32; Jerem. XVII. 1: **het punt renz Diamantz.** In deze plaatsen zouden wij nu *de punt* zeggen. Zie Kluit op Hoogstraten, en Bilderdijk, Verkl. Gesl. op het woord.

**QUAET.** Dit naamwoord vindt men in het, thans ongebruikelijke, meervoud *gebezigd*, Deutern. XXXI. 17: **bele quaden/ ende benaetheiden sullen het treffen: — hebben my dese quaden niet getroffen/ enz.** Ps. XL. 13: **Want quaden tot sonder getal toe/ hebben my omgeven/ enz.** Zoo ook Ps. LXXI. 20, 1 Machab. II. 43 en meer plaatsen. Zie het Woord. des Instit. op Hooft, art. *quaad*.

QUAETDADIG, Sirach XXXIII. 26: maer de pijn-  
banck ende pijnighe zijn hoer zenen quaet-dadigen  
huyf-mercht. Dit woord komt ook bij Kil. voor.

QUELEN beteekent *kwijnen, uerwalken, treuren*, Jes.  
XIX. 8: Ende de visschers sullen treuren / — en die  
het werp-net uytzenden op de wateren / sullen  
quelen. Cap. XXIV. 4: het aerdrijke queelt / 't  
hertweckert: de hochste van het volck des lants  
quelen. Zoo ook vs. 7, Hos. IV. 3 en Nah. I. 4. Thans  
beteekent het *zoetlijk zingen*, doch de hier vermelde be-  
teekenis was vroeger zeer gemeen. Dus b. v. Ramphuyzen,  
Sticht. Rijmen, 358:

*'t Hert, door liefde tot uw wetten, queelt inwendigh,  
en verlanght*

*Na uw woorden, enz.*

Cats, I. 347:

*Hoe menigh aertigh kint, in plaetse van te spelen,*

*Gaet met een stille sucht geheele jaren quelen.*

van daar bij denz. ook *quelebalk*, zeker hetzelfde als ons  
*huilebalk*, I. 36: daer middelertijt de kinderen van rijke  
luyden, met groote kost en sorge sachtjes en warmtes op-  
getogen, als ondergeblevene quelehalckakens deerlyck op  
den hals worden heen gedragen? Kil. heeft, onder *quelen*,  
• *quel-balgh, quel-bast, quel-buyck.* Zie wijders over  
*kwelen* mijne Proeve over de Werkw. art. *kwedelen* en de  
daar aangeh. schrijvers.

RASERIE, *razernij*, leest men Hand. XXVI. 24.

RECHTER. Dit bijvoeglijk naamw., is zamenstellingen  
als *regterhand*, is bij ons onbuigbaar. In onze Overz. komt  
het echter verbogen voor, b. v. Levit. XIV. 25: *sijnre  
rechteren hoets*. Vs. 27: *sijnen rechteren vinger*.



1 Con. VII. 21: den rechteren pfaer. Even zoo *slinker* in de laatst aangeh. pl. den *slinkeren* pfaer.

REYE, Ps. XXX. 12: *Ghy hebt my mijne twee-klage veranderd in eene reye.* Exod. XV. 20: ende alle de vrouwen gingen upt/ haer na/ met trommelen ende met reyen. Dit woord beteekent *koor, zangkoor, omgang*; van het werkwoord *reijen*, dansen, zwieren, dat mede voorkomt Richt. XXI. 23: *de reyende dochteren.* Nog bij Bild. Vermaking, 89:

*'t Is nevel van den dans der schimmen,*

*Wier stoet op vlinderverkeren reit.*

Hiervan ook *gerey*, voorkomende Luc. XV. 25: *hoopte hy het gesangh/ ende het gerey.* De Kantteekenaars verklaren dit woord door *gerey* van luyden, die t' samen dansen, ofte zingen, ofte andere vreughd bedrijven." Het bekende *ruijen*, waarvan ook *gerui*, is hetzelfde woord. Weil. zegt alzoo kwalijk, dat *rei* evenveel als *rij* is, welk laatste *reeks* beteekent. Vondel voegt *rei* en *rij* in ééne regel bij elkander, in de plaats aangehaald bij Bild. Verkl. Gesl. op *rei*. Zie wijders Ackersdyck en Ypeij, Verv. 43-48.

REYNING, *reiniging*, 2 Petr. I. 9: *de reyninge syner hoegte sonden.* Dit naamwoord is evenzeer verouderd als het werkw. *reinen*, waarvan het afkomt, en dat thans *reinigen* is, zie mijne Proeve over de Werkw. op dit woord.

REYSICH, ook bij Kil. voorkomende voor *reizend*, Gen. XXXVII. 25: *een reysich geselschap van Ismaeliten.* Jes. XXI. 13: *reysige geselschappen van Debanim.*

RIJCHEL, *rijchel*, Exod. XXVI. 26: *Ghy sult noch rijchelen maken van Sittimhout.* Num. III. 36 en elders. Kil. heeft *rijchel, rijghel, richel.*"

**RIJGE**, verouderd voor *rij*, reeks, Exod. XXVIII. 17: hier *rijgen steenen*. 1 Con. VI. 9: *getuiffels/ ende rijgen van Ceteren*. En elders. Six van Chandelier, Ps. LXVIII. 6:

*Al laagte tusschen staapels steen,  
Dicht, tot twee rygen, los aen een, enz.*

**ROEMEN (SICH)**, *roemen* of *zich beroemen*, 1 Chron. XVI. 40: *Koemt u in den name sijner heyligheit / enz. Vs. 35: bat wy ons uwes lofs roemen*. Zoo ook Ps. CV. 3. In denzelfden zin leest men het thans gebruikelijke *zich beroemen*, Ps. CVI. 47: *ons beroemende in uwen lof*. Het hier vermelde *zich roemen* komt ook bij Hooft en Vondel voor, blijkens het Woord. des Instit. en het Taalk. Woord.

**RONDE**, zie *lengde*.

**RÖTELEN**, Job XXXIX. 28: *Teegen hem rotelt de pijlkoster*. De beteekenis van dit woord is blijkbaar die van *klapperen*, *rammelen*; Hamelsveld en Van der Palm hebben te dezer pl. *ratelen*. Het woord, ofschoon weinig voorkomende, is echter bij de onzen zoo vreemd niet, als de Heer Ypeij, 87, meent. Van *gerotel*, voor *gerammel*, komt eene pl. voor uit Oudaan, in mijne Proeve over de Werkw. 64, en bij Van der Venne, Holl. Turf, 49, leest men *rotelen* voor *rammelen*, *schudden*: *terwijlse sit en bloost, en de Assen van de glommende kolen rotelt, enz.* Sommige Hoogd. Overz. hebben in de aangeh. pl. uit Job, *rasseln*, en dit zelfde werkwoord kwam mij onlangs in een Nederduitsch werk voor, met name in A. Simons, Verhandelingen, (Amst. 1834), 51: *in Teuthonische verzen, rasselen de woorden, gelijk de pijlkokers der oude*

*Germanen.* Vroeger werd het echter reeds door Feith gebruikt, Oden en Ged. (kl. uitg.) III. 107 :

*Daar rasselt de hael.*

RUNNEN, *stremmen*, Job X. 10: **Hebt ghy my niet als melck gegoten / ende my als eenen haef doen runnen?** Kil. "runnen, rennen, rinnen." Hier is het werkwoord onzijdig, doch het werd ook bedrijvend gebruikt, Vondel, XV. 107 :

*Indien Godts rock oit runde een rooden vloet*

*Des bloets; —*

Het Hoofd. rinnen is alleen onzijdig.

RUSTEN (SICH), *zich toerusten, zich gereed maken*, Num. XXXII. 17: **Maer wy selve sullen ons rusten/ enz.**, ook vs. 20; Job VI. 4: **de verschrikkingen Godts rusten zich tegen my.** Dus ook Jerem. L. 9. — Hooft gebruikt *rusten* en *toerusten* in dezen zin onzijdig, hetgeen echter door Bild. wordt afgekeurd. Zie het Woord. des Instit. en Ged. III. 70.

RUYTE, Luc. XI. 42: **munte ende ruyte.** Zeker plantgewas, waarover zie het Taalk. Woord.

'S. Gelijk wij het verbogen lidwoord *des* verkorten tot 's als in *'s vaders wil*, zoo bezigde men oudtijds dezelfde verkorting ten aanzien van het aanwijzende *des*, dat *daarvan* beteekent en ook nog in *deswegens, desaangaande* en dergelijke zamenstellingen over is. Van hier leest men Gen. XXXIII. 9: **Maer Esau sende; Ich hebbe 's veel: myn broeder / enz.** dat is *des veel, veel daarvan.* 1 Sam. XVII. 55: **ich en weet 's niet.** Op gelijke wijze leest men bij Hooft, Ged. I. 148: — *dat zij 's dragen kundschap.* Nog vroeger schreef men de *s* aan het voorgaande woord vast, b. v. Clignett, Bijdr. 17 :

*Je wane wel ic saels mi wreken.*

d. i. *ik zal my des (daarvan) wreken.*

**SALE.** Thans beteekent *zaal* een ruim vertrek in een huis; doch vroeger duidde men daarmede het geheele *huis*, en inzonderheid een *paleis* of *hof* aan. In dezen zin leest men Matth. XXVI. 3 en elders van *de sale des Hoogenpriesters* / voor *het paleis*; Van der Palm heeft echter het woord *zaal* behouden, niettegenstaande het in dezen zin geheel verouderd is. Men zie Clignett, Bijdr. 346-348, Ypeij, 143-148. — Het woord komt ook voor Jes. XXXIV. 13: *Ende in hare pallexsen sullen doornen opgaen / netelen / ende distelen in hare bestingen: ende 't sal een wooninge der Draken zijn / een sale booz de jongen der struysen.* In de verklaring van het woord *sale* te dezer pl. moet ik van den laatstaangeh. Schrijver verschillen. Zijn Hooggel. schrijft aan hetzelfde de beteekenis toe van *voornaam gebouw*; doch uit het verband te oordeelen — de grondtekst is voor mij niet toegankelijk — zou ik hier liever denken aan *woning* of *verblijf* in het algemeen, welk gevoelen versterkt wordt door de opmerking, dat het woord oudtijds die algemeene beteekenis, en zelfs die van *vogelnest* werkelijk had, zoo als dit in het Taalk. Woord. en ook door den geleerden Schrijver zelve, bl. 147, wordt aangetoond.

Wat de afleiding des woords betreft, die dezelfde Schr. elders, Taalk. Mag. I. 349, geeft, te weten dat het verwant is aan *zadel* en van *zitten* afstamt; ook Bild. is van deze gedachte niet vreemd, ofschoon hij het anders van het oude *hal* meende te kunnen afstammen. Zie Aant. op Fiugal, I. 112, Mengelpoety, I. 23 (kl. 8vo.) en Verkl. Gesl. op *zaal*.

SANGERSSE, zie *apotekersse*.

SATE, Luc. IX. 14: **Doet haer neber sitten by saten / elke van bystich.** De Kantteekenaars verklaren dit woord door „*gesellschaften*, die bij een zitten, ofte weerdenschappen.” Ook Kiliaan heeft dit woord en van Hasselt brengt er een voorbeeld van bij. Dat het van *zitten* afstamt, is duidelijk. Hetzelve beteekent dus eigenlijk „*zoo veel personen, als bij elkander zitten.*” Van der Palm heeft *afdeelingen*.

SCEPTER. Dit woord komt in het onzijdig geslacht voor Ps. XLV. 7: **het scepter.** Op andere pl., b. v. Amos I. 5, wordt het mannelijk gebruikt. De rede van het onz. geslacht is, volgens Bild. Verkl. Gesl., daarin gelegen, dat sommigen de Latijnsche onz. woorden in dat zelfde geslacht overnemen. Het wordt echter door hem afgekeurd.

SCHELDEN, *bestrafen, berispen*, Ps. IX. 6: **Ghy hebt de Heydenen gescholden / enz.** Ps. LXVIII. 31: **Scheidt het wilt gebierte des riedts / enz.** en elders. Visscher, Sinnepoppen, 5: *Ick wil hier niet schelden die haer neeringe daeraf maken*, enz. Menigvuldige voorbeelden van dit thans verouderde gebruik vindt men bij Ypeij, 91 en 92, Huyd. op Stoke, I. 16, en Prof. Clarisse in de N. Werken der Leidsche Maatsch. III. St. II. 250, 251. Thans beteekent het woord „*op eene ruwe wijze iemand verwijtingen doen.*”

SCHENDELICK, *schandelijk*, Ps. XXI. 12: **gy hebben een schandelicke daet bedacht / enz.** en elders. Dus ook *schandelichheit / Spr. X. 23.*

SCHHEYDE, *scheede*, 1 Sam. XVII. 51: **hy trock het (sweert) uyt sijn scheyde.** Zoo ook Jerem. XLVII. 6 en elders.

**SCHICKEN**, *zenden*, zoo als dit werkwoord in 't Hoogd. nog beteekent, komt dikwerf voor, b. v. Gen. XXXVIII. 25: *Mij su dooꝓtgebꝓcht wert / schickte su tot ha- ren sweer / om te seggen enz.* 1 Sam. XX. 31: *nu van / schickt henen / ende haelt hem tot my / enz.* Dus ook Exod. IX. 27, Num. XVI. 12, Ezra IV. 18, Obadja 1, 3 Esdre I. 45 enz. Dit gebruik was vroeger zeer gewoon. Zoo leest men o. a. Levens van Plut. 65: *om welke oorsaeck hy weder na Romen schickte het swaerste deel van sijn heyracht*, enz. Bleyswyck, Beschrijv. van Delft, II. 612: *eenige andere Koopvaerdyschepen — door den ordinaris bekenden wegh heen te schicken* enz. Hooft, Ned. Hist. 119: *Hy schreef en schikte, meermaals, te vergeefs, op Amsterdam*, enz. 295: *Men had dan aan den Prinse te schikken*; enz. Passenrode, Ged. 192:

*Hetgeen daar Griekenland my had om uitgeschikt.*

**SCHILF**, Jes. XIX. 6: *het riet ende het schilf sul- len bertwelften.* Dit woord, mij elders niet voorgeko- men, is waarschijnlijk uit de Hoogd. Overz. in de onze gekomen. Kil. en Bild. Verkl. Geslachtl. hebben beide het verouderde *schelf*, voor *riet* of *bies*, ook door de Kant- teekenaars op Deut. I. 1 gebruikt, waarvan de *schelfzee* en *hooischelf* genoemd zijn, en waartoe dit *schelven* behooren kan, Constth. Juweel, 100:

*Ontbloot van alle macht, van Ryckdom, gelt en goet,*

*Soo dat hy hulploos sit op ongeachte schelven.*

Voor *schilf*, dat met dit *schelf* één is, heeft de eerste ge- drukte Bijbeloverz. (van 1477) „biesen” en de laatste (van Van der Palm), „biesgewas.”

**SCHIPLIEDEN**, *scheepslieden*, 1 Con. IX. 27: *Ende Hiram sondt met die schepen sijne knechten / schip-*

lieben enz. De Bijbel van 1477 heeft hier „scipman-  
nen.” Het woord komt meermalen, ook in het enkelvoud,  
voor; dus Maerl. Leven van Franciscus, H. S. Cap. IX.  
vs. 319:

*Eenen scipman die gode ontsach.*

vs. 337:

*Die sciplieden sagen wel an enz.*

Antw. Spelen van Sinne, 107:

*En oft de schipman syn schip qualijck stieren wilt,  
Wat vermach de zee dat hy coemt in laste?*

Geestel. Nachtegael, II. 66:

*Den schipman hoewel stout, met hoop en vrees bevaen, enz.*

SCHOE, *schoen*, Ps. LX. 10: mijn *schoe*. Gen. XIV.  
23: *rene schoertieme*. Dus ook Jes. V. 27. *Ons  
schoen* is eigenlijk niet, zoo als het Taalk. Woord. zegt,  
het meervoud van *schoe*, als men oudtijds algemeen schreef,  
maar eene andere uitspraak van *schoe-ing*, *schoei-ijng*, ge-  
lijk men ook wel *schoeisel* zegt. Verg. Bild. Verkl. Gesl.  
Voor *schoenmaker* zeide men *schoeijer*, zie Ril.

SCHOEVEL, *schoffel*, Exod. XXVII. 3: *sijn schoefse-  
len / ende sijn bespreng-berkens* enz. 1 Con. VII. 45:  
*de schoeffelen*. Zoo Num. IV. 14 en elders. Kiliaan  
kent wel „*schoeffel*,” doch *schoffel* niet.

SCHOUWSEL, Baruch VI. 69: *Want gelijck een  
schoutsel in eenen comcommerhof niet beuaren  
en kan / enz.* Dit woord beteekent hier een *schrikbeeld*,  
of *vogelverschricker*. De Bijbel van 1477 heeft *moloc* (van  
den afgod *Moloch*) en deze benaming, ook tot *molik* of  
*moolijk* verbasterd, vindt men bij latere schrijvers dikwerf  
gebezigd, b. v. Vondel, XI. 224:

*Nu streckt hy maer een moolick voor slechte veuglen.*

Dez. XIV. 277 :

*Den zwarten molock, daer de kinders voor verschietèn,  
(dat is verschricken).*

Visscher, Sinnepoppen, 115: *Een Moylijek (of Priapus) wordt in de Boomgaerden, ende in 't Keren en Hennipwerven ghestelt voor de onverstandighe Voghels, enz.* Hooft, Henr. de Gr. 20: *eenen molyk van stro.* — Het gemelde *schouwsel* kan uit het Hoogd. *Scheusal* ontstaan zijn, welk woord men t. a. p. in de Luthersche en Gereformeerde Overz. dier taal aantreft. Bij ons schijnt men een *schuw* te zeggen, althans in het Taalk. Woord. leest men op het art. *moolik*: „een schrikbeeld, eene schuw, waarmede men vogels bang maakt” — hoewel het woord zelf niet in dat Woord. vermeld wordt.

SCHREYEN, *schreeuwen, roepen*, Job XXX. 20: *Ick schrepe tot u/ maer ghy ru antwoorbt my niet.* Jona II. 2. Van daar *geschreyen/ geschreeuw*, Jer. XX. 16 en elders. Zie voorb. bij Ypeij, 98.

SCHRIFT. In het vrouwelijk geslacht wordt dit naamwoord gebezigd Ezra IV. 7: *de schrift des biesels.* Esther III. 14: *den inhoudt der schrift/ en soo meer plaatsen.* In „de heilige schrift” houdt dit gebruik nog stand.

SCHURFDICH, *schurftig*, Jes. III. 17; zoo ook *schurfdichheit* Cap. V. 7.

SEGENEN beteekent *vloeken*, 1 Con. XXI. 10: *Ghy hebt Godt/ ende den Coninck gesegent.* Job I. 5: *Wisschien hebben mijne kinderen gesondiget/ ende Godt in haer herte gesegent.* Vs. 11: *so hy u niet in u aengesichte en sal segenen!* Op de eerste dezer pl. teekenen de Kanttekenaars aan: „*Segenen* heet hier



vloecken, want dit is soo afgrijselick gehouden geweest, dat men 't qualick derfde noemen, so dat in de plaetse daervan het tegendeel bedeckter wijze geseyt wort." De Hoogl. Van der Palm heeft hier *afvallig worden* vertaald; doch op de beide pl., uit Job bijgebracht, *zegenen* behouden, dit verklarende door *vaarwel zeggen, verlaten*, hetgeen dan toch zeker in een' zeer ongunstigen zin zal moeten worden opgevat; terwijl men thans *zegenen* niet dan in eene beteekenis ten goede gebruikt.

**SELVIG**, 1 Con. XVI. 16: ten selbigen dage. Het Hoogd. gebruikt zoo *selbige*; wij zeggen *ten zelve* of *ten zelfden dage*. Men heeft echter ook de bijv. naamw. *eenzelvig* en *eigenzelvig*, die, hoewel zij in het Taalk. Woord. niet voorkomen, als Nederduitsche woorden vermeld worden bij Bruining, Syn. I. 171.

**SESTE**, *zesde*, 2 Sam. III. 8, Nehem. III. 30 en elders. Kil. heeft alleen *seste*.

**SEVENSTE**, zie *elfste*.

**SINT**, *sints*, Neh. VIII. 18: sint de dagen Jesua. Hosea X. 9: Sint de dagen van Gibeon. Op velerlei wijzen vindt men dit woord bij de vroegere schrijvers gebezigd. Het Taalk. Woord. vermeldt "sinds, sint, sindert, sident, sedert, sicht, sichtens en sichtent." Men kan daar nog *sidert, siden* en *snident* bijvoegen, die bij Maerl. voorkomen, zie Sp. Hist. III. 41 der Iml.

**SLAEN (EENEN RAET)**, *overleggen*, Gen. XXXVII. 18: ende eer hy tot hen naederde / sloegen zy tegens hem eenen listigen raet / om hem te dooden. Dus Matth. Anal. I. 470: *ende daer wert enen raet geslagen*. Anders schreef men in één woord *raadslaan*, Hooft, Ned. Hist. 608: *dat men voorts (zouw) raadslaan noopende 't opdra-*

ghen der opperheerschappij enz. Levens van Plut. 11 verso: *terwijl den dat de ander Heeren den tijt doorbrachten met beraetslaen enz.* Bild. Mengel. IV. 171:

*Lieve God, ó blijf my by!*

*Wat gy raadsloegt over my*

*Zy aan u - alleen verbleven!*

Van daar ook nog het zelfst. naamw. *raadslag*. Thans zegt men *beraadslagen*. Onder de verouderde, gelijkbeteekenende woorden behooren *raad vinden*, Huyd. op M. Stoke, I. 500; *raad doen*, Clignett, Bijdr. 296; *raad sluiten*, Woord. des Inst. op Hooft, III. 205, waarvan nog *raadsbesluit*, bij Vondel *raadslot*; en *raad leven*, Huyd. Pr. III. 215, waarvan de verklaring door Bild., Verkl. Gesl. op *leven*, mij niet aannemelijk voorkomt.

**SLECHT.** Dit woord had voorheen eene geheel andere beteekenis dan thans. Zijne eerste en eigenlijke beteekenis is die van *glad*, *effen*, *gelijk*; dus Maerl. Sp. Hist. II. 219:

*Die zee wart slicht, en̄ onze Vrouwe*

*Brochtse te lande, sonder rouwe.*

Hofferus, Poem. 105:

*Wanneer ick sta, soo staat sy recht,*

*Wanneer ick ligh, sy light oock slecht.*

Levens van Plut. 8: *het bootken — het welke tot goet gheluck quam te sitten sachtelick op een slechte effene plaetse van den oever.* Marnix, Biencorf, 66, a: *maer de vorsejde decisien en̄ glosen zijn effen, slicht ende gelijk, als de clippen op S. Godards berch.* Van daar ook nog *den grond slechten* voor *gelijk maken*, en *het geschil beslechten* voor *vereffenen*. Vervolgens beteekent *slecht*, *eenvoudig*, *onnoezel*, *onbedreven*, *onkundig*, en in dezen zin komt het

dikwerf in onze Overz. voor. Ps. XIX. 8: de getuggenisse des Heeren is gewis / den slechten wijsheit gebende. Ps. CXIX. 150: De openinge uwer woorden geeft licht / de slechte verstandich makende. Spreuck. I. 4: Om den slechten kloeksinnicheyt te geben / enz. 2 Cor. XI. 6: Ende indien ick noch slecht ben in woorden / nochtang en ben ick 't niet in wetenschap. Boeck der Wijsb. IX. 5: zeer slecht in het verstant des gerechtis ende der wetten. Dus ook Job V. 2, Spr. VII. 7, VIII. 5, IX. 4, 16, XIV. 13, Hand. IV. 13, enz. Elders beteekent het *gering*, *onaanzienlijk*, Ps. XLIX. 3: *Soo wel slechte als aensienlike / t' samen rijck ende arm. Jac. II. 2: een arm man met een slechte kleding.* Zie wijders over dit woord mijne Proeve over de Werkw. 196-198 en de daar aangehaalde schrijvers.

SLICHTEN, *slechten*, in den zin van *beslechten*, *beslissen*, Hand. XIX. 39: dat sal in eene wettelijke vergaderinge geslicht worden. Gelijk men *slicht* voor *slecht* schreef, zie de voorbeelden op het voorgaande artikel, zoo vindt men hier ook *slichten*, hetgeen mede elders voorkomt; Kamphuyzen, Stichtel. Rijmen, 101:

*Daer staen de Throonen om Godts volck te richten*

*En alle twisten onder haer te slichten, enz.*

Sluyter, Eyb. Sangl. 16:

*De blijdschap waer geslicht*

*In uwen Huys' alreede.*

SLINCKER en SLINCX, *linker* en *links*, Richt. III. 15: een man die *sincx* was. Gen. XXIV. 49: ter rechter of ter *slinker*hant en elders. In den zin van *verdraaid*, *krom*, bezigen wij nog *slinksch*, als in

*slinksche wegen.* Verder werd *slinker*, even als *rechter* (zie dit woord), ook verbogen, 1 Con. VII. 21: den *slinkeren* pilaar. Matth. VI. 3 leest men *slinkte* handt. Over deze verbuiging handelt Alewijn, in de Werken der Leidsche Maatsch. VII. 308-313.

SLOM, Jes. XXVII. 1: de *kromme slomme slange*. Dit woord, bij Kil. mede voorkomende, is gelijkbeteekende met *slim*, dat eigenlijk *krom*, *kronkelend* beteekent, waarvan *slimvoet*, *kromvoet*, en zoo op *slinkscheid* en *bedrog* wordt toegepast. *Slom*, zegt de Hoogl. Ypeij, 98, heeft hier eenen uitmuntenden, eigenaartigen zin." Zijn Hooggel. zegt geene voorbeelden (dan alleen *slom* bij Van Velthem) van die beteekenis gevonden te hebben; mij zijn daarvan de volgende voorgekomen; V. d. Venne, Wijsmal, 35:

*Noch beter is 't een lap en stick,  
Dan rou, krom- slom en sonder schick.*

Sluyter, Eyb. Sangl. 57:

*De kromme slomme Leviathan;  
Die nu en nimmer is te gang.*

Hondius, Mouseschans, 433:

*(Rieten) die haer wenden om en om,  
Lancx de boomen, ende schieten  
Hare rancken crom en slom.*

Ald. 500:

*Rechts en slinkcx, en crom en slom.*

De Hubert, Ps. XXXVIII:

*Krom en slomm ben ik geslonken  
Neer gesonken.*

SMADIGHEN, *smaden*, 1 Tim. IV. 10: Want — wy — woerden gesmadighet om dat wy gehoopt hebben op den lebenden Godt / enz. 1 Petr. IV. 14: Indien

ghy gesmadicht moet / enz. Dus ook Oudaan, Uytbreyd. over Job, 218:

— *t' wijze hoont en smadigt.*

Zoo gebruikte men ook *versmadigen*, voor *versmaden*; Kamphuyzen, Sticht. Rymen, 40:

*Deugd, by 't onaerdigh*

*En beestigh volck versmadicht en verschoven, enz.*

Ald. 412:

*Want hy heeft niet verlaten de eenzaamheydt des armen;*

*En hem oock niet versmadicht, —*

Verg. mijne Proeve over de Werkw. 216, 217.

SMEECKEN komt dikwerf voor in de eigenlijke betekenis van *vleijen*, waarvan het frequent. *smeekelen*, Hoogd. *schmeicheln*; Psalm XLV. 13: *de rijkhe onder den volcke / sullen u aengesichte met geschenck smeekken*. Spreuck. XIX. 6: *Veel smeekken het aengesichte des Koningen; ende een yeder is een vijent den genen / die giften geeft.* Sirach XIII. 4: *Een rijkhe doet onrecht / ende men smeeket hem.* En zoo meer plaatsen. Ook het naamw. *smeeking* / Job XL. 22. Voorbeelden van dit gebruik zijn door Ypeij, 101-104, bijgebracht. Hier sta slechts deze plaats, uit Maerl. Sp. Hist. II. 424, waar ook het vroeger zeer gebruikelijke *smeker*, *vleijer*, voorkomt:

*Gheselledi mettien smekers niet;*

*Hets volc dat bedriegens pliet,*

*Selc (1) plegets openbare vele*

*Alse dese smekende menestrele (2)*

*Selc smeect oec inder gebare*

(1) *Zulk*, voor *menigeen*, in welken zin ook het Fransche *tel* gebruikt wordt. (2) *Minnexangers*.

*Alse oft een simpel dorper (1) ware.*

*Nochtan al sijn simpel sine wort,*

*Hine (2) meent el (3) niet dane mort.*

Zie wijders ook het Taalk. Woord. en mijne Proeve over de Werkw. 73.

**SMIJTER**, *vechter*, 1 Tim. III. 3: **Niet genegen tot den wijn / geen smijter / geen huil-gewin-soecker.** — Het werkw. *smijten* beteekende voorheen niet zoo zeer *werpen*, gelijk thans, dan wel *vechten*, *slaan*, en zelfs dit laatste in den overdragtigen 'zin van *straffen*, als bij De Groot, Bewys, 71 :

*En hoe een ander Vorst, door Godes hand gesmeten,*

*Van 't kruypend ongediert is levend opgegeten.*

Zie wijders het Taalk. Woord., en de Aant. op de Verseh. Ged. I. 12.

**SMOUTICH**, Jes. XXX. 23: **ende dat (bzant) sal het ende smoutich zijn.** Hab. I. 16: **dooz de selve is sijn deel het gewozden / ende sijne spijse smoutich.** Van der Palm heeft op beide deze plaatsen "overvloedig," doch *smoutig* is eigenlijk *olieachtig*, van *smout*, bij Ril. voor *olie* voorkomende. Dus leest men dit woord bij Bijns, Ref. II. 31 :

*'Tgheloove sonder werck is een lamp sonder smout.*

Zie het Taalk. Woord. en de N. Werken der Leidsche Maatsch. D. III. St. II. 210.

**SNAP**, *gesnap*, *gepraat*, Jes. Sirach VII. 14: **Wet niet heel snapp in de menichte der ouden / enz.** In de gewone spreektaal is de uitdrukking *veel snaps hebben* nog in zwang.

**SNEE**, *sneeuw*, Ps. LI. 9, Jes. LV. 10 en elders.

(1) *Kennovdig, ongeschikt mensch.* (2) *Hij en.* (3) *Anders.*

Deze schrijfwijze was vroeger zeer gemeenzaam. Even zoo schreef men oudtijds ook *zeeuw*, voor *zee*, Huyd. op M. Stoke, ll. 220, en van daar ook ons *zeeuwsch*. Van Heelu heeft vs. 3481 en 3507 *sceeuwe* voor *sneeuw*, dat ik niet weet te verklaren.

SNOOD beteekent *laag, onaanzienlijk, gering*, Jer. XV. 19: *ende so ghy het kostelike van het suode uyttreckt / enz.* Van der Palm heeft *onedel*. Dat dit woord voorheen onder andere beteekenissen, ook meermalen deze had, is breedvoerig aangetoond door Huyd. Proeve III. 201 - 203 en Ypeij, 104 - 106. Wanneer men het woord met Bild. (Verkl. Gesl. op *sneede*) van *snijden* moet afleiden en het dus één is met *snedig*, dan is de beteekenis van *slim, schrander*, die bij Huygens, III. 123, voorkomt:

*Wij mogen hier niet langer aesen ;*

*De menschen werden ons te snood ;*

de eigenlijke en eerste. De Hoogl. Ypeij verzekert echter, dat de Ouden het woord in die beteekenis niet kenden.

SOMMIGE. Met het bepalend lidwoord vindt men Marc. XII. 5: *ende vele andere / waer van sy de sommige sloegen / ende de sommige doodden.* Levens van Plut. 1 verso: *ghelijck de sommige gemeent hebben.* Ald. 43 verso: *Also seggen de sommige, enz.* Van dit vroeger zeer gewone gebruik kan men veel voorbeelden bijgebracht zien door Huyd. Pr. I. 94, 95. Het lidwoord wordt, in dit geval, door Huyd. t. a. p. alsmede door Bild. Korte Aanm. op Huyd. 9, voor overtollig verklaard.

SOP, Richt. VI. 19: *het blesch leyde hy in eenen kof / ende het sop bede hy in eenen pot.* Jes. LXV. 4: *haer is sop van groutwelicke dingen in hare baten.* Dit woord wordt hier vermeld, niet zoo zeer omdat het,

als verouderd of min bekend, verklaring behoeft, als wel om te doen opmerken, dat het niet moet verward worden met *sap*, gelijk in onze meeste Woordenboeken geschiedt. *Sop* is *nat*, inzonderheid van vleesch, als in de boven vermelde plaats, doch van daar ook op ander toegepast, als *zeepsop*, *het ruime sop* (voor *de zee*). *Sap* daarentegen is het eigen vocht der planten of dieren. Zie het Taalk. Woord. en Bild. Verkl. Gesl. op de beide woorden.

SPANG, *band of ring*, Hoogl. l. 10: *Uwe wangen zijn lieflijk in de spangen* / enz. Vs. 11: *Die sullen u goudene spangen maken / met silberen stipkens*. Dus bij Cats, l. 203:

*Dan wort de praght gevoet met stayer, spaanghen, doppen,  
Met naeld- en spellerwerck, —*

Bij dezen dichter vindt men ook, in gelijke beteekenis, het bij Ril. en Weil. niet vermelde *gespang*, l. 200:

*— als haer gespang, haer kleet en ryk gewaet  
Een ander, dese kent, in kort te boven gaet.*

D. II. 133:

*Haer snygel, haer gespangh, en mentigh aertigh pant,  
Die rollen in het stof, en in het malle sant.*

Zie *spansel*.

SPANGSEL, 1 Machab. X. 89: *Ende hy sondt hem een gouden spangsel* / enz. Cap. XI. 57: *hy gaf hem macht — om een gouden spangsel te hebben*. Dit woord wordt in den Delfschen Bijbel van 1477 door *spanne* en *kalsbant* vertaald, waarvan het eerste ook voorkomt in de Levens van Plut. 113 verso: *cleynodien, ende cleyne gulden spannen*. Zie *spansel*.

SPANSEL, Exod. XXXV. 22: *oorcierselen / ende ringen / ende spanselen*. Deut. VI. 8: *ende sy sullen u*



tot voorhoofd-spanfelen zijn tusschen twee oogen. Dit beteekent mede *band*, *halsband* of *gordel*. De woorden *span*, *spang*, *gespang*, *spangsel*, *spansel* komen dus in beteekenis met elkander overeen, allen afkomende van het werkwoord *spannen*. *Spansel* vindt men ook bij Kil. en bij Hooft, Ged. II. 452:

*Een aardekloot verciert en drukt  
Het spansel wer kroone.*

Hoe Bild., Verkl. Gesl., in de aangehaalde plaats uit Exod. *spanceel* leest, verklaar ik niet te begrijpen.

**SPOEDIGEN**, *bespoedigen* of *spoeden*, is verouderd. Jes. V. 19: *Wat hy haeste / dat hy sijn werck spoedige / enz.* Hab. I. 8: *een arent / sich spoedigende om te eten.* — Brandt, Leven van De Ruyter, I. 389: *dat hij in alle maniere zijne reize zal hebben te spoedigen, zoo veel doentlyk, enz.* Oudaan, Uytbr. over Job, 459:

*Tot dat hy, dus voor God in kleynheyd verdemoedigt  
Zich ter bekeering spoedigt, enz.*

**SPOELE**, *klos* van een spinnewiel, Job VII. 6: *Mijne bagen sijn lichter geweest dan een webers spoel / enz.* Voorbeelden van dit woord trefst men aan in Hoogstratens Geslachtl. door Kluit. Volgens Bild. Verkl. Gesl. is *spoel* in oorsprong één met *spil*.

**SPOTTERYE**, *spotternij*, Spreuck. I. 22. Levens van Plut. 77: *die sich om spotterij bewegen ende verstooren.* Ook Kil. heeft het eerste, en niet het laatste. Volgens Bild. Verh. over de Gesl. § 70, is de uitgang *nij* in dergelijke naamwoorden eigenlijk wanspraak.

**STOCK**, *beenblok* of *boei*, Ps. CV. 48: *Men bzuichte sijne boeten in den stock / enz.* Bij overdracht is het woord toegepast op de *gevangenis*, in welken zin het

voorkomt in Winhoff, Landrecht van Auerissel, 290: *So mach die Amptman den antasten, und setten in des Herren stock in den Kerspele daer dat inne geschienn were.* Van daar ook Hand. XVI. 23: *stock-waerder / voor gevangen-bewaarder.*

STOF wordt mannelijk, in plaats van onzijdig, gebruikt Jes. XLIX. 23: *su sullen den stof uwer hoeten lecken.* Dit schijnt een misslag, of misschien door overneming van het Hoogd. *den Staub* in onze Overz. ingeslopen. Elders, b. v. 1 Sam. II. 8, Ps. CIV. 29 enz. vindt men mede *den stof*, doch daar kan het, door het voorafgaand voorzetsel, tot den derden naamval worden.

STORTEN, *doen vallen, overhoop werpen*, Job V. 13: *dat de raet der berdraegden gestopt wozt.* Kiliaan vermeldt het in onzijdigen zin, voor *vallen*, als bij M. Stoke, B. II. vs. 319:

*En̄ sijn paert sturte tsiere scade.*

Zie wijders Ackersdijck, Verv. 84.

STRAEM, *striem*, Hand. XVI. 33: *ende wtesch haer van de stramen.* 1 Petr. II. 24. — Dit woord is verouderd, zoo wel als *streem* of *streme*, dat men mede aantreft Judith IX. 18: *dat mijne reden ende mijn bedrog haer tot een woude ende streme werbe.* Jes. Sirach XXIII. 9. — Kil. heeft „*strame, streme*,” doch *striem* wordt bij hem niet gevonden. Dus ook Vondel, I. 273:

*Zy geesselden in 't eerst malkandren met den start,*

*En sarden haeren wrock door stramen, en door smart.*

Hooft, Henr. de Gr. 80: *een afzichtige streem.* Ned. Hist. 471: *daar — 't gemoedt eeuwlyk de streem af droegh.*

STRANGE, *streng, gestreng*, hier in den zin van *onaangenaam*, Spreuck. XIII. 15: *de wech der trouwloos-*

sen is strange. Dit *strang* was voorheen zeer gebruikelijk; Hooft, Ged. I. 21:

— met slaaverny ondraagelijken strang.

Cats, l. 461:

Godt beyt langh,  
Maer wreeckt strangh.

Waarvan ook *strangen* voor *streng* worden, Hooft, Ged. II. 18:

Haer gelaet begon te strangen (1).

en *verstrangen* in dezelfde beteekenis, waarvan de Heer Ypeij, Verv. 84, voorbeelden bijbrengt.

STREEM, zie *straem*.

STRICK komt enkele malen in het onzijdig geslacht voor, Jes. XXIV. 17, Jer. XLVIII. 43 en 44, Amos III. 5, op welke pl. men het *strick* leest. Bild. Verkl. Gesl. noemt dit „allervolstrekst onhollandsch.” Vergel. Kluit op Hoogstraten.

STRING, *streng*, (zelfst. naamw.) Job XXXVIII. 31: **Kont ghy — de stringen Ontang lof maken? —** Harduyn, Uitgel. Dichtst. 90:

— 't luy ghesucht van die laeghen in stringhen.

Zie ook Kil. De verwisseling der klinkers e en i is niet ongewoon.

(1) Een' zonderlingen misslag begaat de Heer Weiland, door dit *strangen* door *stranden*, *schépbreuk* *lijden* te verklaren, waarvoor men anders óók wel *strangen* gebruikte, zoo wel als *strange* voor *strand*. Van beide slechts één voorbeeld, Consth. Juweel, 438:

-- 'ken weet niet waer sy (de schepen) blijven,

Of sy door storm ghestranekt zyn, oftse stneken of drijven.

Huyg. Korenbl. II. 16:

-- -- -- -- -- -- soo langh

Als 't woeste Noorder Nat sal woelen tegen 't strangh.

STUER, verouderd voor *stuursch*, Jes. XXXIII. 19:  
 dat *stuere hulck*. Dus Vondel, III. 223:

— en *zoudtge nu*

*Haer aenzien met den neck, afkeerig stuur en schuw?*

Cats, I. 346:

*Soo langh als ons de lucht met stuere vlaghen dreyght.*

Ook nog bij Bild. Mengel. II. 120:

*Een sture en sombre vreugd schijnt uit zijn oog te staren.*

Poezy, I. 30:

— met sturen *blik bedreigen*.

Van daar het volgende

STUERICHEYT, *stuurschheid*, Pred. VIII. 1: *de stuer-  
 richteyt sijne aengezicht*. Zie Ril.

SUNDTVLOET. Dit woord, Matth. XXIV. 38 en elders  
 voorkomende, beteekent *watervloed*. *Sund*, *sond* is in de  
 Noordsche talen *water*, *zee*, volgens Weil. Taalk. en  
 Bild. Verkl. Geslachtlijst (1). De benaming *sont*, voor *zee*  
 of *zee-engte*, is in de aardrijkskunde bekend (2). Van  
 daar *sundvloed*, *zondvloed*, voor *watervloed* in het alge-  
 meen. Dezelfde beteekenis kent Adelung toe aan het  
 Hoogd. *Sündfluth*, en zoo zegt men ook in die taal, vol-  
 gens hem, *die Hollsteinische Sündfluth*, *die Thüringische*  
*Sündfluth vom Jahre 1725*. Bijzonder echter wordt deze  
 benaming toegepast op den watervloed, die ten tijde van  
 Noach plaats had.

(1) *Sw*, *sun* is een grondwoord, dat in vele talen *water* beteekent,  
 gelijk blijken kan uit Von Arndt, Ueber den Ursprung und die ver-  
 schiedenartige Verwandtschaft der Europ. Sprache, S. 354 und 355;  
 deze Schrijver vermoedt, S. 241, dat vele riviernamen, als *Seine*,  
*Soanne*, *Sayn*, *San*, *Senne*, *Sw* enz. van dien wortel afstammen.

(2) Verkeerdelijk leiden Wachter, Ten Kate, de Grave en anderen  
 dit *sont* af van *sonderen*, afscheiden.

Gewoonlijk evenwel hecht men aan de benaming van *zondvloed* eene andere beteekenis. • Velen, zegt Weil, te regt, leiden de eerste helft van dit woord, zeer gezocht en geheel verkeerd, van *zonde* af, en verklaren hetzelfde door eene, om de zonde der menschen te weeg gebragte overstroming." Zelfs vroegere en latere taalgeleerden hebben aan deze meening voedsel gegeven. Tuinman zegt in zijne Fakkelt, 460: • ZONTVLOED kan zijn *zondvloed*, om dat de hemelstergende zonde der vleeschelingen die goddelijke wraakstraf over de eerste wereld bragt. Of 't kan afgeleid worden van 't aaloude *sod*, water, en dus beteekenen watervloed." Stelliger sprak hieromtrent nog Ten Kate, II. 550: • den bekenden ZOND-VLOED, om der menschen zonden alzo genaemt." Dus ook De Grave, République des Champs Elysées, III. 405: • on représentoit le déluge comme un châtement celeste, et on l'appeloit SOND-VLOET, *déluge de péché*." En p. 459: • Il est remarquable que le mot par lequel les teutons rappellent le déluge exprime la cause de cette terrible punition du genre humain; *sond-vliet* (l. *vloet*) c'est ainsi qu'on le nomme, signifie *déluge du péché*, pour dire que dieu ne s'est déterminé à cette grande vengeance qu'à cause des *péchés* des hommes."

Het kan dus niet bevreemden, dat deze misvatting zoo algemeen is, en in sommige leerboekjes der Bijbelsche Geschiedenis wordt aangetroffen (1). Men schijnt dan daarbij

(1) Allesins naauwkeurig is hetgeen mij hieromtrent voorkwam in de Korte Handleiding tot het Onderwijs in de Bijbelsche Geschiedenissen, door J. A. Oostkamp, waar men bl. 27 leest:

Vr. *Wat naam droeg die watervloed?*

Aw. De Zondvloed.

Vr. *Wat beteekent dit woord?*

Aw. Zondvloed zegt eenvoudig, een watervloed.

uit het oog te verliezen, dat onze Overzetters zelve het woord *sundvloed* van *sonde*, *sondoffer*, wel degelijk door de spelling hebben onderscheiden; en het ware welligt, om te dezen aanzien alle misverstand voor te komen, verkieslijk geweest, dat onze latere Overzetters, zoo zij het woord *watervloed* niet verkozen te bezigen, de schrijfwijze van *sundvloed* of *zundvloed* hadden behouden. Vroegere vertalingen, en met name de Delfsche Bijbel van 1477, hebben *diluvie*, dat ook door Vondel wordt gebezigd, zijnde het Lat. *diluvium*, dat mede blootelijk *overstroeming* of *watervloed* beteekent. Eindelijk zij nog opgemerkt, dat in onze Overz. zelve *water-bloedt* / voor *sundvloed*, wordt aangetroffen in het Boeck der Wijsheyt, X. 4.

SUYMEN, verouderd, doch nog over in *verzuimen*, Gen. XLIII. 10: *hadden wy niet gesuynt* / enz. — Kamphuyzen, Uytbr. der Psalmen, Ps. CXIX. Afd. VIII. vs. 3:

— *om noyt daer in te zuymen.*

SWEER, *schoonvader*, Gen. XXXVIII. 25: *Mij sy hooztgebracht wert* / *schickte sy tot haren sweer* / enz. Exod. XVIII. 6: *So seyde hy tot Mose* / *Ick ulve sweer* *Aethjo* *kame tot u* / enz. — Het woord is zaamgetrokken van *zweger*, *zwager*, bij ons nog voor *behuwdbroeder* in gebruik. De Ouden gebruikten deze woorden voor verschillende huwlijksverwantschap. Zie daarover

Vr. *Welke reden wordt er anders van deze benaming gegeven?*

Aw. Dat deze watervloed dus genoemd werd, omdat dezelve, om en van wege de zonde der menschen over de aarde gebracht werd.

Vr. *Is dit dan zoo niet?*

Aw. Ja; doch de eigenlijke beteekenis des woords is niet anders, dan watervloed; want het woord *sunt* of *son* beteekent niets anders dan water.

Ypeij, 113 - 118, en verg. Bild. Verkl. Geslachtl. en Weil. Taalk. Woord.

SWINGEN, 3 Machab. II. 16: *hem aan alle zijden swingende gelijk het riet van den windt* / enz. Daarvan ook het deelw. *geswongen* in de kanteekening op Deut. XIX. 5, en de verl. tijd *swong* op 2 Sam. XXIII. 18. Zie van dit woord, dat *zwenken*, *slingeren* beteekent en het frequent. *zwingelen*, *zwingelen* geeft, mijne Proeve over de Werkw. 103.

TABERNE, *herberg*, Hand. XXVIII. 15: *Ende van daer quamen de h2oeders — ons te gemoete tot Appn-mercht / ende de D2n-tabernen.* Anders vindt men dit woord *taverne* geschreven, Van Heelu, va. 5972:

*Die te wine en te biere*

*Dobbelden in die taverne.*

waarvan ook *tavernier*, *herbergier*, Clign. Bijdragen, 20:

*Hets recht dat tauerniere*

*Drinken van hars selfs biere.*

Zie wijders van dit woord, dat door Van der Palm behouden is, Ypeij, Vervolg, 85 en 86.

TACHTENTICH, *tachtig*, Gen. V. 25, 1 Sam. XXII. 18, Ps. XC. 10 en vele andere pl. Kiliaan heeft „achtentigh” en „t'achtentigh.” Het woord zegt *de achtende* (dat is *achtste*) *tig* (dat is *trek*). Zie Bild. Versch. IV. 51. Deze schrijfwijze was oudtijds algemeen; later schreef men *tachtentig*, en thans *tachtig*.

TAS, *hoop*, Sir. XXXIX. 21: *Wooz sijn woozdt stont het water gelijk een tag* / enz. Zie Weil. Taalkundig Woordenboek en Bild. Verkl. Geslachtl.

TE. Dit voorzetsel vindt men gebezigd voor *om te*, b. v. Richt. I. 9: *Ende baerna waren de kinderen van*

Juda afgetogen / te krijgen tegen de Canaaniten / enz. Ruth. II. 12: den Godt Israëls / onder wiens vleugelen ghy gekomen zijt toeblijcht te nemen. Job VII. 7: mijne ooge en sal niet wederkomen het goede te sien. Het Hoogd. *za* wordt even zoo gebruikt. Wij zeggen ook nog onverschillig *het is tijd heen te gaan en om heen te gaan*; doch tusschen twee werkwoorden, als in de opgegevene voorbeelden, wordt *om*, als men het doel der zaak daarmede uitdrukt, bij ons thans niet weggelaten.

TE, *tot*, komt voor in de spreekwijze van dage te dage / d. i. van dag tot dag, Num. XXX. 14, 1 Chron. XVI. 23, 2 Chron. XXIV. 11 en 2 Cor. IV. 16. Van daar ook 2 Sam. XIX. 14: sy sonden henen ten Coninck enz. dat is *te (tot) den Koning*. Het gebruik van *te* voor *tot* was bij de Ouden algemeen. Dus b. v. M. Stoke, B. IV. vs. 1339:

— *ende bat*

*De heren, dat si te hem quamen.*

Van daar ook Hooft, Ged. I. 186: *van aver te aver*, dat is als wij zeggen *van ouder tot ouder*; Leven van Jezus, Cap. 5: *van eewen teewen*, dat is *van eeuw tot eeuw*. Dit gebruik van *te*, voor *tot*, wederlegt, mijns inziens, de meening van hen, die willen, dat in de zeggingen *van dag tot dag, van geslacht tot geslacht* en derg. de klemtoon op de voorzetsels *van* en *tot* valle.

TEE, *teen*, Exod. XXIX. 20, Levit. VIII. 23 en elders.

TEGEN. Het onderscheid, dat men thans in het gebruik tusschen *tegen* en *jegens* maakt, door namelijk het eerste in eenen kwaden, en het andere in eenen goeden zin te bezigen, was voorheen onbekend. Dus lezen wij 2 Chron. X. 7:



tegen hen goetwillich / waarvoor men nu *jegens* zou bezigen. Dat *tegen* of *tegens* en *jegen* of *jegens* in den grond niet verschillen, blijkt ook uit de schrijfwijzen van *jegenwoordig* voor *tegenwoordig*, *jegenstaande* voor *tegenstaande* en dergelijke. Zie intusschen de Aanteek. van Bild. op Maerl. Spieg. Hist. III. 53. Het gebruik is thans echter op dat punt te zeer gevestigd, om het niet op te volgen (1). Men zou evenwel kunnen vragen, of men, naar hetzelfde, niet behoorde te zeggen *iemand kwalijk betegenen* voor *bejegenen*.

TEGENS, *tegen*, leest men b. v. Exod. VIII. 9 en 10.

TEN, zie *te*.

TERWIJL, zie *dewijl*.

TIENDER, zie *achtster*.

TNEGENTICH, *negentig*, 1 Sam. IV. 43, Matth. XVIII. 42 enz. Even zoo *tsestich* / 2 Con. XXV. 49, Dan. IX. 25 enz.; *tsebentich* / 1 Sam. VI. 49, Ps. XC. 40 enz. Deze schrijfwijze, vroeger algemeen, is de ware, als zijnde de woorden eigenlijk *de negende tig*, *de zesde tig*, *de zevende tig*, door de schrijfwijze van *d' negende* enz. tot *tnegentig* overgegaan; gelijk men voor *d' achtig* nog *tachtig* zegt en schrijft. Vergel. Bild. Versch. IV. 49 en volgg.

TOEDOEN, *bijdoen*, zoo als men *toevoegen* en *bijvoegen* zegt, Levit. VI. 5: dat hy 't selve in sijne hooft-somme wedergeven / ende noch het vijfde deel daer en hebben toeboen sal. 2 Sam. XII. 8: ick soude u alsulx

(1) Sommige voorname schrijvers nemen intusschen dit gebruik niet altijd in acht, b. v. Van der Palm, Bijbel voor de Jeugd, XXI. 29: *onverbidelyk jegens*. Ypeij en Dermout, Gesch. der Ned. Herv. Kerk, I. 167: *menschelyk gevoel tegen anders denkenden*. Ald. 535: *gemelig jegens elkander*.

ende alsulx daer toe doen. En zoo meer. Deze beteekenis van het werkw. *toedoen* wordt niet vermeld in het Taalkundig Woord., doch wel bij Bruining, Syn. I. 402. Zie ook *daer toe*.

TOEKOMEN, *tot of bij (iemand) komen*, Matth. IV. 11: *de Engelen zijn toegekomen / ende dienben hem*. In deze beteekenis komt het werkwoord in het Taalkundig Woord. niet voor. Dus ook leest men bij Kamphuyzen, Uytbr. der Psalmen, Ps. CXLV. vs. 7:

*Hy kooftse toe, met onbekrompen zegen, enz.*  
op gelijke wijze, als men zegt *iemand bijkomen* voor *bij iemand komen*. Zie *bykomen*.

TOENAMEN, verouderd voor *eenen toenaam geven*, Jes. XLV. 4: *ick toenaemde u / hoewel ghy my niet en kentet*. Zie het Taalk. Woord.

TOESLUYTEN komt in het Taalk. Woord. als *bedrijvend* werkw. voor; doch *onzijdig* treft men het aan Gen. VII. 16: *Ende de Heere sloot achter hem toe*.

TOE-TSISSEN, zie *tsissen*.

TOT, Neh. IX. 28: *so hebt ghyse van den hemel gehoozt / ende hebtse nae uwe barmherticheiden tot vele tijden uitgerucht*. Dit *tot* beteekent *op of in*, en is hetzelfde met *te in te zijnen tijde, te allen dagen*. *Tot dien tijd* zegt thans *niet verder dan dien tijd*.

TSESTICH, TSEVENTICH, zie *tnegentich*.

TSISSEN, Jes. V. 26: *hy salse (t. w. de heydenen) hertwaertg tsissen van het eynde der aerde: ende fiet / haestelick / snellick / sullen sy aencomen*. *Sissen* is een onzijdig werkwoord, ter nabootsing van zeker geluid, vooral van dat der slangen, zie de voorb. door Hinlopen op Huydec. III. 141. De Kanttekenaars ver-

klaren zoo ook het vermelde *tsissen* door „schuyffelen, syfelen, kuyten.” Hierbij valt echter op te merken, dat het bedrijvend gebruikt wordt, en beteekent *door tsissen tot zich roepen*. In denzelfden zin leest men *toetsissen*, Jes. VII. 18: *Want het sal te dien dage geschieden / dat de Heere sal toe-tsissen de bliegen enz.* Zach. X. 8: *Ich salse (t. w. de kinderen) toe-tsissen / ende salse vergaderen / enz.* Deze, bij ons ongewone beteekenis heeft het woord waarschijnlijk ontleend door overneming van het Hoogd. *zischen*, dat ook bedrijvend voor *influisteren* gebezigd wordt, en in de Gereform. Overz. in die taal op de aangeh. pl. voorkomt.

TUYN, Jes. V. 5: *Ich sal sinen tuyn wech-nemen / op dat hy (t. w. den wijngaert) zy tot afweydinge / synen muer sal ich verscheuren / op dat hy zy tot vertredinge.* Matth. XXI. 33: *een heere begijng / die eenen wijngaert plantede ende settede eenen tuyn daer omme / enz.* De zin, welken hier en op meer pl. het woord *tuyn* heeft, is verschillend van zijne tegenwoordige beteekenis. Thans is *tuyn* een *hof* of *bebouwde grond*, doch voorheen was het de *hegge* of *heining*, die men om den hof plaatst; en dat deze de eigenlijke beteekenis des woords is, kan men aangetoond vinden bij Ypeij, 122-124. Van daar ook oudtijds de werkwoorden *betuynen*, *omtuynen* en *vertuynen*, voor *insluiten*, *omringen*, zie op deze drie woorden.

TWAELFSTE, zie *elfste*.

TWEE. Tegen ons taalgebruik vindt men dit telwoord verbogen 1 Con. II. 8: *wat hy gebaen heeft den tweem krijch-Ouersten Israels / enz.* waarschijnlijk door over-

neming van het Hoogd. „den zween Feld-Hauptmännern Israëls.”

**TZITTEREN**, zie *zitteren*.

**UYTBICKEN**, *uithakken, splijten, klieven*, Jes. XXXIV. 13: **Daer sal de wulve meerle nestelen ende leggen / ende de hare jongen uytbicken / enz.** » namelijk (zegt de kanteekening) de eyerschalen, op datter de kieckens uyt-komen.” Over het woord zie men Ypeij, Verv. 45 en mijne Proeve over de Werkw. 5.

**UYTBORDELEN**, *uitborrelen, opborrelen*, d. i. al borrelende te voorschijn brengen, Boeck der Wijsh. XIX. 10: **de riviere (habbe) in plaetse van visschen / een menichte van bossschen uytgehozvelt.** De kantt. op Ps. LIX. 8 heeft in denzelfden zin » uytbobbelen of uytbortelen.” Bij Ten Kate, II. 580, vindt men *borrelen, bordelen, bortelen, borbelen* in dezelfde beteekenis. Volgens Bild. Aanteek. op Huyg. V. 265, is *borrelen* van *bortelen* eenigzins onderscheiden. Voorbeelden van dit werkwoord vindt men in mijne Proeve over de Werkw. 6.

**UYTBREKEREN**, *uitbreiden*, Gen. XXX. 43: **Ende die man hzack gantsch seer uyt in menichte / enz.** Bij Kil. heeft het woord dezelfde beteekenis.

**UYTGEVEN**, *voorgeven*, Openb. II. 2: **de gene / die uytgeven dat sy Apostelen zijn / ende sy en zijn 't niet.** — Wij zeggen nog *zich voor iets of iemand uitgeven, voor, voorgeven iets of iemand te zijn.*

**UYTRIESERSSE**, zie *apotekersse*.

**UYTNEMEN**, *uitmunten*, Esther XIII. 5: **Man / die hy ons in boozsichticheyt uytneemt / enz.** Wij zeg-

gen nog *uitnemend* voor *uitmuntend*. Zie ook Van Hasselt op Kiliaan (4).

UYTSCHHEYDEN, *afschieden, afzonderen*, Num. VIII. 14: Ende ghy sult de Leviten uyt het midden der kinderen Israëls uyttscheyden. Deut. XIX. 2: So sult ghy u hzie steden uyttscheyden. Zie Van Hasselt op Kiliaan. Het werkw. wordt nog wel onzijdig gebruikt voor *eindigen, ophouden*.

UYTSCHUYFFELEN, *uitfluiten, uitjouwen, beschimpen*, Jes. Sirach XXII. 1: een pegelich schuyffelt hem (t. w. den luyaert) uyt ober sijne oneere.

UYTSPEUREN, *nasporen, navorschen*, Num. X. 33: om hoer hen eene rust-plaetse uyt te speuren. Deut. I. 22: mannen — die ons het lant uyt speuren. Wij zeggen nog *bespeuren*.

UYTTRECKEN (SICH), *zich ontkleeden*, Jes. XXXII. 11: treckt u uyt / ende ontbloott u / enz. De Hoogd. Ge-reform. Overz. heeft even zoo: • ziehet euch ausz, und entblösset euch."

VATEN, *vatten*, Marc. II. 2: alsoo dat noch selfs de plaetsen ontrent de deure haer niet meer en conden baten / enz. Ezech. III. 10: Menschenhant /

(1) De Hoogl. Clarisse verwerpt, in de Fakkel, 1836, 216 en 217, het gebruik van *uitnemend* voor *uitmuntend*, op grond, dat men aan het onderwerp de daad van *uitnemen* niet toekent, maar wel bedoelt, dat het *uitgenomen wordt*, en gist, dat dit gebruik veroorzaakt is, door verwarring met *uitmuntend*. Doch ik geef in bedenking, of het gewone gebruik van *uitnemend* niet ontstaan zij, door de onzijdige beteekenis van het werkw. *uitnemen*, in den tekst en bij Kiliaan voorkomende. Dat men intusschen oudtijds ook *uitgenomen* zeide, kan, behalve met het door den Hoogl. bijgebragte voorbeeld, ook met het gezag van Kiliaan en Hooft bevestigd worden.

baett alle mijne woorden — in u herte/ enz. Dit woord was vroeger zeer gemeen, b. v. Ramphuyzen, Stichtelyke Rymen, 108:

*Dit is een klaer' en naeckte zake,*

*Die elck vaten kan.*

Brandt, Leven van De Ruyter, I. 133: *men leest 'er twee grafschriften, in de Latynsche en Hollandsche taale, vermaatende den lof zijner heldendaaden.* Meer voorbeelden zie men bij Ypeij, Verv. 99.

VANCK, *vangst*, Jes. XLIX. 25: *de banck beg' tyranç sal ontcomen.* Luc. V. 9: *den banck der vischen / die sy gebangen hadden.* Van daar ook *jachtvanck*, Spreuck. XII. 27: *Een hebzieger en sal sijn jachtbanck niet hzaden.* Zie Kil. en Weil. In de kantt. op Job XL. 2 leest men *gevanck*.

VENSTER wordt vrouwelijk gebruikt Gen. VIII. 6: *de venster.* 2 Con. IX. 32, Hand. XX. 9 en veel andere plaatsen. Dit geslacht was oudtijds gewoon, zie Kluit op Hoogstraten; volgens Bild. Verh. over de Gesl. 359, — kan het woord, door zijne vorming, niet anders zijn dan vrouwelijk.”

VERACHTSAEM, *verachtelijk, hetgeen te verachten is*, 1 Sam. XV. 9: *maer alle dinc' dat berachtsaem / ende dat verbtijnende mag' / dat verbanden sy.* Jes. XVI. 14: *dan sal de eere Moabç berachtsaem gemaect worden / enz.* Daarvan *verachtsaemheyt*, Kantt. op 1 Sam. VI. 19. Dit woord komt bij Kil. niet voor.

VERBERNEN, *verbranden*, Richt. XIV. 13: *op dat wy niet misschien u / ende utweç vaderç hunc' met wyer verbernen.* Zie *bernen*. Men schreef oudtijds ook *verbornen*, Clign. Bijdr. 49:

*Al es die sonne nu allene*

*Si verhorat ons ghemene.*

**VERBRENGEN**, *overbrengen*, 2 Sam. VI. 10: **Dabit** dan en wisse de **Streke** des **Heeren** niet tot sich la-  
ten **verbrengen** in de **stadt Dabit**. Kil. noch Weil.  
vermelden dit woord. Wij zeggen even zoo *vervoeren*  
voor *overvoeren*, *verwinnen* voor *overwinnen* enz. Zie over  
dit *ver*, Bild. N. Versch. IV. 52.

**VERDENCKEN**, *bedenken*, *uitdenken*, *verzinnen*, 1 Con.  
XII. 33: **der maent** / **de welcke hy uyt sijn herte ver-**  
**barcht hadde.** Dus Marnix, Biencorf, 189, a: *al watmen*  
*goets verdencken can.*

**VERDREYGHEN**, *bedreigen*, Judith VIII. 15: **Want**  
**Godt en is niet als een mensche** / **dat hy soude ver-**  
**drenght worden** / enz.

**VEREERLICKEN**, *zie eerlick.*

**VERETEN**, *opeten*, *verslinden*, Gal. V. 13: **Maer in-**  
**dien ghy malcanderen sijt ende veret** / enz. Baruch  
VI. 19: **wanneer sy** (t. w. de dieren) **beselbe ende hare**  
**cleebingen vereten** / **so en gevoelen sy het niet.**  
Dus Hondius, Mouseschans, 77:

*Verre van my sulck geslacht,*

*Dat de gaven Godts veracht,*

*Ende sonder eens te weten*

*Wiese geeft, die gaet vereten.*

Van dit woord hebben wij, bij zamentrekking, *ureten*.

**VERGEET**, *zelfst. naamw. van het werkw. vergeten*,  
Jes. Sirach XXXVII. 6: **stelt hem** (t. w. uwen vriend)  
**niet in 't vergeet** / **wanneer ghy by gelde zijt.** Dus  
ook bij Hooft, Ged. I. 41:

*Mijn' ziel gedompelt in een grondeloos vergeet, enz.*

Bild. zegt van dit woord, in de Aant. 25, "regelmatig, maar niet aangenomen." Bij onze Overzetters komt het dan toch ook voor.

**VERLEMMEN**, *verlammen*, Jos. XI. 6: *hare peerden sult ghy berlemmen / enz.* Zoo ook vs. 9. Van daar Lev. XXII. 22: *het berleemde / en 4 Esdre II. 21: den berlemben.* Zie van dit woord mijne Proeve over de Werkw. 154, 155.

**VERLUYEN**, *lui worden*, Jes. Sirach XXII. 16: *ghy en sult niet berluyen in sijne snnelsofheyt.* Zie het Taalk. Woord. De Delfsche Bijbel van 1477 heeft "vertraagd worden."

**VERONTHOUDEN**, *onthouden*, Jer. XLII. 4: *ich en sal u niet een woort veronthouden.* Van der Palm heeft "verzwijgen."

**VERONWEERDIGEN**, *verachten*, *vermuden*, Sirach XXXVIII. 4: *De Heere heeft de medelijnen opt de aerde geschapen / ende een woorsichtig man en veronweerdigste niet.* Dit bij Kiliaan voorkomende werkwoord is één met, of liever is afgeleid van *veronwaarden*, dat in gelijke beteekenis vroeger dikwerf gebruikt werd, b. v. Hooft, Ged. II. 220:

*Zoo die halssterke maaght noch ieder veronwaarde,*

*Op eenen naa, enz.*

Bijb. van 1477, Gen. XVIII: *Ende abraham seide heer ic bidde dattu niet en veronwaerdes dat ik spreke.* Cap. XXXIX: *En doe dat wijf dat cleet in hare hāde sach en si verōwaert was: so riep si enz.* Reinaert, vs. 2252:

*Dat hi veronwoerde alle dier.*

**VERRUCKEN**, *verrekken*, Gen. XXXII. 32: *de vercruchte senube.* En voor *verplaatsen*, *verzetten*, Deut.



XIX. 14: Ghy en sult utweß næsten lantpale niet berrucken / enz.

VERSIEREN, *verzinnen*, *verdichten*, Nehemia VI. 8: **Daer en is van alsulcke saken / als ghy segt / niets geschiet: maer ghy verstaetse upt u herte.** Sirach XXVI. 6: **leugen tegen nemant verstaet.** Dit woord, naar onze schrijfwijze *verziëren*, is dus in uitspraak en beteekenis onderscheiden van ons *versieren*, *verfraaijen*, *opschikken* (1). Huyd. in zijne Aant. op M. Stoke, I. 500, houdt *verziëren* voor hetzelfde met het oude *vizieren*, *viseren*, door verandering van *vi* in *ver*. Dit *viseren* komt althans bij de Ouden in dezelfde beteekenis voor, b. v. Van Heelu, vs. 3958:

*Dit en es logene noch gevisiert,*

*Als menich man heeft wel vernomen.*

Het werkwoord *verziëren* werd voorheen meer dan thans gebruikt. Men treft het onder anderen aan bij Marnix, Biencorf, 187 verso: *Sy heeft ooc versiert, dat de gene,* enz. Levens van Plut. 10: *dat Romulus int eerste versierde, dat hy tweemaal so veel Gieren gesien hadde.* Rabus, Vermakelijkheden der Taalkunde, 45: *Virgijl — verziert, dat Eneas,* enz. Antw. Spelen van Sinne, 698:

*Al dat wij ter noodrust connen verziëren*

*Comt ons van den Landtman door Sheeren gratie.*

Hondius, Mofeschans, 537, (waar men *verziëren* en *versieren* beide aantreft):

*Om hem selven te verciëren,*

*Meer dan Godt hem heeft verciert*

(1) Wanneer Tuinman in zijne »Hoofdverdeelingen der Spreekwoorden» melding maakt van spreekwoorden ontleend »uit gebeurde of verzierte kluchtvertellingen,» dan bedoelt hij met »verzierde» *verdichte*, en niet *versierde*, als men gemeend heeft.

*Gaet hy moeyt en cost versieren*

*Daer hem winst en hoochmoet stiert.*

VERSLAEN (SICH), *ontstellen, verslagen* zijn als men nog zegt, Marc. I. 22: **Ende sy versloegen haer ober sijne leerre.** Dus Harduyn, Uitgel. Dichtst. 89:

*Elck een zal hem verslaen in u almogentheden.*

Levens van Plut. 23: *sonder hen (d. i. sich) eenichsins te verslaen noch te ontsetten.*

VERSMIJTEN, Num. XIV. 45: **Doe quamen af de Amalekiten — ende sloegense/ ende versmetense tot Hoyma toe.** Kiliaan heeft „versmijten, verslaen” en in dezen zin zal het werkwoord verklaard moeten worden. De Overz. van 1477 heeft „sloegense en hiewense,” en die van Van der Palm, daarmede overeenstemmende, „sloegen ze en hieuwen ze in stukken.” Doch Luther heeft „schlugen und zuschmissen sie,” en van daar misschien het „versmetense” der Onzen. *Versmijten* intusschen werd voorheen nog in meer beteekenissen gebruikt, die het woord thans mist; dus in den zin van *verwerpen*, bij Ramph. Uytbr. der Psalmen, IX. vs. 17:

*De boose moetter schielyck aff,*

*En wordt, met hen die Godts vergeten,*

*Ten eyndelooser doodt versmeten.*

Ps. LI. vs. 9:

*Versmijt doch my van uwen aenschijn niet.*

VERSOECKEN, *beproeven*, Gen. XXII. 1: **Ende het geschiedde na dese dingen dat Godt Abraham versocht.** Exod. XVI. 4: **op dat ick het (volck) versoecke/ of het in mijne wet gae/ of niet.** Richt. VI. 39: **laet my doch alleenlick ditmael met den bliese versoecken.** 1 Con. X. 1: **Ende doe de Coninginne van**

Scheba het geruchte Salomons hoorde / — quam sy om hem met raetselen te versoeken. Hebr. XI. 29: Dooz het geloobe zyn sy de roobe zee dooz-gegaen / als dooz het dzooge: het welcke de Egyptenaerz noek versoekende / zyn verzoeken. Dus ook 1 Sam. XVII. 39, Ps. XXVI. 2, Pred. VII. 25, Matth. XVI. 1, Hand. V. 9 en meer pl. Even zoo trest men de spreekwijse Godt versoeken aan, voor hem op de proef stellen, Deut. VI. 16, Ps. LXXVIII. 48, Hand. XV. 10 enz. In de laatstvermelde beteekenis is verzoeken nog gebruikelijk en ook in de jongste Overzetting behouden; in de eerste echter is het geheel verouderd. Levens van Plut. 43: het yser viel so diep in d' aerde — dat het nismant daer wyt cunde trecken, hoe wel dat het vele versoekten, en hen best daerom deden. Ald. 45: het lot is op my ghevalen, ende iek de eerste, heb het geluc moeten versoecken. Wagenaar, Vad. Hist. I. 450: om 't geluk van den strijd te verzoeken. Meer voorbeelden van dit gebruik bij andere schryvers kan men vermeld vinden bij Ypeij, Verv. 402-404. De werkw. verzoeken en bezoeken werden voorheen soms in eene omgekeerde beteekenis gebezigd, b. v. verzoeken voor bezoeken, Hondius, Moufeschans, 316:

*Noorderwaerts ging iek versoecken  
Ypren aen de rechterhant.*

en bezoeken voor verzoeken, Rodenborgh, Jacoba, 9:

*Maer noot breekt alle wet; 't besoecken staet my vry.*  
en ook voor onderzoeken, Marn. Biencorf, 401: *onsa Doctoren van Louen hebben oock de schrift versocht. Zis wijders bezoeken, alsmede Hoestta Bred. Talleigen, art. onverzocht.*

VERSSSEN, hiel, enkelvoudig, Job XVIII. 9: 

strick sal hem by de berffene batten. Job. XXII. 18: Die met my het byzoadt eet/ heeft tegen my sijn berffen opgehoben. En meervoudig, Gen. III. 18: dat selve sal u den rop vermozelen/ ende sijn salt het de berffenen vermozelen. Zoo ook Hand. IX. 8 en elders. Verkeerdelyk zeggen alzoo Weil. Taalk. Woord. en Bild. Verkl. Geslachtl., dat het woord in het enkelvoud niet in gebruik is. Kil. heeft mede: „verssen, verssene, hiele.”

**VERSTELLEN**, *verzetten, van plaats doen veranderen*, Job XIV. 18: ende zene rotse wozt herstelt upt hare plaetse. Zoo ook Cap. XVII. 12 en XVIII. 4. *Zich verstellen* beteekent *zich verkleeden, zich vermommen*, 1 Sam. XXVIII. 8: Ende Saul herstelde sich/ ende trock andere kleederen aen/ enz. 2 Chron. XVIII. 29, 1 Con. XIV. 9, XX. 38 en elders. Zie Kiliaan en Weil. Taalk. Woordenboek.

**VERTIJGEN**, *vertrekken*, Deut. I. 19: Doe vertogen wy van Mozes/ enz. Doch in den zin van *vertragen, uitstellen* leest men het woord Gen. XXXIV. 19: Ende de jongelinc en vertooch niet dese sake te doen/ enz. Exod. XXXII. 1: Doe het volck sach dat Moese vertooch van den berch af te komen/ enz. Neh. IX. 30, Jes. XIII. 22. Zie over dit woord Ackersdyck, Verv. 104, Wailand, Taalkundig Woord. en mijne Proeve over de Werkw. 201.

**VERTRECK**, *afgezonderd verblijf, schuilplaats*, Ps. IX. 10: Ende de Heere sal een hooch vertreck zijn booz den berchzuchten. Ps. CIV. 18: De steurrotzen sijn een vertreck booz de Konijnen. In den zin van *afstogt* leest men het woord 2 Machab. IX. 2: ende het gekeur-

de / als Antiochus van de inwoonders op de vlucht  
gebzacht was / dat hy een schandelick vertreck  
maecte. In dien eindelijk van *uitstel*, *vertraging* komt  
het voor 3 Esdre VI. 30: gelyck van de Priesters/  
die te Jerusalem zijn / sullen verklaren — ende bit  
sonder vertreck. Deze laatste beteekenis komt bij de  
vroegere schrijvers dikwerf voor, b. v. Levens van Plut.  
74 verso: *door lanck vertreck van tijt*. Rodenborgh, Ja-  
coba, 88:

*Ja sonder tijdtverlies, om schuwen de gevaren*

*Van slofheydt en vertreck, die meesttijds schaedlyck waren.*

Dus nog bij Bild. Fingal. I. 12:

*De schoone Morna was in Turaas grot, en schreide,*

*Onrustig om 't vertreck des minnaars, dien zy beidde.*

Zie wijders het volgende artikel.

VERTRECKEN, *vertragen*, *uitstellen*, Richt. V. 28:  
Waerom vertreckt sijn wagen te komen? Dan. IX. 19:  
o Heere mercht op / ende doet 'et / en vertreckt  
het niet. Zoo ook Deut. VII. 10, Job XXXVII. 4 en  
Sirach IV. 3. — Levens van Plut. 62 verso: *besloot hy by*  
*hem selven de wraecke van dien niet te vertrecken*, enz.  
Ald. 63: *begheerende dit oorloch door lanckheydt van tijt te*  
*vertrecken*, enz. Ald. 74 verso: *de tijt alsoo verlenghende*  
*ende vertreckende*, enz. Over dit *vertrekken* zie men  
Ypey, 135. — *Sich vertrecken* wordt gebruikt voor *zich ver-*  
*wijderen*, *wijken*, *zich verschuilen*, 3 Esdre IX. 1: *Ende*  
*Esdras opstaende — hertrock hem inde hamer /*  
*enz. 4 Esdre V. 9: ende het verstant sal sich hertrac-*  
*ken in sijne hertreck-hameren*. In denzelfden zin leest  
men dit werkwoord ook elders, b. v. Bleyswijk, Beschr.  
van Delft, I. 357: *dat de Carthusers — hen selven tot*

*veylighe hoede* — hebben verdrocken — binnen de selve stad. Krul, Pamp. Wereld, II. 62: .

*Op vrundschap ik verzoek, vertrek u Cypriaen,  
Vermits ik niemand wil by nacht te sprake staen.*

en lager:

— — *wilt gy dat ik my zal vertrecken?*

Versch. Ged. II. 204:

*So wil ick my vertrecken*

*Uyt alle menschen wegh, enz.*

VERTRECKING, *verrukking*, in de spreekwijze een vertzekkinge van sinnen / komt voor Hand. X. 40, XI. 5 en XXII. 17.

VERTROUWEN (SICH), *vertrouwen, zijn vertrouwen stellen*, Jer. VII. 4: *En vertrouwt u niet op valsche woorden / enz.* Meer voorbeelden hiervan vindt men in het Taalk. Woord.

VERTUYNEN, *met eenen tuin omgeven, digt maken*, Amos IX. 11: *ich sal hare retten vertuynen / enz.* Zie tuyn.

VERVREUCHDEN (SICH), *zich verheugen, verblijden*, Matth. II. 40: *Als sy nu de sterre sagen / verbzeuchden sy haer met seer groote bzeuchde.* Dus Fruitiers, Belegering der stad Leyden, 63: *zy zeer vervreugt zynde, enz.* Kamph. Sticht. Rymen, 193:

*Maeck, myn snaren, een geklanck*

*Dat de zinnen kan vervreuchden:*

Ald. 48:

*Zoo vol ellend, als hy is*

*Die, niet door Deugd*

*In God vervreugt,*

*Van 't quaetste Quaedt niet vry is.*

Dez. Uytbr. der Psalmen, Ps. XLIX, 40:

*Als 't vocht des dauws, wiens dropjens, koel en fris  
Al vroeg voor Son het dorstigh veld vervreuchden.*

Zie verder Kiliaan.

**VERVREUGING**, *blijdschap, verheuging*, Judith XII. 14: **dit sal my een verbzeuginge zyn / tot aen den bagh mynſ doodtſ.** Dit naamw. is van het werkw. *vervreugen*, hetzelfde met *vervreugden* of *vervreuchden*, zie dit woord.

**VERWILLIGEN**, *bewilligen, toestaan*, Richt. XVII. 11: **Ende de Rebjt bewilligde hy dien man te blijven.** Kil. heeft *ver-willighen, ghe-willighen.*"

**VERSIEN**, *voorsien*, Gen. XXII. 14: **De Heere sal 't herſien.** Zoo ook vs. 8. — Onder de vele beteekenissen van het voorzetsel *ver*, is ook die van *voor*, waarover zie Bild. N. Versch. IV. 53.

**VERSONDIGEN (SICH)**, *zich bezondigen, zondigen*, Exod. IX. 27: **Ich hebbe my ditmael versondicht:** en vs. 34: **ſo versondichte hy hem hoorder.** Dit werkw. komt in onze Woordenboeken niet voor; doch Luthers vertaling heeft op beide pl. *•sich versündigen.*"

**VERYDELT WORDEN**, *ijdel worden*, Rom. I. 21: **maer zyn verzebelt gewoorden in hare overleggingen/ enz. d. i. volgens de kanteekening: •sy zijn door hare overleggingen vervallen tot ydele bedenkingen**" enz. Van der Palm heeft *•zij vervielen tot ijdele redeneringen.*" Men vindt ook *verijdelen* voor *ijdel maken*, Kamphuyzen, Sticht. Rymen, 5:

*Hou op, tijt-quistig hooft, dat Leugen story dicht;  
En d' onbedochte Jeught verydelt en onsticht.*

**VERZEREN**, *wonden, beschadigen*, Exod. XXII. 10: **ende het (bee) sterft ofte 't woert verzeert / ofte**

werck gebreken / enz. Van dit *verzeren*, ook bij Kil. doch niet bij Weil. voorkomende, heeft men *verzerigen* in de kanteekening op Richt. II. 19: *gelijck een harde wegh den genen quetst ende verzoerigt, die daer op gaet.* Als onzijdig werk w. leest men het in het Lev. van Jezus, Cap. 225: *En hi begonste te versoerighen en bedruft te sine.* De Hoogl. Meijer zegt in de Aant. 583: „Als werkwoord heb ik dit woord nog nergens gevonden.” Het komt echter, behalve in de boven aangehaalde pl. ook bij Kiliaan voor. Tainman, op *zeerig*, vermeldt almede *zeerigen* en *bесоerighen*.

VESEKEN, verkleinwoord van *vese*, thans *vezel*, bij Kil. „*vaese, vaesken, vese, vesken.*” Boeck der Wijsb. V. 15: *een beseken / 'twelck ban den twint gebreken mozt / enz.* Antw. Spelen van Sinne, 204:

*Verdrucken benoutheyt acht min dan vesen.*

Inzonderheid werd het woord gebruikt voor *zoom*, Maerl. Sp. Hist. III. 178:

*Ja indie vassen van sinen cleden  
Ghenas menich van groten leden.*

Leven van Jezus, Cap. 75: *Dese (vrouw) quam achter hem (Jezus) en ghereen de vese van sinen cleden.* Cap. 190: *en si draghen grote vesen en langhe.* Zie van dit woord Steenwinkel, op Maerlant III. 40, en Ypeij, Gesch. der Nederl. Taal, II. 391. De eerste beteekenis des woords is *haar*, volgens Bild. N. Versch. IV. 159.

VIJFSTE, zie *elfste*.

VIVER, *vijver*, leest men 1 Con. XXII. 58.

VLADE, *koek*, Exod. XXIX. 2: *ongesuerde bladen / met olie bestreken*: Lev. II. 4 en elders. Kil.: „*vlaede, pannan-koek, toerte.*” Thans beteekent het woord „*ze-*



kere schotelspijs van melk en eieren." Zie het Taalk. Woord. en Bild. Verkl. Gesl.

VLUCHTEN, bedrijvend voor *verbergen*, Richt. VI. 11: ende sijn soon Gideon dozschede tartwe by de persse / om die te bluchten booz het aengesichte der Midianiten. Voorbeelden van dit gebruik zijn door mij bijgebracht in de Proeve o. d. Werkw. 246.

VLUCHTIGEN, *vlugtenden*, Jes. XXI. 14: de intwoonberg des lants van Thema zijn den bluchtigen met sijn hzoot hejgent. Levens van Plut. 9: lantloopers die huis noch hof hadden, ende vluchtige slaven, enz. Wij gebruiken *voortvlugtig* nog op dezelfde wijze.

VOET. Opmerking verdient de spreekwijze *bij mijnen voet*, Gen. XXX. 30: de Heere heeft u gesegent by mijnen voet: dat is » door mijne wijze van doen; » zoo als wij nog zeggen *op dien voet* (d. i. *op die wijze*, of *op dien grondslag*) *voortgaan*. Van der Palm heeft hier » onder mijn bestuur. » De Hoogd. Geref. Overz. heeft insgelijks » *hey meinem Fuss.* »

VOORDEREN, *bevorderen*, Job XXX. 13: sijn boozdereren mijn elende. Zie Kil. en Van Hasselt.

VOORNEEMSTE, *voornaamste*, Deutern. XXXIII. 15: 't boozneemste der oude bergen. Spreuck. IV. 7: De wijsheit is het boozneemste. Hand. XVII. 4: de boozneemste hzoutwen. En elders. Dus ook 1 Tim. V. 17: booznemeelick. — Levens van Plut. 21: *de eerste en voorneemste oorsaek*. Hooft, Ged. I. 83: 't voorneemste der voorwaarden. Versch. Ged. II. 51:

'T is een voorneme deught —

Men schreef dus te regt; want het woord komt van *voornemen*. Ypeij zegt, 105: » De *voorneemste* is iemand, die

voor alle anderen genomen is, de *uitnemendste*." Vergel. het Taalk. Woord. en Bild. Aant. op Hoofst, III. 47.

VOORSICHTICHEYDT, *voorziening, voorzorg*, Hand. XXIV. 3: dat vele lofflicke diensten desen volcke geschieden hoort uwe voorzichtigheyt / enz. Huyg. I. 4, heeft:

*Wat smoochter in 't beslyt van dijn Voorsichtigheden?*

d. i. *Voorzienigheid*. Zie wijders Van Hasselt op Kiliaan.

VOORSTEN (TEN), *ten eersten, voornamelijk*, Zach. XII. 7: Ende de Heere sal de tenten Juda ten hoortsten behouden / enz. Clign. Bijdr. 393:

*Ende op Sint Jan hadsi hoer trouwe*

*Naest Gode, ten voersten al gheset.*

Ons naamwoord *vorst*, prins, is even zoo *de voorste*, d. i. *de eerste*, en de eenzelvigheid van beide woorden blijkt ook uit het Eng *first*.

VOORTSETTING, *aanwas, vermeerdering*, Deut. VII. 13: hy sal segenen — de voortsettinge uwer hoeren / ende de kudde van u kleyn hee / enz. Zoo ook Cap. XXVIII. 4. — Het woord wordt in dezen zin bij Weil. niet gevonden.

VREESE. Dit naamwoord wordt in het Taalk. Woord. opgegeven, *zonder meervoud* te zijn. In dit getal komt het echter voor Ps. XXXIV. 5: hy heeft — my uit alle mijne vreesen gereddet.

VREESEN (SICH), *vreezen*, Jos. X. 8: Vreesst u niet hoort hen / enz. 1. Sam. XVIII. 29: Doe vreesde sich Saul noch meer hoort David. Dus ook Pred. VIII. 13, Jes. LI. 12, Matth. X. 28 en meer pl. Deze thans geheel verouderde spreekwijs komt ook elders voor; b. v. Consth. Juweel, 393:

*Dat ghy onse bewindt-hebbers ooc sulcke herten beschickende zijt,*

*Die haer niets en vreesen in woorden ofte wercken.*

Camph. Uytbr. der Psalmen, Ps. LXXXII. vs. 2:

*Hoe lang — sal 't wesen*

*Dat sich uw moedwil niet sal vreesen*

*De wage valsch te laten gaen?*

Versch. Ged. II. 11:

*— hoe die Duytslandts schrick hier voren plach te wesen*

*Voor Maurits (oorloghs eer) sich heeft geleert te vreesen.*

VROOM heeft den zin van eertijk, braaf, Gen. XLII. 11: in zijn uzoorn. Vs. 10, 31 en elders. Behalve deze, had het woord voorheen nog andere beteekenissen, waarover in het breede Ypeij, 115-120.

WACHTEN, *bewaken*, Neh. XIII. 22: dat sy hen souden reynigen / ende de poozten sion wachten / om den Sabbathdach te heyligen. Zoo ook in de kanteek. op Job XXVII. 18: *een hoeder, die gestelt is, om eenich gewas, ofte beesten te wachten*, enz. Dus reeds bij Maerl. Sp. Hist. II. 183:

*Du wetes en hets di bekint*

*Hoe ic di hebbe ghemint,*

*En̄ gewacht en̄ verholen*

*Den scat, dien du mi hads bevolen.*

Visscher, Sinnepoppen, 16: *De grove plompe lieden — hebben de wetenschap de havens in ende uyt te seylen, ende hun schepen van de gronden te wachten*, enz. Zie wijders Ypeij, 136-138. Voor bewaren leest men het woord in den Bijbel 1477 Exod XVI: *Hoe langhe en wildi mine gheboden niet houden, en̄ wachten mine wet?* Cap. XIX: *Ist dat ghi mine stenme hoert, en̄ wacht mine be- loefden.*

**WAECKE**, *wacht*, d. i. één der vier tijdperken, waarin de Ouden den nacht verdeelden, Matth. XIV. 25: *ter hierber waerke des nachts*. Van daar *mozgenwaerke* / Exod. XIV. 24, en *nacht-waerke* / Luc. XII. 58 en elders. Hoofst bezigt de spreekwijs *de waak houden*, waarvoor men thans zegt *de wacht houden*, zie het Taalk. Woord. op *waak*, waar het woord *waak* echter min nauwkeurig door *bezorgdheid* wordt verklaard.

**WANT**. Achter dit voegwoord vindt men op veel pl. de omgekeerde woordschikking, b. v. Richter. I. 34: *wantse hen niet toelieten af te komen in het dal*. Ps. LII. 11: *want hy goet is booz utwe gunst-genoeten*. Luc. XIX. 4: *want hy dooz dien wegh soude boozhy gaen*. 1 Sam. XV. 24, Jes. XXXIX. 4, enz. Dat dit gebruik bij de Ouden volstanding was, kan men door menigte van voorbeelden bevestigd zien bij Huyd. Proeve, III. 349-351 en Bild. Versch. III. 37, 38. Volgens laatstgenoemden taalkenner, in het a. w. 63, is die woordschikking in den aard der taal gegrond.

**WAPEN**. Vrouwelijk komt dit naamw. voor Eph. VI. 14: *de hoest-wapen der gerechtigheit*. Zie van dit gebruik Hoogstraten, Gesl. door Kluit, en Bild. Verkl. Gesl., beide op het woord.

**WEDERHALEN**, *herhalen*, Sirach XIX. 7: *Wederhaelt een reden nimmermeer*.

**WEDERHOORICH**, *weerbarstig*, *tegenstrevig*, Psalm LXXVIII. 8: *een wederhoorich ende wederspannich geslachte* / enz. Zoo ook Ps. LXVIII. 10. — Dezelfde beteekenis, namelijk die van *tegen*, Hoogd. *wider*, heeft *weder* in *wederwillige* / dat Ezech. II. 6 voorkomt, en waarvan nog het naamwoord *wederwil*, *weérwil*, in gebruik

is. Dus bij Hooft, Ned. Hist. 661, *wederwilligheid* voor *tegenstrotting*, *tegenstand*. Het is opmerkelijk, dat zoo veel met dit *weder* samengestelde woorden, die vroeger in zwang waren, thans verouderd zijn, als daar zijn: *wedderseggen*, *tegenspreken*, *weigeren*, Clign. Bijdr. 146, 186, 403, Leven van Jesus, Cap. 14, 77, 193; *wederdriven*, *wederdrijven*, *tegenstreven*, Bild. Versch. III. 172; *wederstoot*, *tegenstand* en *tegenspoed*, M. Stoke, B. IV. vs. 1863 en B. VIII. vs. 757, Hooft, Ned. Hist. 577 en 642, Bild. Versch. IV. 133; *wederbrief*, *bejegening*, aldaar 145; *wedersake*, *tegenpartij*, Van Heelu, vs. 1186, 2314 en 2514; *wedertuele*, *tegenspraak*, ald. vs. 4894, Flor. ende Blancefl. vs. 3516; *wederloen*, *vergelding*, Leven van Jesus, Cap. 152; *wederwerken*, *tegenwerken*, ald. Cap. 193; *wederwicht*, *tegenwigt*, Hooft, Ned. Hist. 536 en 577, *wederspanning*, *muitelij*, ald. 509; *wederwerselen*, *tegenstreven*, ald. 604, 651; *wedersprake*, *tegenspraak*, *verantwoording*, Flor. ende Blancefl. vs. 2493 enz.

Ook het enkele *weder*, voor *tegen*, is bij de Onzen niet vreemd, b. v. Clignett, Bijdr. 68:

*Dat evorswijn sweech, en hadt onmarc, (1)*

*En voer of he no weders en ware.*

Zie wijders Van Hasselt op Kiliaan.

WEDERKEEREN komt bedrijvend voor Gen. XLII. 25: *datmen haer gelt wederkeerde* / enz. Cap. XLIII. 18: *dat gelt / dat in 't begin in onse sacken wedergekeert is* / enz. Matth. XXVI. 52: *keert u' sweert weder in sijne plaetse*. Bijbel 1477, Gen. XV: *Want inden vierden gheslachte sal icse herwaert wederkeren*.

(1) *Onkers hebben is verachtén.*

Ook bij andere schrijvers wordt dit werkwoord aldus aangetroffen, zie den Heer Ackersdyck, Verv. 121.

WEDERWILLICH, zie *wederhoorich*.

WEERDSCHAP, *eetgezelschap, gastmaal*, Marc. VI. 59: **Ende hy gebodt haer dat sy se alle souden doen neder sitten by meerschappen op het groene gras.** Dat dit woord vroeger zeer gebruikelijk was, wordt aangetoond bij Van Hasselt op Kiliaan, en Ypeij, 140-143. Een Recensent in den Konst- en Letterbode, 4812, II. 335, zegt: *•werschap hebben en te werschap gaan voor gasten hebben en te gast gaan, is in Noord-Holland nog zeer gebruikelijk.*"

WELDADER, zie *boosdader*.

WENDEL-TRAP. Dus leest men 1 Con. VI. 8: **door wendel-trappen gincmen tot de middelste zyft-kamer/ enz.** Zoo ook Kil. en Huyd. Pr. III. 343. Thans zegt en schrijft men bij verbaatering *wenteltrap*, *•tgeen (als Bild. Hist. II. 119 te regt aanmerkt) een slecht soort van een trap te zyn.*"

WERPTE, Lev. XIII. 52: **dat flert / ofte die werpte / ofte dien inslas van wollen / enz.** Dus ook vs. 58 en 59. Weil. omschrijft dit woord door *•inslag, die door de sehering geworpen wordt*" en Bild. (Verkl. Gesl.) door *•scheeringdraad in de weverij.*" De Bijbel van 1427 heeft *werp*, dat bij Kil. in dezelfde betekenis voorkomt.

WIJDDE, zie *lengde*.

WIJNBRAUW, *wenkbrauw*, Lev. XIV. 9: **de wijnbrauwen sijner ogen.** Onze tegenwoordige schrijfwijze is, volgens Wassenbergh, Idiot. Fris. 115, Bild. Verkl. Gesl. op *wijnbrauw*, en Ypeij, 122, verkeerdt. Kiliaan heeft *•wimp-, wijn-, wijnd-, wijngh-, win-, wim- en oog-brauwe.*" Het woord zegt eigenlijk *windbrauw*, d.

i. *braauw*, rand, tegen den *wind*. Deze laatste schrijfwijze wordt almede aangetroffen, b. v. Harduyn, *Uitgelez.* Dichtst. 40.

WILLEN. De spreekwijze *aan iemand willen*, voor *tegen hem zijn*, *het op hem munten*, komt voor Jer. XXI. 13: *Siet ick wil aen u / ghy inwoonerisse des dals / enz.* Cap. XXIII. 30: *Ick wil aen de Propheeten / spreekte de Heere.* Dezelfde uitdrukking komt in de Hoogd. Overzettingen voor, en ook het Fransch zegt *en vouloir à quelqu'un*.

Volgens het Vlaamsch en Zeeuwsch dialect, vindt men den derden persoon des tegenwoordigen tijds van dit werkw. met eene *t* geschreven, 1 Cor. XII. 11: *hy wilt.* Tob. IV. 20: *wie hy wilt vernevert hy / enz.* Ook bij andere schrijvers komt dit nu en dan voor, b. v. Huygens, l. 49:

*Mijn' ziele magh 'er in, en wilt 'er by vernachten.*

III. 282:

— *Godt biedt u oock sijn' ooren,*

*En wilt u singen hooren, enz.*

Vondel, IV. 242:

*Een slanghe, die my in de hielen bijten wilt.*

Bild., Aant. op Huyg. V. 38, schrijft dit gebruik aan den invloed van Cats toe, bij wien men het dikwijls aantreft. Het wordt door genoemden taalkenner, t. a. p., zoo wel als in het Taalk. Woord., verworpen. De Vlamingen laten zich echter op hunne regelmatigheid ten dezen veel voorstaan, zie Behaegels *Spraakkunst*, II. 443, 446.

WINCKELMAET, 1 Con. VII. 11: *stienen / nae de winckelmaten gehouden / enz.* Thans zegt men *winckelhaak*, d. i. *hoekhaak*. Bij Kil. vindt men ook „winckeltanden” voor *hoekstanden* vermeld.

**WINDEL**, *doek, zwachtel*, Ezech. XVI. 4: ghy en waert noch geensing — in windelen gewonden. Boeck der Wijsh. VII. 4: In windelen sien ick opgehoet ende met sozgen. Kil. heeft „windel, wendel, windel-doeck.” Dit laatste naamwoord leest men Job XXXVIII. 9.

**WRAKE**. Dit naamwoord is in het meervoudig getal gebezigd 2 Sam. IV. 8: also heeft de Heere mijnen heere den Coninck -- wraken gegeven / van Saul / ende van sijnen zaden.

**WROCHTEN** gebruiken wij als een gelijkvloeiend werkwoord, dat in den verl. tijd *wrochtte* heeft. Voorheen echter was *wrocht* of *wracht* de verl. tijd van *werken*, met letteromzetting *wrekken*, Bild. Verh. over de Gesl. 154, op dezelfde wijze als men *kocht* van *koopen*, *dacht* van *denken*, *zocht* van *zoeken* heeft (1). Van daar leest men Marc. XVI. 20: ende de Heere wrocht mede / ende bevestighe het wrocht / enz. Hand. XVIII. 3: bleef hy by haer / ende wrocht. Zoo ook het deelwoord *gewrocht* / d. i. *gewerkt*, Ruth II. 19 en Ps. XLIV. 2.

**YDEL**, *ledig*, Richt. XI. 3: ydele mannen vergaderden hen tot Sephtah / ende togen met hem upt. De Kanttekenaars verklaren dit woord door „ledige, behoeftege, geen middel hebbende om te leven.” Voorheen werd *ijdel*, voor *ledig*, dikwerf gebruikt, b. v. Bijbel 1477, Gen. 1: die aerde was onnut en ijdel. Van der Venne, Wijsmal, Voorrede: en belieten de ledige Woon-Hutte-krot met bloote Kas, en Kist, en Backen, ende eenen

(1) Min naauwkeurig derhalve zegt de Aanteekenaar op Hoofst. Ned. Hist. in octavo, II. 299, dat *wracht*, werkte, van *wrochten* is.



ijdelen *Haert*. Levens van Plut. 57 verso: *siende dat sy also met ydele handen wederom t'huyswaert moesten trekken*, enz. Paffenrode, Ged. 87:

*Daar lei ik mijn hand te leelijk op een ijle stee: —*  
Men had ook het werkw. *ijdelen*, ledigen, waarover zie Ypeij, Verv. 59 en Van Hasselt op Kiliaan.

YEMAND wordt verbogen Num. XXXIII. 54: *waer henen gemaenden 't lot sal uytgaen / dat sal hy hebben*. Deut. XXI. 22: *Doozts wanneer in gemaenden rene sonde sal zijn* / enz. Zie *niemand*.

YET WAT, *iets*, Jona III. 7: *En laet mensch noch heeft -- yet wat smaken* / enz. Kil.: *ie-wat, iet-wat, et-wat.* Verg. Bild. Verkl. Gesl. op *iet*.

ZITTEREN, *sidderen*, Exod. XV. 14, Amos III. 6 en meer plaatsen. Elders b. v. Job XXVI. 11, leest men *tzitteren*. Zie van deze schrijfwijze mijne Proeve over de Werkwoorden, 154.

## E E N I G E

### ALGEMEENE OPMERKINGEN.

---

#### I.

Voor het mannelijk geslacht was oudtijds de verbuiging der lidwoorden, bijvoeglijke naam- en voornaamwoorden in den eersten naamval gelijk aan die des vierden. Van daar Hand. XX. 4: *Ma dat nu den opzoer gestilt was* / enz. 1 Machab. XI. 38: *Ende daer was eenen Crupphon* enz. Marc. VI. 14: *want sijnen naem was openbaer getuozden*. En veel andere plaatsen, waarvan men verscheidene vindt opgegeven bij Bilderdijk, Nieuwe Versch. II. 62-63. Deze taalkenner noemt de genoemde buiging den *naamval van nadruk*, en beweert, dat zij oorspronkelijk dáár plaats vond, waar het woord bijzondere aandacht verdiende. Hoe dit zijn moge, zoo veel is zeker, dat zij vroeger ons eigen was, en in den Vlaamschen tongval nog steeds gebruikt wordt; zie Willems, Verhandeling over de Nederd. Tael- en Letterkunde, II. 375-377 en Behaegel, Nederd. Spraakk. II. 426-431.

#### II.

Veelal gebruihte men voorheen den uitgang *lik* (*kijk*) onmiddellijk achter de zelfstandige naamwoorden, terwijl wij tegenwoordig deze eerst tot bijvoeglijke naamwoorden op *ig* maken. Zoo vindt men bij Hooft *behendelijk*, *hardnekkelijk*, waarvoor wij thans zeggen *bekendiglijk*, *hardnekkelijk*.

*iglijk*. Ook dit gebruik heeft dikwerf in onze Overzetting plaats, als: aendachtelick / Ps. CV. 2; archlistelick / Jos. IX. 4; eenpaerlick / 2 Chron. V. 13; ernstelick / Hand. V. 28; zeutelick / Ps. LXXXV. 6; geluckelick / Jes. LIII. 10; geweldelick / Job XXXI. 34; irachtelick / Ps. XLVI. 2; listelijck / Ephes. IV. 14; matelick / Sirach XXXI. 30; overbloedelick / Matth. XIII. 12; rechtbeerdelick / Luc. XXIII. 41; tegenwoozdelijck / Hand. XXII. 1; verstandelick / 2 Chron. XI. 23; woosichtelick / Luc. XVI. 8; woospoedelick / 2 Chron. VII. 11; huzmoedelijck / Hand. IX. 27, enz.

Onze tegenwoordige uitgang *iglijk* heeft in Bild. een' hevigen tegenstander gevonden, waarover men o. s. kan raadplegen 's mans Spraakl. 222, 411, Aant. op Huyg. V. 23 en Brieven, III. 106, vergeleken met Prof. Kinkers Beoordeeling, 158 en volgg.

### III.

De stoffelijke bijvoegelijke naamwoorden worden thans niet verbogen, maar behouden in alle geslachten, getallen en naamvallen den uitgang *en*. In tweederlei opzigt wordt van dezen regel in onze Overzetting nu en dan afgeweken. Vooreerst vindt men de *n* weggelaten in *ijere* / Jerem. XXVIII. 13; *ijopere* / 1 Machab. XIV. 18, 26, 48, en enkele pl. meer. En ten tweede wordt de uitgang *en*, als bij de overige bijvoeg. naamw., verbogen, als *goudene* / Exod. III. 22, Jos. VII. 21, 2 Sam. VIII. 7; *guldene* / Pred. XII. 6; *houtene* / Neh. VIII. 5, Jer. XXVIII. 13 enz.

Wat het eerste betreft: dit wordt door onze voornaamste taalkenners als een misslag beschouwd, zie Huydec. Proeve, II, 331-338 en Kluit, op Hoogstr. 225, 226. Doch het tweede punt wordt door sommigen niet als zoo-

danig aangezien. Ten Kate geeft (l. 377) wel de schrijfwijze van *gouden*, *silveren* op, doch zegt, dat daarbij dezelfde afwerping gepleegd wordt, die bij het verhuigen der deelwoorden *gegeven*, *verslagen*, welluidendheidshalve, geschiedt. De Hoogl. Kluit, beweert (in het aangeh. werk, 227, 228) dat zij, die, in plaats van *goude*, *zilverere*, altijd *gouden*, *zilveren* geschreven willen hebben, tot een ander uiterste vervallen, en dat, zoo het geene hardheid of lamheid veroorzaakte, men „taalrichtig goed” *zilverene*, *koperene*, zoo wel als *goude* en *houtene* zou kunnen gebruiken. Bild. schijnt van hetzelfde gevoelen; in zijne Spraakl. 131, vindt men althans als voorbeelden: *een gouden uurwerk*, *een zijdene kous*, *wollene kleederen*, *een lakenen rok*.

## IV.

In de gebogen naamvallen ging bij ons, gelijk zulks in de Hoogduitsche taal nog plaats vindt, het bijvoeglijk naamwoord dikwerf op *r* uit. Alzoo leest men Gen. XIX. 31: *der gantscher aerbe*. Levit. VIII. 21: *der Itefichter reuche*. Hoogl. II. 14: *eener stepler plaetse*. Jes. XVII. 12: *der grooter volckeren*. Hand. XVII. 12: *der Griekschcher houtwen* / en veel plaatsen meer. Dit gebruik is nog in sommige spreekwijzen, als *van ganscher harte*, *met luider stem* enz. overgebleven. Zie hierover Lulofs, Nederl. Spraakk. enz. 115 - 118, en Bild. Nieuwe Versch. II. 56 en 71.

## V.

Ten aanzien der voornaamwoorden valt op te merken:

1. Dat men als persoonlijk en bezittelijk voorn. in het meervoud des mannelijken en onzijdigen geslachts, zoo wel als voor het vrouwelijk, *haar* en *hare* gebruikte, b. v.

Ps. XXVIII. 3 en 4: **En treckt my niet wech met de godtloose / ende met de werckerz der ongerechtigheit / die van goede sprekken met hare naesten; maer quaet is in haer herte. Geest hen nae hare doen / ende nae de boosheit harer handelingen; geest hen nae harer handen werck; doet hare vergeldinge tot haer wederkeeren.** — Meer dan 70 jaren na de Bijbelvertaling nam Ten Kate nog onderscheid aan tusschen het meerv. persoonlijke *haer* (mann., vr. en onz.) in den gemeenzamen, en *hen* (mann. en onz.) en *haar* of *heer* (vr.) in den hoogdravenden en deftigen stijl; zoo wel als tusschen het bezittelijke *hare* (mann. vr. en onz.), en *hunne* (mann. en onz.) en *hare* (vr.). Zie Aanl. I. 471. En Huydecoper berispte hem derhalve, in zijnen „Brief wegens den Ablativus absolutus” te onrecht over zijne uitdrukkingen: *de Hoogduitschers en haare Letterhelden, de Verba en haare uitgangen* (Werk. der Leidse Maatsch. I. 55).

2. Dat in plaats van het wederkeerige *zich*, ook wel een persoonlijk voornaamwoord gebruikt wordt, als 2 Chron. XII. 7: **Als nu de Heere sach / datse hen veroortmoedichden / geschiedde het woort des Heeren tot Semais / seggende: Sy hebben hen veroortmoediget enz.** Dat het woord *zich*, ook veel jaren later, nog niet zoo gevestigd was, als thans, blijkt almede uit Ten Kate, I. 473, waar hij zegt, dat *haer-zelf* ruim zoo gebruikelijk en gemeenzaam is dan *zich-zelf*. Zie ook Bild, Spraakl. 120.

Wien het vermelde verouderde gebruik der voornaamwoorden vreemd of ongerijmd moge voorkomen, bedenke, dat het alleen de gewoonte is, die voor den spreker of schrijver dat ongerijmde veroorzaakt. Of waarom is het

zonderling, in het meervoud *haar* (aan *hij* in oorsprong verwant) voor het mann. te gebruiken, dan *zijn* in het enkelvoud, dat van het vrouwelijke *zij* afkomt? En waarom mag het meervoudige *haar* niet even goed voor alle geslachten gelden als *zij*? In geen onzer rededeelen heerscht zoo veel verwarring, als in de voornaamwoorden, waarvan de reden onzes inziens ligt, in hetgeen Horn Tooke, I. 93 zegt: „Abbreviation and Corruption are always busiest with the words which are most frequently in use.”

## VI.

Enkelvoudige naamwoorden, die eene verzameling van personen te kennen geven, *collectieven* genoemd, vindt men met meervoudige werkwoorden gebezigd; als Jos. VIII. 19: **Doe reeg de achterlage haestelick op van hare plaetse / ende liepen toe met dat hy sijne hant uyt gestreckt hadde / ende quamen aen de stadt / enz.** Gen. XLVIII. 6: **Maer u geslachte / dat ghy na hen sult gewinnen / sullen udit zijn.** 2 Sam. XIV. 7: **Ende stet / het pantsche geslachte is opgestaen tegen uwe dienstmaecht / ende hebben gesegt / enz.** Job XXX. 12: **Ter rechter hant staet de jenchte op / stootten mijne voeten uyt; ende kenen tegen mi hare verberfliche wegen.** 2 Sam. XV. 30: **oock hadde den al 't volck dat met hem was / een negelic sijn hooft bedeckt ende gingen op / opgarnde ende wendende.** 1 Cor. XII. 9: **Wat raet ghy leden / dat wy desen hohche antwoerden sullen; die tot my gesproken hebben / seggende enz.** Dus ook Judith VI. 14, Sirach XLVIII. 16 en L. 18. Zie hierover Huyd. Proeve, III. 4-6.

Hetzelfde, dat hier plaats heeft ten aanzien van het ge-

tal, geschiedt ook met opzigt tot het *geslacht*, wanneer men b. v. zegt: *de min verschoot zijn pijlen, het wijf ont-eert haren man, het meisje weet niet wat zij zegt*. Het *getal* en het *geslacht* worden dan overgebracht van het woord op de daardoor beteekende zaak. Ook in andere talen is dit verschijnsel zeer gewoon. Zie Bild. Verh. o. d. Gesl. 143 en volg.

## VII.

Tusschen het enkel- en meervoud der gebiedende wijs maakte men voorheen geen onderscheid, maar schreef dezelfde altijd met *t*. Dus b. v. 2 Chron. I. 7: *In die selve nacht verscheen Godt aen Salomo; ende hy seyde tot hem: Begeert wat ick u geven sal.* Joann. XI. 43: *Ende als hy dit geseght hadde/ riep hy met grooter stemme/ Tazare komt uyt.* — Zie wijders het Taalk. Mag. I. 178-184, en Huyd. Proeve, II. 201 en volg.

## VIII.

Tot de thans verouderde woordschikkingen in onze taal behoort inzonderheid het plaatsen van het voorwerp vóór het werkwoord in de gebiedende wijs. Zoo leest men Gen. XLII. 33: *Ende die man/ de heere van dat lant/ seyde tot ons: — zener uwer hzoederen latet hy my enz.* Exod. XVI. 23: *Wat ghy backen soubet/ dat backt enz.* Spr. XXX. 8: *armoede/ nochte rjckdom en geeft my niet.* Jerem. XXII. 5: *den hzeembelinct/ den weese/ noch de weduwe/ en onderzucht niet enz.* Matth. XIII. 30: *maer de tertwe hzengt te samen in mijne schuere.* Joann. II. 5: *So wat hy u lieben sal seggen/ dat doet.* Dus ook Luc. XIX. 27, Rom. XIV. 1, Phil. IV. 8 en 9, 1 Tim. V. 1, Tit. III. 10,

Openb. XI. 2 en elders. — Vergelijk Bild. Aant. op Huygens, V. 52.

## IX.

Veel ongelijkvloeiende en onregelmatige werkwoorden maakten den verleden tijd of het verl. deelwoord anders, dan thans, b. v. *hy bandt* / voor *bond*, Openb. XX. 2; *hy belwandt* / voor *bewond*, 1 Con. XIX. 13; *hy bzoachten* / voor *bragten*, 1 Sam. V. 1; *hy clam* / voor *klom*, Matth. XIV. 23; *hy dzanck* / voor *dronk*, 1 Con. XVII. 6; *Jesuf dwanck* / voor *dwong*, Matth. XIV. 22; 't sal *gesteken worden* / voor *gestoken*, Lev. XI. 32; *Hirad gewan* / voor *gewon*, Gen. IV. 18; *ontracck hy* / voor *ontrok*, Gal. II. 12; *Joannes fant* / voor *zond*, Matth. XI. 2; *ick spranck* / voor *sprong*, Tob. II. 3; *hy sterf* / voor *stierf*, Gen. IX. 29; *Godt verberf* / voor *verdierf*, Gen. XIX. 29; *berfchzack Afaat* / voor *verschrok*, Gen. XXVII. 33; *David wan* / voor *won*, 1 Chron. XI. 5; *Joseph wand* / voor *wond*, Matth. XXVII. 59; *ick woerch* / voor *woog*, Ezra VIII. 23, enz.

Sommige thans gelijkvloeiende werkwoorden werden ongelijkvl. gebruikt, als: *hy dieck* / voor *bakte*, Gen. XIX. 3; *hy bzieden* / voor *braadden*, 3 Esdre I. 12; *de gozdel bochte* / voor *deugde*, Jerem. XIII. 7; *hy loerch* / voor *lachte*, Gen. XVII. 17; *hy loeden* / voor *laadden*, Neh. XIII. 13; enz.

Over deze verschillende klankverwisseling kan men, behalve Ten Kate en Grimm, raadplegen Bild. N. Versch. III. 32-41, en Kinkers Beoordeeling, 72 en volgg.

## X.

Ten aanzien van de woorden *veel*, *weinig*, *een* en



geen valt op te merken, dat de daarbij gebezigde tweede naamvallen, gelijk nog in het Hoogduitsch, vóór, in plaats van achter dezelve, geplaatst werden. B. v. Exod. XV. 26: so en sal ick der krankheden geene op u leggen / die ick op Egyptenlant geleght hebbe / enz. Levit. II. 2: de Priesteren / welcker een daer van sijne hant vol grijpen sal / 1 Sam. XXVII. 1: Du sal ick der dagen een dooz Sauls hant omcomen. Ezra X. 13: want onser vele hebben obergetreben in dese salic. Job XX. 11: Sijne beenderen — welcker elck een met hem op het stof neder liggen sal. Jes. XXXIII. 20: een tente — welckes zeelen geene en sullen verscheurt worden. Hand. XVII. 12: Vele dan upt haer geloofden / ende der Griekischer eerlijcke vrouwen ende der mannen niet weynige. Dus ook Gen. XLII. 32: Onser waren twaelf gebroeders / enz. 1 Con. XXII. 31: de Oberste der wagenen / welcker hy twee en dertich hadde / enz.



## L I J S T

van verklaarde of aangehaalde woorden, met aanwijzing der artikels, waarop zij voorkomen.

Aamechtig,	<i>Amechtig.</i>	bijzonder,	<i>bezonder.</i>
aan,	<i>ende.</i>	billigher,	<i>billichlyck.</i>
acht,	<i>achting.</i>	billiklyk,	»
achtende,	<i>elfts.</i>	bokse,	<i>onderboren.</i>
-achtig,	<i>duerich.</i>	borbelen,	<i>uytbordelen.</i>
al,	<i>als heden.</i>	bord,	<i>bert.</i>
Bannen,	<i>ban.</i>	hordelen,	<i>uytbordelen.</i>
barnen,	<i>bernen.</i>	borrelen,	»
barning,	»	borse,	<i>burse.</i>
barnsteen,	»	bortelen,	<i>uytbordelen.</i>
becant doen,	<i>kont doen.</i>	bossel,	<i>bussel.</i>
bederve,	<i>nootdurft.</i>	bosselken,	»
begeeren,	<i>gieren.</i>	brauw,	<i>wynbrauw.</i>
begrijpelyk,	<i>begryp.</i>	branden,	<i>bernen.</i>
begrijpen,	»	brenghen (om	<i>omkomen.</i>
bejegenen,	<i>tegen.</i>	iets,)	
benaming,	<i>naemen.</i>	bron,	<i>bornput.</i>
herren,	<i>bernen.</i>	Dan,	<i>als.</i>
beschermersse,	<i>apotekersse.</i>	denne,	<i>denning.</i>
beserighen,	<i>verzeren.</i>	dienersse,	<i>apotekersse.</i>
besiechten,	<i>slecht.</i>	dierbaar,	<i>dier.</i>
besprincckelen,	<i>gespreckeld.</i>	diluvie,	<i>sundtvolot.</i>
beurt,	<i>behoorte.</i>	dippen,	<i>doppen.</i>
bewerpsel,	<i>bewerpen.</i>	doender,	<i>boosdader.</i>
bewust,	<i>bewist.</i>	dorper,	<i>smeecken.</i>
bezijden,	<i>bysijden.</i>	dragen,	<i>aendragen.</i>
bezoeken,	<i>versoecken.</i>	duur,	<i>dier.</i>
bijgenaamd,	<i>naemen.</i>	duurbaar,	»
bijleggersche,	<i>apotekersse.</i>	Eenzelvig,	<i>selvig.</i>
bijspel,	<i>byspreuck.</i>	ei,	<i>ay.</i>
bijspiraack,	»	eigenersse,	<i>apotekersse.</i>

eigenzelvig,	<i>selvig.</i>	kravel,	<i>krauwel.</i>
el,	<i>smeecken.</i>	kromme ;	<i>lengde.</i>
emmer,	<i>nimmermeer.</i>	kruizemunt,	<i>munte.</i>
engde,	<i>lengde.</i>	Lange,	<i>lengde.</i>
-es,	<i>apotekersse.</i>	leer,	<i>leeder.</i>
-esse,	»	lieden,	<i>klacchlieden.</i>
Feil,	<i>feilen.</i>	lijm,	<i>leem.</i>
flonkerbag,	<i>bagge.</i>	lijn,	<i>lijnen.</i>
fontein,	<i>bornput.</i>	lijnwaad,	»
Geluwen,	<i>geluw.</i>	linnen,	»
genaamd,	<i>naemen.</i>	luster,	<i>luchter.</i>
gespang,	<i>spang.</i>	Manestrelé,	<i>smeecken.</i>
gevanck,	<i>vanck.</i>	misdader,	<i>boosdader.</i>
gewrocht,	<i>wrochten.</i>	molik,	<i>schouwysel.</i>
gierig,	<i>gieren.</i>	moloc,	»
-Haftig,	<i>duerich.</i>	moolijk,	»
hagedis,	<i>egdisse.</i>	Naarstig,	<i>cernstich.</i>
hedensch,	<i>hedigen dach.</i>	naer,	<i>nae.</i>
hedent,	»	-nij,	<i>spotternys.</i>
heerlijk,	<i>eerlick.</i>	noosselijk,	<i>onnoosel.</i>
hinderdam,	<i>achterlage.</i>	nooze,	»
hinderhoede,	»	Ombrengen,	<i>omkomen.</i>
hindertoght,	»	omhelpen,	»
hinderwaart;	»	omtrent,	<i>ontrent.</i>
hine,	<i>smeecken.</i>	onmare hebben,	<i>wederhoorich.</i>
hoogde,	<i>lengde.</i>	onstade,	<i>onvreden (te).</i>
hooischelf,	<i>schilf.</i>	ontevreden,	»
hufkar,	<i>huyve.</i>	ontstuij,	<i>ongestuylich.</i>
hulperse,	<i>apotekersse.</i>	ontstuijig,	»
hauc (in een,)	<i>bewist.</i>	ooghbrauwe,	<i>wijnbrauw.</i>
huwewagen,	<i>huyve.</i>	ophouden,	<i>optiegen.</i>
huw (in een),	<i>bewist.</i>	opreiden,	<i>oproeijen.</i>
IJdelen,	<i>ydel.</i>	orberen,	<i>oorbaer.</i>
Jachtvanck,	<i>vanck.</i>	oude,	<i>lengde.</i>
jegens,	<i>tegen.</i>	Pepermunt,	<i>munte.</i>
jouw,	<i>jouwen.</i>	Quelebalk,	<i>quelen.</i>
Kewie,	<i>kevie.</i>	Raad doen,	<i>slaen (eenen</i>
kolder,	<i>malien-koller.</i>	raad leven,	<i>rust.)</i>
kost,	<i>onkost.</i>	raad sluiten,	»
kost (ik),	<i>begonsten.</i>	raad vinden,	»
krauwelen,	<i>krauwel.</i>		

raadsbesluit,	<i>slaen (eenen raet.)</i>	soeken,	<i>bewimpelen.</i>
raadslaan,	»	sond,	<i>sundtvoltoet.</i>
raadsloot,	»	spanne,	<i>spangsel.</i>
raat,	<i>honichrate.</i>	-st,	<i>begonsten.</i>
rasselen,	<i>rotelen.</i>	strangen,	<i>strange.</i>
reijen,	<i>reje.</i>	su,	<i>sundtvoltoet.</i>
rj,	»	sun,	»
ringkolder,	<i>maliën-koller.</i>	sund,	»
ruijen,	<i>reje.</i>	Tachtig,	<i>tnegentich.</i>
ruygh bewerp,	<i>bewerpen.</i>	taverne,	<i>taberna.</i>
Sap,	<i>sop.</i>	tavernier,	»
sceeuwe,	<i>snee.</i>	te,	<i>om.</i>
-sche,	<i>apotekersse.</i>	ten,	<i>en.</i>
schelf,	<i>schilf.</i>	tieste,	<i>elfste.</i>
schelfzee,	»	toch,	<i>doch.</i>
scherpregterse,	<i>apotekersse.</i>	toe,	<i>daer toe.</i>
schipbreking,	<i>breken.</i>	treffelijk,	<i>overtreffelijk.</i>
schipbreuk,	»	tweeste,	<i>elfste.</i>
schoon,	<i>of schoon.</i>	tweester,	<i>achtster.</i>
schuw,	<i>schouwsel.</i>	Uitgenomen,	<i>uytnemen.</i>
-se,	<i>apotekersse.</i>	uitnemend,	»
sedert,	<i>sint.</i>	uutwert,	<i>inwaerder.</i>
selc,	<i>smeecken.</i>	uytbobbelen,	<i>uytbordelen.</i>
sicht,	<i>sint.</i>	uytbortelen,	»
sichtent,	»	Vase,	<i>veseken.</i>
sichtens,	»	ver-	<i>versien.</i>
siden,	»	verachtsaem-	<i>verachtsaem.</i>
sident,	»	heyt,	
sidert,	»	verberren,	<i>bernen.</i>
sindert,	»	verbornen,	<i>verbernen.</i>
sinds,	»	verjydelen,	<i>verjydelde worden.</i>
sissen,	<i>tsissen.</i>	vermits,	<i>overmits.</i>
slechten,	<i>slecht.</i>	veronwaardden,	<i>veronweerdighen.</i>
slem,	<i>sloem.</i>	versmadigen,	<i>smadighen.</i>
slicht,	<i>slecht.</i>	verstrangen,	<i>strange.</i>
sluitbagge,	<i>bagge.</i>	vervaaten,	<i>vaten.</i>
smeker,	<i>smeecken.</i>	vervoeren,	<i>verbrengen.</i>
smjten,	<i>smjter.</i>	verwinnen,	»
smout,	<i>smoutich.</i>	verzerigen,	<i>verzeren.</i>
snident,	<i>sint.</i>		

verzieren,	<i>versieren.</i>	weederwer-	<i>wederheerigh.</i>
verzuimen,	<i>suymen.</i>	selen.	
vese,	<i>veseken.</i>	weederwicht,	»
viool,	<i>phiool.</i>	weerwil,	»
viseren,	<i>versieren.</i>	wendel,	<i>windel.</i>
vizieren,	»	wenkbraauw,	<i>wijnbrauw.</i>
voorsprakersse,	<i>apotekersse.</i>	wenteltrap,	<i>wendel-trap.</i>
voorstandersche,	»	werp,	<i>werpte.</i>
voortvlugtig,	<i>vluchtigen.</i>	werschap (te)	<i>weerdſchap.</i>
vorst,	<i>bornput.</i>	gaan,	
vorst,	<i>vorsten (ten).</i>	werschap heb-	»
vreten,	<i>vereten.</i>	ben,	
Want,	<i>gewant.</i>	wijndbrauwe,	<i>wijnbrauw.</i>
wantsnijder,	»	wijngbrauwe,	»
weder,	<i>wederhoortich.</i>	wimbrauwe,	»
wederbrief,	»	wimpbrauwe,	»
wederdriven,	»	wimpelen,	<i>bewimpelen.</i>
wederloen,	»	winbrauwe,	<i>wijnbrauw.</i>
wedermaken,	»	winckel-tan-	<i>winckel-maat.</i>
wedersake,	»	den,	
wederseggen,	»	windbrauwe,	<i>wijnbrauw.</i>
wedersprake,	»	windel-doeck,	<i>windel.</i>
wederstoot,	»	winkelhaak,	<i>winckel-maat.</i>
wedertaele,	»	Zeem,	<i>honicſoem.</i>
weeterspan-	»	zeeuw,	<i>snee.</i>
ning,		zondvloed,	<i>sundtſloet.</i>

---

## D R U K F E I L E N.

Bladz. 18 reg. 16 staat *ontwerpen* lees *bewerpen*  
 » 48 » 8 » *apothekersse* » *apotekersse*  
 » 75 » 10 o. » *onderleit* » *onderliet*









